

AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

LAUREA-JULKASUT | LAUREA PUBLICATIONS | 131

Janika Lindström & Kimmo Kumlander (toim.)

Puheenvuoroja ihmisistä ja yhteisöistä

**Copyright © tekijät ja
Laurea-ammattikorkeakoulu 2020
CC BY-SA 4.0**

Kannen kuva: Shutterstock

Sivun 4 kuva: Sylas Boesten on Unsplash

Sivun 10 kuva: Sharon Mccutche on Unsplash

Sivun 13 ja 33 kuvat: Diego PH on Unsplash

Sivun 18 kuva: Ai Nik on Unsplash

Sivun 20 kuva: Yiqun Tang on Unsplash

Sivun 23 ja 29 kuvat: Rikosseuraamuslaitos

Sivun 27 kuva: Jeremy Yap on Unsplash

Sivun 33 kuva: Yossef Naddam on Unsplash

Sivun 38 kuva: Melissa Askew on Unsplash

Sivun 43 kuva: Yiran Ding on Unsplash

Sivun 49 kuva: Ashkan Forouzani on Unsplash

Sivun 53 kuva: Scott Webb on Unsplash

Sivun 58 kuva: Atlas Green on Unsplash

Sivun 62 kuva: Tijs van Leur on Unsplash

Sivun 64 kuva: James Baldwin on Unsplash

Sivun 71 kuva: Joshua Ness on Unsplash

Sivun 73 kuva: Matti Snellman

Sivun 75 kuva: Felix Mooneram on Unsplash

Sivun 79 kuva: SignWiki-sanakirja

Sivun 84 kuva: 30daysreplay on Unsplash

Sivun 87 kuva: Andy Holmes on Unsplash

Taitto: Noora Montonen

ISSN-L 2242-5241

ISSN 2242-5225 (verkko)

ISBN: 978-951-799-564-1 (verkko)

2. versio

SISÄLLYSLUETTELO

I Aluksi on ihmisen

Janika Lindström – Kimmo Kumlander: Ihminen yhteisössä.....	6
Kati Komulainen: Yhteiskunnallisesti vaikuttava korkeakoulu – ihmisten yhteisö	8
Kimmo Kumlander: Kansalaisjärjestö ihmisen asialla: ihmisten yhteisö.....	11
Marika Öfversten ja Mira Roine: Kolmannen sektorin työyhteisön hyvinvoinnin tukeminen: menetelmänä arvostava haastattelu	14

II Yhteisöjä muurien molemmin puolin

Janika Lindström – Kimmo Kumlander: Ammattilaisten havaintoja ja oppimiskokemuksia yhteisöistä.....	22
Vilma Talsi: Oppimiskokemuksia Sörkka-yhteisöstä (kuntoutujan ja työntekijän kertomina)	28

III Ammattilaiset yhteisöjen rakentumista tukemassa

Eeva Järveläinen: Nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä paikantamassa Kivistössä.....	36
Anu Kettunen: Nuorisotakuutalo - osallisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa	50
Mira Roine ja Päivi Rainò: "Me kuunnellaan, tuetaan ja välitetään. Sitä näää ihmiset tarvitsee."....	56
Anu Hagman: Oppimiskumppanuus kokemusasiantuntjakoulutuksessa.....	64

IV Minun äänen

Tomas Luoto: Kokemuksia yhteisöistä.....	70
Jouko Karjalainen, Heikki Eskelinen, Timo Hovi, Saana Keiski, Hilu Merilioto, Olavi Miettinen, Tuija Minkkinen, Hanna Pirtilahti, Sanna Salmenkallio, Petri Valkoma ja Kari Vähä-Aho: Porttiteatteri on vapausteatteria	72
Päivi Rainò & Maija Koivisto: 'Muuna' omassa perheessä ja suvussa. Yhteisöllisyydestä ja verenperinnöstä.	77

LOPUKSI

Kimmo Kumlander – Janika Lindström: Itsen hyvä olla tässä	86
---	----

I Aluksi on ihmisen

Janika Lindström & Kimmo Kumlander

Ihminen yhteisössä

Tämän teoksen alkusanat lausuttiin jo useita vuosia sitten. Kävimme keskustelua mistä haluaisimme kirjoittaa seuraavan hankehakemuksen, jolla tekisimme jotakin käanteentekevää. Pyörittelimme monia ideoita, joista suurin osa oli luonteeltaan jo koeteltuja: kootaan eri ikäisiä ihmisiä asumaan yhteen ja rakennetaan siitä ihmisten yhteisö joka tukee kaiken ikäisiä osallistujiaan, rakennetaan opinnot jotka vievät rikostaustaisen varmasti työmarkkinoille mutta jotka toteutetaan yhteisömuotoisesti siten että samalla ihmisten kuntoutumisprosessi etenee koulutuksen kanssa rinnakkain, viedään ihmiset luontoon tai merelle työskentelemään ja oppimaan yhdessä ja yhdistetään siihen muodollinen koulutus jne. Ideoita tulvi, toinen sanoi kaksi virkettä ja toinen jatkoi jo vähän toisen päälle omaa ideaansa.

Mietimme mikä olisi sellainen yhteinen teema josta haluamme kirjoittaa. Hakemuksen. Hyvän hankkeen. Jotakin mihin ihmisiä voisi työllistää. Totesimme lähes yhtä aikaa, että ideoitamme yhdistää ihmiset osana yhteisöä, yhteisön kuntoutumista, oppimista, työskentelyä ja onnistumista tukeva vaikutus. Että ihminen on aina osa useita yhteisöjä. Ja että samalla arjen työssä kohtaamamme ihmiset ovat niin usein yhteisöjen valtavirrassa ajettu, pudonneet, hakeutuneet, joutuneet marginaaliin, laidalle, tai kokonaan ulkopuolelle. Että heillä ei ole muodikkaita kuplia joista valita oma yhteisönsä, vaan he ovat pudonneet omaansa.

Yhteisö ei ollut käsittäneä muodikas. Se kuului jonnekin agrariaikaan. Että oli kirkko, joki, pellot, muutama talo ja metsää. Lapsikatraita. Kyläyhteisö joka pitää huolta yhteisestä. Me korostamme nyt puheessa yksilöä, subjektiutta, oikeutta ja mahdollisuutta päättää, yksilön vastuutakin. On muodikasta tervehtiä iloisesti ihmistä joka astuu samanhenkiseen kahvilaan kanssani. Mehän kuulumme samaan piiriin, tai kuplaan, joku sanoisi. Poliitikot koettivat lanseerata yhteisöpohjaisia termejä. Hallitusohjelma puhui yhteisötakuusta. Kai-kille taattaisiin yhteisö johon kiinnittyää. Puhuttiiin myös yhteisötaloudesta. Miten vähän jakamalla kaikilla on enemmän. Less is more. Taloihin hankittiin yhteisiä autoja joilla asukkaat voisivat hurautella kaupoille ja palata takaisin asumisyhteisöönsä. Terassilla oli isot laatikot joissa kasvatettiin hyötykasveja joita kaikki yhdessä hoitivat ja joista kuka tahansa sai käydä ottamassa ruoanlaittoon omansa.

Halusimme tässä teoksessa antaa äänen erilaisille ihmisiille osana erilaisia yhteisöjä. Kasvamassa osaksi uusia yhteisöjä. Hapuilemassa kohti yhteisöllisyyttä. Kohtaamassa ihmisiä jotka toimivat itselle peilinä omasta

itsestä. Sitä moni toistaa tämänkin teoksen artikkeleissa. Että vain toimimalla osana ihmisten yhteisöä voi oppia näkemään itsensä. Ääneen pääsevät muun muassa rikostaustaiset osana vankiyhteisöä, osana kuntoutumisyhteisöä, osana opiskelijayhteisöä. Ammattilainen joka työskentelee rakentaen ihmisten kanssa yhteisöä jossa olisi hyvä kuntoutua, työllistyä, opiskella, irtautua rikoksista tai päihteistä. Ihminen osana työyhteisöä. Kaupunkilainen osana rakennettua kaupunkiympäristöä.

Aloimme koota kirjoituksia sekä omia ajatuksiamme siitä, mitä meille tarkoittaa yhteisö, yhteisöllinen oppiminen, kuntoutumisyhteisö jne. Mitä ennakkokäsityksiämme meidän tulisi purkaa, ja missä kohden pystymme nostamaan ylös ihmisen joka on tippumassa verkon silmukoista ulkopuolelle. Tämä teos on lyhyt yleiskatsaus yhteisöihin, yhteisön voimaan sekä erilaisiin yhteisöihin kuulumisesta, niiden rajamailla olemisesta – sekä yksin jäämisestä. Teos ei anna niinkään vastauksia kuin avaa ovia ja antaa yhteisössä eläneen tai elävän näyttää meille tietä ja opastaa meidät pienelle kiertokäynnille.

Vaikka kukaan ei varsinaisesti sano sitä ääneen, kaikista teoksessa maalatuista kuvista näkyy ihmisen melko paljaana ja alastomana. Ei hän ole vahva subjekti joka pistee menemään elämässä ja pärjää koska hän on niin hyvin koulutettu, osaava ja menestyvä. Ihmiset tulevat vahvoiksi, he oppivat, he onnistuvat ja he voivat olla aitoja omia itsejääni, kun heillä on turvallisia yhteisöjä joissa he voivat saada kaikkia näitä kokemuksia olemalla oma itsensä, ihmisen osana yhteisöä.

Ihmiset tulevat vahvoiksi, he oppivat, he onnistuvat ja he voivat olla aitoja omia itsejääni, kun heillä on turvallisia yhteisöjä joissa he voivat saada kaikkia näitä kokemuksia olemalla oma itsensä, ihmisen osana yhteisöä.

Kati Komulainen, korkeakouluuyksikön johtaja

Yhteiskunnallisesti vaikuttava korkeakoulu – ihmisten yhteisö

”Tällä me olemme kuin muutkin.” Nän minulle totesi Keijo-hankkeen osallistuja, kun olimme aloittaamassa hanketta Laurea-ammattikorkeakoulussa, Tikkurilan kampuksella. Minulle yksikön johtajana tasavertaisuus, oikeudenmukainen kohtelu, avoimuus ja yhteisön kasvattava energia ovat merkityksellisiä asioita. Tällöin ensimmäisen ryhmän aloittaessa oivalsin, että nyt olemme tekemässä jotakin todella merkityksellistä. Olimme avanneet ovemme ihmisiille, joilla oli pähde- ja rikostaustaa.

Ammattikorkeakoulun tehtäväն on antaa työelämän ja sen kehittämisaateisiin vastaavaa koulutusta, jonka avulla työllistytään ammatillisissä asiantuntijatehtäviin. Koulutuksen aikana tuetaan opiskelijan ammatillista kasvua ja edistetään elinkäistä oppimista. Keskeistä opetuksen ja tutkimuksen ohessa ovat aluekehityksen ja alueen elinkeinorakenteen uudistavat elementit, jolloin ammattikorkeakoulutoiminnan tulee olla työelämälähtöistä ja aluevaikuttavaa. (Niiniluoto 2015; Ammattikorkeakoululaki 2014.)

Korkeakouluuyksikössämme opiskelee yli 2 000 opiskelijaa ja reilut 100 asiantuntijaa. Yhteisömme muodostuu hyvin monenlaisissa elämäntilanteissa olevista opiskelijoista. Suomen suurimpana sairaanhoitajien kouluttajana hoitotyön ja terveydenhoitotyön koulutus kohtaavat sosionomien koulutuksen sekä Suomen ainoan ammattikorkeakoulutasoinen rikosseuraamusalan koulutuksen. Tämän lisäksi meillä opiskellaan kauneudenhoitoalaa, tietojenkäsittelyä ja liiketaloutta. Kompleksisessa maailmassa monialainen yhteisö mahdollistaa luontevat kohtaamiset eri alojen opiskelijoiden ja asiantuntijoiden kesken. Työelämään tämä monialainen yhteisö antaa valmiuksia jo opiskeluaihana. Harvoin voimme enää nykyään ratkaista työelämän ja maailman haastavia tilanteita vain yhden paradigman kautta vaan tarvitaan moniulotteisia lähestymistapoja. Tutkinto-opiskelijoistamme osa opiskelee englanninkielisissä ohjelmissa edustuen kymmeniä eri kansalaisuuksia. Lisäksi olemme aloittaneet koulutusviennin Kiinaan, ja Suomeen ovat sitä kautta muuttaneet

ensimmäiset soshonomi-opiskelijat, joiden tavoitteena on rakentaa elämä Suomeen ja Vantaalle. Seuraavana pyrimme aloittamaan sairaanhoitajakoulutuksen samoin elementtein. Syksyllä 2019 meille saapui yli 100 ulkomaista vaihto-opiskelijaa eri puolilta maailmaa.

Jatkuva oppiminen on hallituksen eräs keskeisistä tavoitteista ja merkittävä osa ammattikorkeakoulujen uudistunutta rahoitusmallia vuosille 2021 – 2024. Toteutamme maahanmuuttajien valmentavaa koulutusta, erikoistumiskoulutuksia ja avointa ammattikorkeakouloupetusta erilaisissa elämäntilanteissa oleville ihmiseille. Olemme myös viime vuosina onnistuneet Opetushallituksen hauissa toteuttaaksemme toisen asteen opetushenkilöstön maksutonta täydennyskoulutusta koko Suomen alueelle hyödyntäen verkkototeutuksia ja monimuotokoulutusta.

Laurean yhtenä keskeisenä arvona on avoimuus. Edellä kuvatun mukaisesti toimintamme on laaja-alaista osaamista kehittäävää ja uutta osaamista rakentavaa. Yhteisön avoimuus ympäröivään maailmaan ilmenee erilaisten oppijoiden ja osaamistarpeiden huomioimisena toimintaamme rakentaessamme. Yhteiskunnallista vaikuttavuutta voidaan tarkastella innovatiotoiminnan, työmarkkinoilla ilmenevän vaikuttavuuden ja alueellisen toimintaympäristön vaikuttavuuden näkökulmista (Ritsilä ym. 2008). Pääkaupunkiseudulla ilmenevään lastentarhanopettajapulaan olemme vastanneet useilla erillisillä polkuryhmillä, joista valmistuu lähiaikoina kymmeniä päteviä soshonomeja, joilla on kelpoisuus toimia lastentarhanopettajan tehtävissä. Hengitämme siten samaan tahtiin ympäröivän toimintaympäristön kanssa.

Osaavan työvoiman tuottaminen alueelle on keskeisimpiä yhteiskunnallisen vaikuttamisen muotojamme. Sen rinnalla aktiivinen TKI-toiminta ja julkaisutoiminta kehittäävät toimintaympäristöä sekä globaalista että paikallisesti. Tiiviisti työelämään kytkeytyvät ylemmät ammattikorkeakoulututkinnot uudistavat työelämää vuorovaikutuksessa työelämässä toteutettavien tutkinnon osien ja kehittämistehtävien kautta. Yhteiskunnallinen vaikuttavuus todentuu, kun se vastaa yhteiskunnan tarpeisiin. Artikkelin alussa mainitsemani KEIJO-hanke on osoittanut yhteiskunnan tarpeen, johon olemme pystyneet hankkeessa yhteistyökumppaneiden kanssa vastaamaan. Henkilöt ovat koulutuksen jälkeen työllistyneet, päässeet opiskelemaan, osallistuvat työkokeiluun ja kullakin on mielekäs merkittävä rooli yhteiskunnassa. "Tällä me olemme ihmisiä eikä meitä epäillä." Tässä KEIJO-hankkeen kokemusasiantuntjakoulutettavan kommentissa minulle kiteytyy koulutuksen yhteiskunnallinen merkitys ja yhteisön avoimuus. Jokaisella on mahdollisuus muuttaa suuntaa ja kehittyä ihmisenä oman osaamisen kehittämisen ja rakentamisen kautta. On ilo johtaa yksikköä, jossa maailma pienoiskoossa näkyy joka päivä.

Kompleksisessa maailmassa monialainen yhteisö mahdollistaa luontevat kohtaamiset eri alojen opiskelijoiden ja asiantuntijoiden kesken. Työelämään tämä monialainen yhteisö antaa valmiuksia jo opiskeluaiakana

Lähteet:

Ammattikorkeakoululaki 932/2014, Viitattu 19.10.2019. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20140932>

Niiniluoto, I. 2015. Yliopistot ja ammattikorkeakoulut yhteiskunnallisina vaikuttajina. Teoksessa: Vastuullinen ja vaikuttava. Tulokulmia korkeakoulujen yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 13, 13-32.

Ritsilä, J., Nieminen M., Sotarauta, M. & Lahtonen, J. 2008. Societal and economic engagement of Universities in Finland: an evaluation model. Higher Education Management and Policy, 20, 2, 165-176.

Kimmo Kumlander

Kansalaisjärjestö ihmisen asialla: ihmisten yhteisö

Kun viitisen vuotta sitten kävelin kepein askelin omenapuiden reunustamaa polkua pitkin uuteen työpaikkaani vanhan kauniin funkkipatalon toiseen kerrokseen, en osannut moneltaakaan osin aavistaa, millaisen muutoksen ja seikkailun tuo fyysisesti lyhyt muuttomatka korkeakoulujohajan työhuoneesta kansalaisjärjestön johtajan huoneeseen vielä aiheuttaisi. Vaikka olin tutkinut ja kirjoittanut haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten arjesta jo vuosia, vaikka osallistuin aktiivisesti yhteiskunnalliseen keskusteluun esimerkiksi työmarkkinoiden toimivuudesta ja koulutusjärjestelmän heikkouksista sekä julkisen sektorin tavasta säästää rahaa antamalla ihmisten elämän kannalta kriittisiä palveluita yksityisen sektorin tuottavaksi sillalle, joka sen halvimmalla suostuu tekemään, en silti tiennyt vielä ihmisten arjesta paljonkaan.

Kahdessa sisarusjärjestössämme työskentelee yhteensä yli 130 eri alojen ammattilaista ja asiantuntijaa tukeakseen kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevia eteenpäin heidän elämänsä omissa kysymyksissä. Vuosittain kuljemme yli 2 000 eri ikäisen, eri elämäntaustoista tulevan ihmisen rinnalla, toisten kanssa vain muutaman kuukauden, joidenkin kanssa jopa vuosien pituisen yhteisen matkan kohti hänelle hyvää, tavallista elämää.

Alan kansalaisjärjestön johtaminen on mielenkiintoinen ja kiehtova tehtävä päivästä toiseen. Työ jakautuu noin neljään varsin erilaiseen maailmaan, joissa kaikissa ihmisten ja hänen yhteisönsä ovat varsin konkreettisesti läsnä: 1) haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilanteesta tehtävä tutkimus ja vaikuttamistyö, 2) organisaation talouden johtaminen niin että yhdistyksellä on töitä kaikille työntekijöilleen mutta samalla tehdään eettisiä valintoja siinä, millaista rahaa työhön käytetään, 3) henkilöstön johtaminen isojen muutosten ja pitkään jatkuneiden tehostamisvaatimusten keskellä olevalla toimialalla sekä 4) toimiminen itse ihmisenä siinä hienossa yhteisössä, jonka yhdistysten toimintaan osallistuvat, yhdistysten työntekijät sekä keskeiset sidosryhmät yhdessä muodostavat.

Tätä tekstiä kirjoittaessani käydään julkista keskustelua ikääntyvien ihmisten hoidon tilasta ja muun muassa palveluasumiseen käytettävissä olevan henkilöstön määristä. Samoin käydään keskustelua sairaalojen hoito- henkilöstön riittävyydestä. Pienessä mittakaavassa keskustelua käydään myös mielenterveyskuntoutujien ja eri vammaisryhmien asemasta. Nämä ovat äärimmäisen tärkeitä yhteiskunnallisia kysymyksiä, joissa kukaan tuskin asettuu vastahankaan tilanteen parantamiselle, kun keskustelua käydään yleisellä tasolla – en luonnollisesti minäkään.

Samaan aikaan kuitenkin monet haavoittuvassa asemassa olevat ihmisryhmät kuitenkin puuttuvat kokonaan julkisesta keskustelusta. Lastensuojelun työntekijöiden pieni määrä nousee vielä joskus keskusteluun, mutta vain ani harvoin saa lukea siitä, miten esimerkiksi koulutusjärjestelmämme sopimattomana ulos heittämä nuori joutuu järjestelmän toimenpiteiden kohteeksi usein menettäen kokonaan oman subjektiutensa jo hyvin nuorena. Miten pääteillä tai rikollisella käytöksellä oireileva ihminen tuomitaan itse tilanteensa aiheuttaneeksi ja asunnottomana asuntojonossakin hänen suoraan sanotaan, että mieti nyt annammeko me asunnon sinulle vai esimerkiksi asuntoa oikeasti tarvitsevalle lapsiperheelle. Puhumattakaan miten pienillä henkilöstöresursseilla ja vähällä koulutuksella julkisissa kilpailutuksissa oletetaan palveluita voitavan tuottaa asianmukaisesti, kun kunnat koettavat löytää säästökohteita jatkuvasti kasvavista sote-menoistaan.

Työssä joutuukin usein isojen eettisten kysymysten äärelle: Osallistuako julkiseen kilpailutukseen josta näkee heti, että työn voi voittaessaankin tehdä korkeintaan tyydyttävästi? Onko moraalisempaa että tehtäväni ottaa hoitaakseen yhteisö joka optimoi ensin omistajilleen tulevat voitot (ihan lain määräysten mukaisesti) ja toissijaisesti hoitaa sopimuksessa sovitun palvelun, vai että sen hoitaa yleishyödynnen yhteisö jonka tulleen käyttää kaikki palvelusta saatava raha lyhentämättömänä suoraan ihmisten hyväksi tehtävään työhön? Hakeako avustuksia rahapelimonopolilta, jonka toiminta syrjäättää koko ajan lisää ihmisiä talousvaikeuksiin ja lopulta usein kokonaan yhteiskunnan ulkopuolelle?

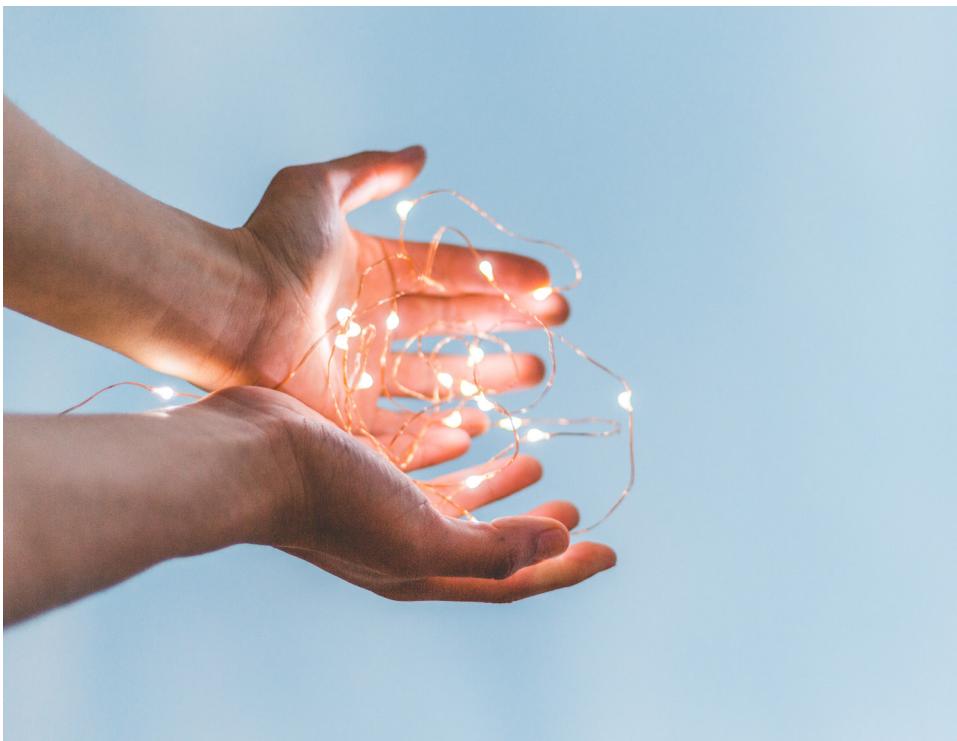
Päivittäin työssä kohtaa lukuisia isoja kysymyksiä, joissa mustavalkoisuus on helppoa, mutta toimii huonosti. Kun ymmärtää ihmistä, joka haluaisi vain osallistua turvallisesti palveluun joka häntä auttaa tuttujen hyvien työntekijöiden kanssa, ilman pelkoa, että huumenna pitääkin muuttaa toiseen paikkaan kun kilpailutuksessa vähän säästettiin. Kun ymmärtää ihmistä, joka tekee sitoutuneesti päivästä toiseen hyvä työtä ja haluaisi, että hänen työtään arvostettaisiin yhteiskunnassa myös siten että siitä maksettaisiin koulutukseen ja osaamiseen nähdien vertailukelpoinen palkka muiden alojen vastaan viin osaajiin nähdien. Kun ymmärtää sitä kunnan virkahenkilö joka pohtii, miten hän jälleen entistä pienemmällä budjetilla pystyisi auttamaan edes jotenkin mahdollisimman monta kasvavan tuen tarpeen ihmistä niin, että jokainen kuntalainen voisi voida hyvin ja elää terveenä pitkällä tähtäimellä.

Tässä työssä on helppo sanoa, että omaa työpaikkaansa osaa todella arvostaa. Ei tarvitse pohtia haluanko minä tehdä tällaista työtä tai onko tässä mitään järkeä. Itseltään sen sijaan kysyy usein, olenko minä työssäni riittävän hyvä, jotta tämä työ tulee tehtyä niin hyvin kuin ihmiset yhteisössämme ansaitsevat – ja mitä voisinkin itse tehdä toisin, jotta lopputulos olisi parempi.

Organisaatiomme tekee myös paljon tutkimus- ja kehittämistyötä, jotta pystymme toisaalta osoittamaan työme vaikuttavuuden uskottavasti, ja toisaalta kehittämään koko ajan palveluitamme ja työmuotojamme vastaamaan entistä paremmin ihmisten aitoihin tarpeisiin. Se työ tuntuu kaltaisessamme organisaatiossa luonnolliselta ja helpolta, koska kohtaamme pääittäin suuren joukon tarvitsevia ihmisiä. Ja

“

Itseltään sen sijaan kysyy usein, olenko minä työssäni riittävän hyvä, jotta tämä työ tulee tehtyä niin hyvin kuin ihmiset yhteisössämme ansaitsevat – ja mitä voisinkin itse tehdä toisin, jotta lopputulos olisi parempi.

toisaalta tiedostamme, että koko ajan on olemassa myös suuri joukko ihmisiä, jotka eivät nykyään löydä tai saa yhteiskunnassa tarvitsemaansa tukea päästääseen elämässään eteenpäin kohti omaa hyvää elämää. Että meidän on löydettävä uusia tapoja tehdä tai uusia palveluja, joilla saamme myös heidät mukaan heidän oman elämänsä ehdoilla.

Jokainen oman työn taso pitää sisällään niitä ihmisten yhteisöjä, jotka tukevat myös omaa onnistumista, omaa minuuden rakentumista sekä omaa jaksamista arjen keskellä. Eilisaamuna tapasin ministeriön virkamiesjohdosta henkilön, jonka kanssa olemme kilvan pyrkineet löytämään ratkaisuja saada työelämää ja julkista toimintaympäristöä kehitettyä siten, että kaikille ihmisiille löytyisi itselle sopiva työpaikka. Hän toi terveiset ministeriöstä, että jälleen muutama muutos on nytkähtänyt eteenpäin valtakunنان tasolla, ja vielä tänä vuonna pääsemme varmasti tavalla tai toisella pilotoimaan miten nämä muutokset helpottavat ihmisten polkuja eteenpäin kohti työmarkkinoita. Päivällä sain käydä tunteikkaan keskustelun työntekijän kanssa siitä, millä tavoin voisimme yhdessä mahdollistaa nykyistä paremmin sen, että hän voisi saada omassa työssään useammin onnistumisen ja merkityksellisyyden kokemuksia. Keskustelua jatketaan vielä, mutta molemmat löysivät jo ensimmäisiä ratkaisun avaimia tilanteeseen. Iltapäivällä tästä teosta viimeistellessäni viereeni haheutui pitkääkin toimintaamme osallistuva henkilö ja kertoi siitä tunteesta, miten hänen oli tehnyt mieli jälleen lyödä. Mutta miten hän oli pystynyt valitsemaan. Että hän olikin alkanut puhumaan. Ja jatkoi puhetta vielä kanssani. Että se ei ole helppoa. Että ei hän ole tottunut siihen, että valkeat asiat ratkaistaisiin puhumalla siitä, miltä itsestä tuntuu. Vaikka se tuntuukin hyvältä, se puhuminen, sitten jälkikäteen. Mutta sillä hetkellä niin pirun vaikealta. Siinä me seisomme, kaksi jurrikkaa, ja puhumme siitä miltä tuntuu kun tuntuu pahalta.

Tiedän olevani etuoikeutettu. En hienon tittelini vuoksi, vaan saadessani olla myös työkseni aito oma itsen yhteisöissä, joiden jäseniä arvostan ja joihin osallistujista aidosti pidän. Se ei tee työstä yhtenäkään päivänä helppoa, mutta joka päivä se tekee siitä kiinnostavaa, antoisaa ja innostavaa.

Marika Öfversten & Mira Roine

Kolmannen sektorin työyhteisön hyvinvoinnin tukeminen: menetelmänä arvostava haastattelu

JOHDANTO

Viimeaikaiset järjestötyöntekijöiden työhyvinvointia selvittäneet tutkimukset kertovat johdonmukaisesti kolmannen sektorin työilmapiirin ongelmista ja osoittavat työhyvinvoinnin olevan selvästi keskimääräistä alhaisemmassa tasolla (Ruuskanen ym. 2013; Kaunismaa & Lind 2014; Sälevä 2017; Selander 2018). Järjestöisä työskentelevät kokevat julkisella ja yksityisellä työskenteleviä yleisemmin mm. haasteita työn ja perheen yhteensovittamisessa sekä suunnittelevat useammin työpaikan vaihtamista (Selander 2018).

Järjestötyöntekijöiden heikohko työtyytyväisyyttä on selitetty kolmannen sektorin työn erityispiirteillä. Vaikka järjestöjen organisaatiokulttuuri tarjoaa työntekijöille runsaasti autonomiaa ja työn imun kokemuksia, työ voi samanaikaisesti olla kiireistä ja ennakoimatonta. Kolmannella sektorilla tehtävää työtä motivoivat usein aatteelliset tai vahvasti arvolähtöiset syyt. Kun toiminnan ytimessä on yhteisen mission edistäminen, henkilöstön työssä jaksamiseen ei välttämättä kiinnitetä riittävästi huomiota. (Selander 2018; Ruuskanen ym. 2013.)

Työyhteisönä järjestöt myös poikkeavat monella tapaa muista toimintaympäristöistä: Työ on usein vapaampaa mutta hahmottompaa, johtaminen on tasavertaisia mutta epäselvää ja vahvat persoonallisuudet korostuvat niin hyvässä kuin pahassa (Lehtola-Donner 2017). Lisäksi järjestötyössä voi olla mukana toimijoita palkatusta henkilöstöstä vapaaehtoistyöntekijöihin ja luottamushenkilöjоtoon, mikä osaltaan hämärtää vastuuksymyksiä (Ruuskanen ym. 2013; Heine 2015). Yhdessä nämä kaikki elementit kuormittavat työntekijöitä pahimmissa tilanteissa. Järjestöissä tehtävää työ on myös vähemmän säädettyä kuin työ julkisella tai yksityisellä sektorilla, joten toimintakulttuuri voi kehittää työhyvinvointia tukevana tai rapauttavaan suuntaan – johtoon valikoituvien henkilöiden arvojen mukaan (ks. Rantala 2006; Kaunismaa & Lind 2014).

Tässä artikkelissa esittelemme yhden ratkaisukeskeisyyteen ja positiiviseen psykologiaan perustuvan menetelmän, jota käyttäen olemme pyrkineet auttamaan kolmannen sektorin toimijoita vahvistamaan työyhteisönsä vuorovaikutusta ja kehittämään toimintaansa. Käytämämme menetelmän, arvostavan haastattelun (appreciative inquiry) lähtökohtana on ongelmien keskittymisen sijaan kiinnittää huomio hyviin ja toimiviin asioihin niitä vahvistaen.

KEHITTÄMISTYÖN AIKA JA PAIKKA

Tämä artikkeli pohjautuu keskeisesti työpajoihin, jotka toteutettiin osana Sosiaali- ja terveysministeriön vuosina 2017-2020 rahoittamaa valtakunnallista Toimintakyky kuntoon –ohjelmaa. Ohjelmana kuuluvien hankkeiden tavoitteena on edistää esimerkiksi työttömyyttä tai sairautta kohdanneiden työikäisten suomalaisten toimintakykyä ja osallisuutta. Ohjelma koordinoi Silta-Valmennusyhdistys.

Ohjelman koordinaattorina Silta-Valmennusyhdistyksen tehtävään on ollut tukea ohjelman hankkeita ja niitä toteuttavia yhdystyksiä ja järjestöjä löytämään uusia yhteistyön muotoja ja kehittämään toimintaedellytyksiä järjestöketän ja toimintaympäristön murroksessa. Tässä esittelemämme työpajat ovat olleet yksi tarjotun tuen muoto, jota halukkaat hanketoimijat ovat voineet hyödyntää oman työyhteisönsä toimintakulttuurin kehittämisen välineenä. Työpajat toteutettiin syksyn 2019 ja tammikuun 2020 aikana eri puolilla Suomea toimivissa yhdystyksissä.

MENETELMÄNÄ ARVOSTAVA HAASTATTELU

Arvostava haastattelu on ratkaisukeskeinen menetelmä ja prosessi, jossa tunnistetaan yhteisöjen ja yksilöiden vahvuksia ja hyödynnetään niitä yhteisen päämäärän ja

tulevan toiminnan suunnittelussa. Arvostava haastattelu on alun perin kehitetty muutosjohtamisen malliksi 1980-luvulla.

Arvostava haastattelu sopii työyhteisöjen, yhteisöjen ja tiimien kehittämiseen tai mihin tahansa tilanteeseen, jossa halutaan osallistaa yhteisön jäsenet mukaan yhteisen tulevaisuuden rakentamiseen.

Arvostava haastattelu poikkeaa lähtökohdiltaan monista muista yleisesti käytetyistä muutosjohtamisen menetelmistä. Arvostavassa haastattelussa toiminnan kohde, yleensä organisaatio tai yhteisö, nähdään yhteyksien, mahdollisuksien ja ratkaisujen keskuksena, eikä niinkään kimppuna ratkaisua vaativia ongelmia (Cooperrider & Whitney 2005). Lähestymistapa pohjautuu positiiviseen psykologiaan ja vahvuksien tutkimiseen ongelmiin keskittymisen sijaan. Myös kielen todellisuutta rakentava luonne tunnistetaan. **Se, millä tavalla puhumme, mistä puhumme ja kenen kanssa puhumme, vaikuttaa ja määrittää sitä, millaiseksi ympäristömme ja tulevaisuutemme muodostuu.**

Se, millä tavalla puhumme, mistä puhumme ja kenen kanssa puhumme, vaikuttaa ja määrittää sitä, millaiseksi ympäristömme ja tulevaisuutemme muodostuu.

ARVOSTAVAN HAASTATTELUN VIISI PERIAATETTA

Arvostavassa haastattelussa toiminta perustuu viidelle periaatteelle, jotka ohjaavat ajattelua ja toimivat työpajan vetäjän eräänlaisina eettisinä ohjenuorina. Cooperrider & Whitney (2008) tiivistäväät nämä periaatteet seuraavasti:

1. Konstruktionismin periaate. Todellisuus rakentuu ihmisten välisissä kanssakäymisessä ja prosesseissa. Arvostavassa haastattelussa ei ole olemassa absoluuttista totuutta tai todellisuutta, vaan erilaisia kertomuksia ja tapoja nähdää.
2. Samanaikaisuuden periaate. Arvostava haastattelu ja muutos eivät ole erillisiä tapahtumia vaan jo kysymällä kysymyksiä tulemme muuttaneeksi ympäristöä, jossa toimimme.
3. Runollisuuden periaatteella tarkoitetaan sitä, että työyhteisöt nähdään eräänlaisena avoimena kirjana, jota koko ajan kirjoitetaan uudestaan yhteisön jäsenten toimesta. Menneisydet, nykyisyydet ja tulevaisuudet toimivat loppumattomana inspiraation, oppimisen ja tulkinnan lähteenä, kuten runous ikäänen.
4. Ennakoivuuden periaate tähden tähdetä, että se mieli kuva, joka meillä on tulevaisuudessa, ohjaa toimintaamme tässä hetkessä. Arvostavan haastattelun avulla voimme vaikuttaa tulevaisuuteen muuttamalla yhteistä mieli kuvaamme siitä.
5. Positiivisuuden periaatteen mukaan mitä myönteisempiä kysymämme kysymykset arvostavan haastattelun prosessissa ovat, sitä pidempiaikaista ja vaikuttavampaa muutos myönteiseen tulee olemaan. Ihmiset ja yhteisöt muuttuvat siihen suuntaan, mitä arvostavassa haastattelussa kysymme. Tuhansia haastatteluita ”voimaantumisesta” tuottavat aivan toisenlainen pitkäaikaisen vaikutuksen kuin tuhansia haastatteluita ”huonosta työilmapiiristä”.

4D-TYÖPAJAT

Arvostavaa haastattelua voi toteuttaa monella menetelmällä. Tässä esittelemme kokemuksia työpajoista, joissa yhdessä järjestötoimijoiden kanssa kokeiltiin työyhteisön kehittämistä ehkä tunnetuinta arvostavan haastattelun soveltamistapaa, 4D-menetelmää käyttäen.

4D-työpajassa käydään läpi neljä vaihetta, jotka ovat nimeltään Discovery (löytäminen tai etsiminen), Dream (unelmointi tai visiointi), Design (suunnittelu), ja Delivery (myös Destiny) (toiminnan toteuttaminen). Kaikkia vaiheita yhdistää myönteinen ydin (positive core), eli tietoinen keskittyminen myönteisiin asioihin. (Cooperrider ym. 2008, ks. myös positivepsychology.com.)

Työpajan ensimmäinen vaihe (Discovery) toteutetaan usein parihaastatteluina, joissa etsitään toiminnan huippuhetkiä ja muistellaan hyviä ja onnistuneita kokemuksia valitusta aiheesta. Haastatteluissa pyritään tunnistamaan laajasti jo olemassa olevat hyvät asiat, joita halutaan ylläpitää ja säilyttää.

Toisessa vaiheessa (Dream) keskitytään visioimaan myönteistä kuvaa halutusta tulevaisuudesta. Pienryhmissä tai pareittain ideoidaan ja sanallistetaan sitä, miltä ympäristömme näyttäisi, jos pystyisimme lisäämään siihen haluttuja ja hyviä asioita. Tarkoitus on tutkia yhdessä toiveita ja kiteyttää ja sanoittaa ne yhtiseksi jaetuksi tulevaisuuden visioksi.

Kolmannessa vaiheessa (Design) pohditaan, mitä tulee tapahtua tässä ajassa, jotta visioimamme tulevaisuuden kuva mahdollistuu. Tässä vaiheessa työskennellään usein pienryhmissä, joissa rakennetaan ns. prototyppejä valitusta visiosta. Pienryhmän suunnitelmat ja ajatukset jaetaan kaikkien työpajaan osallistuvien kesken.

Neljännen vaiheen (Delivery) ydin on toiminnan suunnittelussa ja askelmerkkien sopimisessa tästä eteenpäin. Tässä vaiheessa valitaan esitystät prototyypeistä ne, jotka toteutetaan. Esimerkiksi työyhteisö voi tehdä tässä 4D-työpajan viimeisessä vaiheessa toteuttamissuunnitelman, miten ideoituja prototyypejä lähdetään yhdessä kehittämään ja juuruttamaan osaksi arjen työtä.

KOKEMUKSIA TYÖPAJOISTA: "SAI KERRANKIN KESKITTYÄ MIETTIMÄÄN POSITIIVISIA ASIOITA"

Järjestimme osana Toimintakyky kuntoon -ohjelmaa kolme 4D-työpajaa, joissa ideoitiin kolmannen sektorin työhyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä ja pohdittiin yhdessä, millaisessa järjestössä haluamme tulevaisuudessa työskennellä. Työpajoja järjestettiin yhteensä kolme, joista kaksi oli suunnattu työyhteisöille ja yksi laajemmalle järjestötoimijoiden verkostolle. Pajoihin osallistui yhteensä noin 30 henkilöä. Työpajojen fasilitaattorina toimi yhteisoppedagogi (YAMK) opinnäytetyötään järjestötyöntekijöiden työhyvinvoinnista valmisteleva Marika Öfversten.

Työhyvinvointiin vahvimmin vaikuttavaksi tekijöiksi työpajoissa nimettiin osallisuus, vaikutusmahdollisuuden omassa työssä, työyhteisön ja viestinnän avoimuus sekä toimiva vuorovaikutus. Myös ihmillisyyss nousi teemana esiin. Työpajoissa visioitiin työpaikkaa, jossa epätäydellisyys ja jopa keskinkertaisuus olisivat suotavia ja haluttujaasioita. Työpaikalla vallitsee psykologisesti turvallinen organisaatiokulttuuri. Tällaisella työpaikalla kollegaa ei koeta kilpailijaksi eikä ilmassa leiju jatkuva nolaamisen uhka (vrt. Sutinen & Kuitunen 2018). Virheitä ei tarvitse välittää vaan uskaltaan kokeilla hulluiltakin tuntuvia ideoita.

Työpajojen osallistujat kokivat voimaantumista, kun – yhden osallistujan sanoin – ”sai kerrankin keskittyä miettimään vain positiivisiaasioita”. Työpaja myös muistutti osallistujia yhdessä tekemisen ja ajattelemisen tärkeydestä: Hektisessä arjessa paikkoja pysähymiseen ja yhteiseen työn tutkimiseen ei ole useinkaan riittävästi. 4D-menetelmän vahvuudeksi koettiin siihen sisäänrakennettu ajatus osallisuudesta. Menetelmän avulla voidaan ottaa niin pieni kuin suurempien työyhteisö kokonaisuudessaan melko helposti mukaan organisaation kehittämiseen. 4D-työpajoissa työskentely eteni prosessina yksityisestä yhteiseen, nykyhetken tunnistamisesta tulevaisuuden muotoiluun. Osallistujat saivat oivalluksia omasta työstään, työyhteisöstä ja kolmannen sektorin toimintavalmiustista yleisemmin. Työpajoissa syntyi lukuisia toteuttamiskelpoisia konsepteja ja toimintamalleja esimerkiksi yhdistyksen kehittämispalveluiden ja viestinnän suunnittelun, perehdytykseen ja johtamiseen. Osa konsepteista otettiin välittömästi käyttöön ja osan jatkotyöstämiseksi tehtiin suunnitelmia työyhteisöissä.

Työpajan fasilitaattorin näkökulmasta 4D-menetelmän taika on sen yksinkertaisuudessa: Arvostava haastattelu on ikiainainen kysymisen ja vastaanottamisen vuorovaikutteinen prosessi. Menetelmän käyttö on ilmaista ja helppoa, joten niukasti resursoidut organisaatiotkin voivat ottaa sen halutessaan työyhteisön kehittämisen välineeksi. Tarvitaan ainoastaan uskallusta heittää yhteen ja kokeilla enakkoluulottomasti. Tämä edellyttää yhteisöltä riittävää psykologista turvallisuutta tai ainakin turvallisuuden ja luottamuksen rakentamiseen tarvittavien ainesten olemassaoloa ja yhteistä halua niiden vahvistamiseen.

LOPUKSI

Kolmas sektori on monella tapaa erityinen palkkatyön tekemisen ympäristö. Palkkatyötä tehdään monissa yhdistyksissä vapaaehtoistyön rinnalla. Pienimmissä yhdistyksissä ammattialaa edustavaa, koulutettua johtoa ei ole vaan vastuuta kantaa vapaaehtoisuuteen perustuva luottamusjohto. Kolmannella sektorilla työskentelevi- en palkansaajien määrä on kasvanut viime vuosikymmeninä voimakkaasti mm. projektirahoitusten lisääntyessä. Samalla kasvaa määräkaisten työntekijöiden osuus ja kilpailukyvyn tarve. Yhtälössä entistä tärkeämäksi nousevat järjestöorganisaatioiden henkilöstön hyvinvointia ja osaamista tukevat rakenteet. (Ristolainen & Fields 2017.)

Yksi kolmannen sektorin toimijoiden tulevaisuuden kannalta ratkaisevan tärkeä kysymys onkin se, miten henkilöstön osaamisesta ja hyvinvoinnista onnistutaan huolehtimaan (esim. Jokinen 2017). Toimintaympäristön haasteisiin ei pystytä vastaamaan ilman järjestöissä työskentelevän henkilöstön ammattitaidon, työn hallinnan ja työstä saatavien voimavarojen tukemista. Tässä artikkelissa lyhyesti kuvaamamme arvostava haastattelu voi olla yksi varteenotettava menetelmä, jonka avulla pienetkin järjestösektorin toimijat pystyvät vahvistamaan työyhteisön rakenteita ja työhyvinvointia koko henkilöstöä osallistaen.

Sanotaan, että se mihiin keskityt, lisääntyy. Samaan tapaan työyhteisön kehittäminen positiivisen, jo toimivien ja hyvien käytäntöjen kautta, voi olla lähtölaukaus henkilöstön hyvinvoinnin lisääntymiselle ja samalla työn tuottavuuden kasvulle (vrt. Manka ym. 2012). Kun ihminen on itse tunnistanut oman osaamisensa, hän kokee entistä vahvemmin ammattiylpeyttä ja arvostusta omaa työtään kohtaan sekä voi paremmin (vrt. Ristolainen 2015). 4D-menetelmässä jokainen työyhteisön jäsen osallistuu ja saa prosessissa äänensä kuuluviin. Kuulluksen tuleminen ja yhdessä oivaltaminen ovat elintärkeitä hyvinvoinnin rakennusaineeksia niin pienissä kuin isoissakin työyhteisöissä. Samalla kaikille avautuu tasapuolinen mahdollisuus löytää niin omasta osaamisesta kuin työstäänkin uusia, innostavia ulottuvuuksia.

Lähteet:

- Cooperrider, D., Whitney, D. & Stavros, J.M. 2008.** Appreciative Inquiry Handbook for Leaders of Change. Brunswick: Crown
- Cooperrider, D. & Whitney, D. 2005.** Appreciative Inquiry: A positive Revolution in Change. San Francisco: Berrett-Koehler
- Heine, J. 2015.** Nämäkultmia järjestöjen tulevaisuuteen. Kolme skenaariota. Opinnäytetyö Sosionomi (YAMK), Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Jokinen, E. 2017.** Arjen ammattilaiset – Järjestöketäntöölämän laadun selvitys. Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Työelämän tutkimuskeskus, Työraportteja 95/2017.
- Kaunismaa, P. & Lind, K. 2014. (toim.) Työhyvinvointi kolmannella sektorilla. Sarja B. 37 Projektiraportit ja selvitykset, Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Lehtola-Donner, A. 2017.** Mistä on tehty hyvinvoiva järjestötyö? Teoksessa Kristiina Vesama, Kirsi Autio & Erja Anttonen (toim.) Voi paremmin, osaa enemmän järjestötyössä! Kokemuksia ja käytänteitä työhyvinvoinnin ja osaamisen vahvistamiseen. Humanistinen ammattikorkeakoulu, verkkohjulkaisu <https://www.humak.fi/julkaisut/voi-paremmin-osaa-enemman-jarjestotyossa/>
- Manka, M.-L., Heikkilä-Tammi, K. & Vauhkonen, A. 2012.** Työhyvinvointi ja tuloksellisuus. Henkilöstön arvoa kuvavat tunnusluvut johtamisen tukena kunnissa. Tampereen yliopisto, Kuntaryhmä, KT & KEVA.
- Positive Psychology -verkkosivu.** <https://positivepsychology.com/appreciative-inquiry/>
- Rantala, J. 2006.** Hyvinvointi järjestötyössä. Kansalaisfoorumi.net-verkkolehti, 31.5.2006. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/tietopalvelu/jarjesto_-ja_yhdistystoiminta/kansalaisfoorumi.net/hyvinvointi_jarjes-totyossa
- Ristolainen, H. 2015.** Osaajat järjestötyössä: järjestötyöntekijöiden näkemyksiä ammattitaidosta, työn hallinnasta ja tulevaisuudesta. OK-opintokeskus.
- Ristolainen, H. & Fields, M. 2017.** Huolehtivatko järjestöt työntekijöidensä osaamisesta? Kansalaisyhteiskunta-verkkolehti. https://www.kansalaisyhteiskunta.fi/verkkolehti/aiemmat_kirjoitukset/huolehtivatko_jar-jestot_tyontekijoidensa_osaamisesta.1844.blog
- Ruuskanen, P.; Selander, K. & Anttila, T. 2013.** Palkkatyössä kolmannella sektorilla. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 20/2013, Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Selander, K. 2018.** Työhyvinvoinnin paradoksit kolmannen sektorin palkkatyössä. Jyväskylän yliopisto.
- Sutinen, M. & Kuitunen, M. 2018.** Mahtava moka – uskalla, opii ja menesty. Alma Talent.
- Sälevä, T. 2017.** Työhyvinvoinnin johtaminen sosiaali- ja terveysalan järjestöissä. Lapin yliopisto.

II Yhteisöjä muurien molemmin puolin

Janika Lindström & Kimmo Kumlander

Ammattilaisten havaintoja ja oppimiskokemuksia yhteisöistä

Tässä artikkelissa pohdimme, miten kuntouttavassa yhteisössä toimiminen on vaikuttanut meihin ammattilaisina. Toinen artikkelin kirjoittaja on toiminut Helsingin vankilassa Sörkka-yhteisön moniammatillisen työryhmän jäsenenä ja toinen Silta-Valmennusyhdistyksessä, joka on kansalaisjärjestöjen perustama yhteisö.

Murron (1997) mukaan terapeutisiksi yhteisöksi voidaan kutsua kaikkia hoito- ja kasvatuslaitoksia, jotka tarjoavat ihmisiille mahdollisuukset tuottavaan työhön, kykyjen kehittymiseen sekä yhteisön päivittäiseen johtamiseen. Kasvatus on tietoista vaikuttamista yksilöiden sekä yhteisöjen kehittymiseen vuorovaikutustilanteiden avulla. Yksilöiden kehitys vuorovaikutuksena on yksittäisten, toisiaan seuraavien vuorovaikutustilanteiden jatkumoa, joka muokkaa käyttäytymistämme, persoonallisuuttamme ja yksilöllisyttämme. (Murto 1997, 17.)

Yhteisön keskeiset periaatteet ovat Murron (1997) mukaan 1) demokraattinen päätöksenteko, johon osallistuvat kaikki yhteisön jäsenet. 2) Sallivuus, joka merkitsee yhteisön jäsenten keskinäistä suvaitsevai-suutta toisiaan kohtaan. 3) Yhteisöllisyys, jonka lähtökohtana on se, että kaikkea yksilön puhetta ja toimintaa voidaan käyttää terapeutisesti. Kaikilla yhteisön jäsenillä on oikeus olla osallisena yhteisössä. Useilla narkomaaneilla on taustallaan hylätynä tulemisen kokemuksia. Yhteisössä toimitaan päinvastoin osaa ottaen ja reagoiden erilaisiin tilanteisiin, jolloin mahdolistuvat myös korjaavat emotionaaliset toiminnot. 4) Todellisuuden kohtaaminen ja konfrontaatio, jotka ovat kielteisten toimintatapojen muuttamisen välineitä. Yhteisön jäsenet saavat toiminnastaan palautetta muilta siitä, kuinka he ovat kokeneet heidän käyttäytymisensä. (Murto 1997, 249-251.)

YHTEISÖ VANKILASSA

Harva Helsingin vankilan ohitse kulkeva ihminen aavistaa, minkälainen yhteisö punaisten tiilimuurien sisällä on. Kiven sisällä oleva Sörkka-yhteisö on 7-paikkainen yhteisökuntoutukseen pohjautuva päihdekuntoutusasto. Sörkka-yhteisö tarjoaa päihdeongelmaisille vangeille pähiteettömän ympäristön sekä yhteisö-

Asuinosaoston käytävä Helsingin vankilassa (kuva: Rikosseuraamuslaitos)

kuntoutusta pähdeongelman hoitoon. Ohjelman kesto on 4-10 kuukautta ja sen avulla pyritään edistämään vankien valmiuksia pähiteettömään ja rikoksettomaan elämänhallintaan. Sörkka-yhteisössä noudatetaan viikko-ohjelmaa, joka sisältää erilaisia ryhmämuotoisia tehtäviä, keskusteluryhmiä ja toiminnallisia ryhmiä. Viikko-ohjelmaan sisältyy myös yhteisön kokoukset sekä vankien hierarkian mukaiset tehtävät liittyen osaston puhtaanapitoon ja muihin yhteisön tehtäviin.

Sörkka-yhteisön toiminnasta vastaa moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu kaksi pähidetyötä tekevää erityisohjaaja, psykologi, sosiaalityöntekijä sekä osaston vartijat. Jokaiselle Sörkka-yhteisön vangille nimetään työryhmästä tutkikenkilö, joka vastaa vangin rangaistusaika- ja vapauttamissuunnitelman päättämisestä. Yhteisöllisessä kuntoutusmallissa käytetään hyväksi vuorovaikutukseen liittyviä elementtejä, joiden avulla opitaan ottamaan vastuuta omasta käyttäytymisestä. Vertaisryhmän palautteen avulla voidaan vaikuttaa toipujan käyttäytymiseen, ja kuntoutusmallissa ei ole mahdollista jatkaa vääränlaista ihmisten ja tilanteiden hallitsemista. Yhteisöön tulevat uudet toipujat joutuvat myös vastaanottamaan ohjausta yhteisössä pidempään olleilta. Hierarkiaa käyttävässä yhteisöissä tulokkaan asema ja eteneminen määrittyvät yhdessä arvioitujen kuntoutustavoitteiden perusteella.

Yhteisössä ihmisyyden perusyksikkö on me. Jokainen on vastuussa toisensa toipumisesta. Roolit riisutaan erilaisten vuorovaikutustilanteiden kautta. Vaatii rohkeutta olla oma itsensä ilman päähteitä. On tärkeää myös tunnistaa, miten manipulaatiivinen käyttäytyminen vuorovaikutuksessa on ollut osa aiempaa elämäntapaa, johon kuuluvat myös pähiteet sekä rikokset. Yhteisö on tietoisesti muodostettu sosialinen ympäristö, jossa terapeuttiisiin tarkoituksiin valjastetaan yhteisössä tapahtuva sosialinen vuorovaikutus sekä erilaiset ryhmäprosessit. Yhteisö toimii hoito- ja asumisympäristönä, jossa sen jäsenet opettelevat toisiaan tukien ja kontrolloiden elämään terveemmällä tavalla. Yksittäiset yhteisön jäsenet muodostavat vertaisryhmän, jonka tuken perustuu yhteisön hoitolavoite, joka on yksilön personallisuden muuttuminen. Hoito-ohjelma vaatii pitkäaikaista sitoutumista. Arki rakentuu työnteon, hoitoryhmien, kirjallisten tehtävien ja muiden vastaavien rutiniin ympärille. (Hännikäinen-Uutela 2004, 122.)

“

**Yhteisössä ihmisyyden perusyksikkö on me.
Jokainen on vastuussa toisensa toipumisesta.**

Yhteisön ryhmissä toteutuvissa vuorovaikutustilanteessa vapausrangaistus muuttuu kuntouttavaksi toiminnaksi. Vuorovaikutuksessa ovat läsnä ihmiset, jotka toipuvat yhdessä. Vankilassa kuntouttavan yhteisön kohtaamisissa murto-osa rikosseuraamuslaitoksen tilastoista saa kasvot. Kohtaamisissa huomaa, että vapausrangaistusta suorittavilla ihmisiä on hyvin samanlaisia unelmia kuin meillä muilla. Eräs niistä on oma perhe. Sellien seinillä olevat kuvat lapsista ja puolisoista kannattelevat vankeudesta vapauteen. Vankilan ulkopuolelta saapuville muurien takana toteutuva kuntoutujien kohtaaminen on tärkeä muistetus siitä, että muurien takana on ihmisiä ja meillä kaikilla on merkittävä rooli olla heille portin näyttäjinä, siltojen rakentajina sekä uusien mahdollisuksien antajina.

YHTEISÖ JÄRJESTÖSSÄ

Silta-Valmennusyhdistys ry toimii Tampereen seutukunnalla yhteistyössä julkisen, yksityisen, kolmannen ja neljänneksen sektorin kanssa. Yhdistys auttaa, tukee, ohjaa sekä valmentaa heikossa asemassa olevia ihmisiä saavuttamaan ”tavallisen elämän”, jossa ihmisen omat realistiset toiveet työn, kodin ja ihmisohtien osalta ovat toteutuneet.

Silta-Valmennusyhdistyksen sisällä toimii kuntoutumisyhteisö, jonka ydin on vankeusrangaistuksen loppuvaiheessa ja siviiliin siirtyvässä tarjottava kokonaisvaltainen psykososiaalinen tuki yhteisön jäsenille. Yhteisö noudattaa säännöllistä strukturoitua viikko-ohjelmaa, jossa vaihelevat päivittäiset aamun- ja pää-vänppätöskokoukset, teemaryhmät, työtoimintaa ja viikoittaiset yhteisökokoukset. Toiminta perustuu yhteisötoiminnan käsikirjaan, jota kehitetään osana palvelun jatkuva kehittämistä. Asiakkaat ovat aktiivisesti mukana tässä kehittämistyössä.

Yhteisöllisen toimintamallin avulla pystytään vaikuttamaan tehokkaasti asenteisiin ja arvoihin sekä tuetaan muutosmotivaatiota. Yhteisö toimii nonstop-periaatteella, jolloin päästään ryhmätyymisen kannalta parhaaseen vaihtoehtoon: vanhemmat kuntoutujat ovat aina esimerkinä uudemmille. Yhteisökokouksessa viikoittain arvioidaan yhteisön tilaa ja sitä, palveleeko se kuntoutuksellisia tavoitteita parhaalla mahdollisella tavalla. Vanhemmat kuntoutujat muodostavat kuntoutuksen vastuurihmän, jonka kanssa henkilökunta arvioi yhteisön ja kuntoutujien tilannetta tarvittaessa. Työskentelyn teemasisältöjä ovat muun muassa rikollisuudesta irrottautuminen ja päähteen, asenteet, arvot ja motivaatio, ajattelu, tunteet ja toiminta, arjentaidot, hyvinvointi, terveys ja liikunta, sosiaiset suhteet ja vuorovaikutustaidot sekä toimeentulo, koulutus ja työ. Viikko-ohjelman mukaisesti toteutettavista ryhmistä osa pohjautuu kuntoutujan omaan työskentelyyn.

Kuntoutuksen työryhmä suunnittelee ryhmätoiminnot useaksi kuukaudeksi eteenpäin, jolloin pystytään huolehtimaan kokonaisvaltaisen työtteen säilymisestä. Suunnittelussa luodaan teemakokonaisuuksia ja huomioidaan kuntoutujien tarpeet kullakin hetkellä. Osa ryhmätoiminnosta toteutetaan yhteistyönä Sillan muiden toimintojen ja muiden toimijoiden kuten Marttojen, Kris Tampereen sekä viranomaistahojen kanssa. Ryhmätoiminnot toteutetaan pääsääntöisesti yhteisön omassa tilassa. Säännöllisesti mukana toiminnoissa on myös yhdistyksen oma monialainen hyvinvointi- ja liikuntakeskus, joka toimii niin psykososiaalisen kuntoutuksen tukena kuin fyysisen toimintakyvyn kehittämisympäristönäkin.

Tärkeä osa kuntoutuksen tavoitteita on oppia elämään mielekästä vapaa-aikaa, opetella erottamaan työ ja vapaa-aika, opetella rohkeutta kokeilla uusia asioita ja tavata ihmisiä eri ympäristöissä. Silta-Valmennuksen vapaa-ajan toiminnalla vahvistetaan myös yhdessä toimimista ja lujitetaan kuntoutusta tukevaa yhteisöllisyyttä. Vapaa-ajantoiominta voi olla esimerkiksi erilaisia retkiä, urheilutapahtumia, elokuvia, yhteistä liikuntaa tai osallistumista yleisötapahtumiin. Yhteisön jäsenistä nimetty vapaa-ajantoiomikunta suunnittelee kuukausittain sovitut vapaa-ajantoinnit yhdessä henkilökunnan kanssa. Viikoittaisina vapaa-ajantoinnoina ovat

yhteiset jalkapallo-, sulkapallo- ja lentopallovuorot. Yhdistys järjestää myös paljon erilaista kaikille avointa ja maksutonta vapaa-ajantoimintaa itse ja yhdessä kumppaneiden kanssa, mikä helpottaa itselle mielekkään vapaa-ajantoiminsteriöön löytämistä ja siihen kiinnitymistä vapautumisen polulla edistyttäessä. Monet toiminnot järjestetään yhteistyössä siviilielämän tavanomaisten toimijoiden kanssa, jotta niihin kiinnityminen palvelisi mielekkään tekemisen löytämisen tavoitetta myös pidemmällä aikavälillä.

Yksi keskeinen yhteisön työväline/-ote on valinnan teoria, kun tavoite on käyttäytymisen kokonaismuuttaminen. Tiivistetysti ihmisen käyttäytymisen on aina valittua, ja siksi haitallista käyttäytymistä voidaan tehokkaasti yhteiskuntoutuksessa ohjata vähemmän ristiriitoja tuottavaksi. Kuntoutusyhteisössä menetelmää käytetään sekä ryhmä- että yksilövalmennuksessa. Kuntoutukseen osallistuu moniammatillinen tiimi, jolla on monipuolinen koulutus ja kokemus erilaista kuntoutusorientaatioista, työotteesta ja toiminnallisista menetelmistä, terapia- ja debriefing -menetelmistä, riippuvuusista, fyysisestä ja henkisestä kuntoutumisesta jne. Yhdistys myös tekee aktiivista tutkimustyötä kohderyhmän parissa lisätäkseen jatkuvasti omaa ja yhteiskunnan ymmärtämystä kohderyhmän kuntoutumiseen liittyvistä kysymyksistä sekä eri työtapojen ja menetelmien vaikuttavuudesta.

Yhteisössä vietetyn jakson aikana jokaisen kuntoutujan kanssa laaditaan yksilöllinen jatkosuunnitelma, jossa luodaan tavoitteet jatkokuntoutukselle. Yhdessä kuntoutujan kanssa järjestetään asuminen, toimeentulo ja mielekäs tekeminen (esim. kuntouttava työtoiminta, työkokelu, koulutus, työ) yhteisöjakson jälkeiseen aikaan. Tavoitekeskustelussa pystytään myös käsittelemään luottamuksellisesti mm. ihmissuhteisiin liittyviäasioita: suhteiden parantaminen esimerkiksi läheisiin, omaan puolisoon ja omiin lapsiin on motivoiva mutta myös syvällistävä asia. Työskentelyssä keskitytään nykyhetken parantamiseen, usein mukana työskentelyssä on myös kuntoutujan verkosto tai ainakin sellainen pyritään luomaan. Vierailukäytännöt yhteisössä on mahdollistettu viikonloppuisin.

Vaikka kunkin yhteisön jäsenen työskentely yhteisössä perustuu omaan yksilölliseen tarpeeseen ja tilanteeseen, on vertaisuus ja "me" kantava voima yhteisössä. Yhteisö antaa kaikille jäsenilleen, joihin kuuluvat myös palkatut työntekijät.

MITÄ OPIMME YHTEISÖISTÄ

Yhteisöt ovat muokanneet meitä ammattilaisina. Yhteisöjen ja niissä toimivien yksilöiden kanssa toteutunut tasavertainen vuorovaikutussuhde on tehnyt näkyväksi kuntoutujien yksilölliset tarpeet sekä heidän ammattilaisille antamat palautteet. Vuorovaikutus yhteisöissä on edellyttänyt meiltä ammattilaisina aikaisempien toimintatapojemme uudelleenarvointia sekä uusien toimintatapojojen omaksumista.

Kuntoutujien antama palaute on edesauttanut meitä kehittymään vuorovaikutustaidoissamme. Ammattilaisten ja kuntoutujien keskinäisissä dialogeissa on usein väriintulkintojen ja –ymmärryksien mahdollisuusia. Palautteen avulla nämä ristiriidat saadaan yhteen käsitteilyyn ja ammattilainen voi oppia, miten eri tavoin hänen toimintansa voidaan tulkita. On erittäin tärkeää, että ammattilainen saa myös mahdollisuuden perustella toimintaansa sekä näkemyksiään kuntoutujille. Kuntoutujien rakentava palaute ammattilaiselle antaa rakennusvälineitä ammattilaisuuden vahvistamiselle sekä ammattilaiselle kasville. Yhteisössä käydtyt dialogit kuntoutujien kanssa toimivat itsereflektiopeileinä, jotka heijastavat sen ammattilaisen, jonka yhteisön jäsenet ovat oppineet tuntemaan.

Yhteisöllisyys opettaa ammattilaista luopumaan asiantuntijakeskeisestä orientaatiosta (vrt. Mönkkönen 2002), jossa keskeisenä on työntekijän tavoitteet sekä tulkinnat. Yhteisöllisessä dialogissa myös tulkinnat ja tavoitteet määritellään yhdessä. Tulkintojen näkyväksi tekeminen auttaa ammattilaista myös reflektioimaan toimintaansa ja tekemään siihen liittyviä huomioita kuntoutujilta saadun palautteen avulla.

Työskentely yhteisöissä on muodostanut meille vahvan näkemyksen siitä, että kokemusta omaava vertaistyöntekijä on yhdenvertainen ammattilaisen kanssa. Toipumiseen liittyvä dialogi vertaisten kesken on tärkeää ja keskeinen kuntoutussisältö yhteisössä. Vain vertaiset voivat jakaa riippuvuuteen ja toipumiseen liittyviä omia kokemuksia toistensa kanssa. Toipuneet vertaiset yhteisöjen ulkopuolelta voivat olla niitä, jotka tarjoavat toivoon liittyviä näkymiä ja kannustusta kuntoutuksessa vielä oleville.

Vertaistuen hyödyntämisen lisäksi yhteistöllisyys edellyttää luopumista yksilökeskeisestä työskentelystä. Osa ammattilaisista voi koea haasteelliseksi yksilöystä luopumisen ja kuntoutujan kannustamisen siihen, että hän jakaisi toipumiseensa liittyviä ajatuksiaan yhteisön kuntoutusfoorumeissa eikä keskusteluissa ammattilaisen kanssa. Kokemuksiemme mukaan yksilötyöhön on tarjolla paljon sellaista sisältöä, joka olisi yhteisö ryhmäsiäällöissä tärkeää joko toipumisen tukemisen tai yhteisöllisen oppimisen näkökulmasta. Yhteen ongelmienvälinen ratkaisu on koko yhteisölle oppimiskokemus.

Ammattilaiselta edellytetään yhteisössä vastuun ja tilan antamista asiakkaille. Erikoisissa yhteisöllisissä kokouksissa ammattilaiset eivät ole tiedottajina, vaan yhteisön kokoukset ovat dialogisia keskustelufoorumeja, joissa käydään keskustelua kaikkien yhteisön jäsenien kanssa. Työntekijät eivät voi liittoutua keskenään ja sopia ennakko dialogeja, joita yhteisössä käydään ikään kuin ennalta suunniteltuina ja sovittuina.

Parhaimmillaan yhteisö on dynaaminen yhteisö, jota kehitetään sen perustehtävän ja yksilöiden tarpeista käsin paremmaksi. Dynaamisuus edellyttää myös työntekijöiltä uskallusta sekä rohkeutta kehittää ja kokeilla uudenlaisia toimintatapoja. Kaipion (1999) mukaan kokeileva toiminnallisuus edellyttää avointa ja riskinotto-kykyistä persoonallisuutta (Kaipio 1999, 175). Ammattilaisten on uskallettava luopua asiantuntijakeskeisestä toiminnasta ja annettava tilaa sekä vastuuta kuntoutujille. Kun kuntoutujat ymmärtävät tärkeän roolinse sekä tehtävän yhteisössä, niin he myös kantavat dialogissaan vastuuta siiä, että osallistuvat toinen toisensa kuntoutuksen tukemiseen. Tällöin esimerkiksi vankilayhteisössä poistumislupia ja niihin liittyviä kuntoutujien suunnitelmia kommentoidaan rehellisesti sekä mahdolliset pääteettömyyteen liittyvät riskitekijät puheeksi-ottaen.

Yhteisö edellyttää ammattilaiselta rohkeutta kehittää kuntoutusta yhdessä yhteisön aktiivisten jäsenten kanssa, joilla on myös aidosti päättövaltaa yhteisöä koskevissaasioissa. Päätöksentekoon liittyy usein erilaisten ongelmien ratkaisemista tai kuntoutussisältöihin liittyviä kehittämisehdotuksia. Päätöksenteko erilaisissa yhteisökokouksissa opettaa ammattilaisia hyödyntämään yhteisökuntotutusta menetelmänä ja vahvistamaan kuntoutujien osallistumista oman sekä toisten kuntoutuksen edistämiseen.

Lähteet:

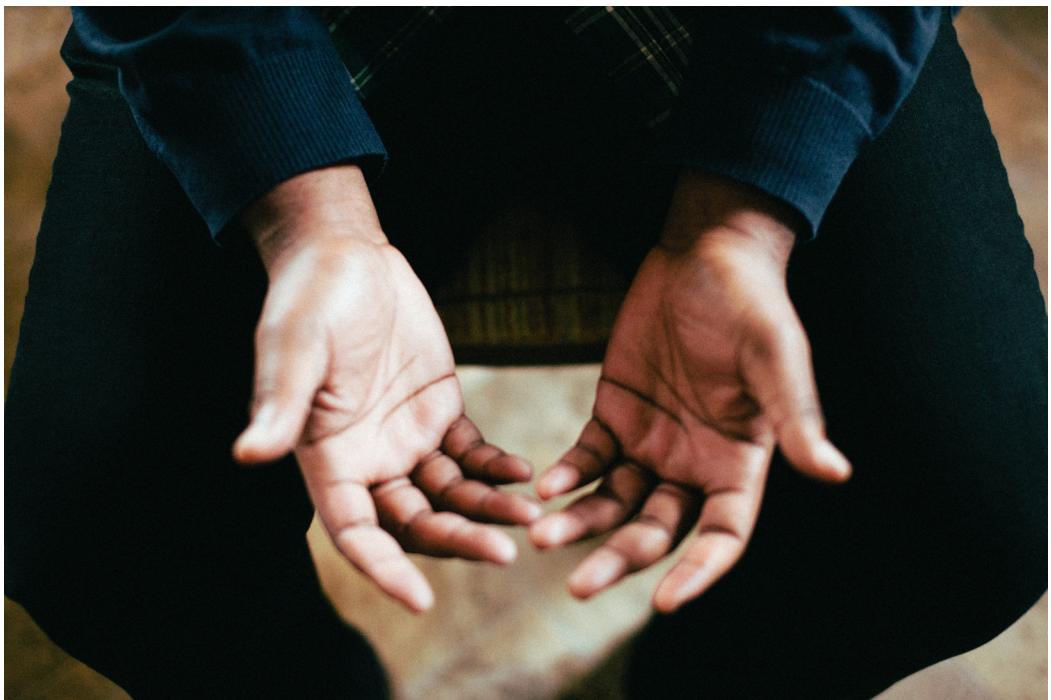
Hännikäinen-Uutela, Anna-Liisa (2004). Uudelleen juurtuneet. Yhteisökasvatus vaikeasti pähderiippuväistä narkomaanien kuntoutuksessa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Kasvatustieteellinen tiedekunta.

Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Murto, Lasse (1997). Yhteisöhoidon suuntaukset. Jyväskylä: Jyväskylän koulutuskeskus.

Mönkkönen, Kaarina (2002). Dialogisuus kommunikaationa ja suhteena. Vastaaminen, valta ja vastuu sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 94.

Ruisniemi, Arja (2006). Minäkuvan muutos pähderiippuvuudesta toipumisessa. Tampere: Acta Universitatis Tamperensis 1150.

Vilma Talsi

Oppimiskokemuksia Sörkka-yhteisöstä (kuntoutujan ja työntekijän kertomina)

YHTEENKUULUVUUDEN TARVE JA ESIMERKIN VOIMA

Ihmisillä on tarve tuntea yhteenkuuluvuutta toistensa kanssa. Tämän tarpeen ohjaamina hakeudumme erilaisiin yhteisöihin, olivat ne sitten perhe- tai harrastusyhteisöjä tai joitakin muunlaisia yhteisöjä. Toisaalta yhteisöt voivat olla olemassa myös jonkin tavoitteen toteutumista varten. Elämämme aikana ehdimme kuulua eri elämänvaiheissa useisiin yhteisöihin, jotka vastaavat senhetkiseen tarpeeseemme. Voimme myös samanaikaisesti kuulua useisiin yhteisöihin, jotka joko tukevat toisiaan tai ovat ristiriidassa keskenään.

Tässä artikkelissa kuvaan rikollis- ja pähdekerierteestä irrottautuneen Nikon (nimi muutettu) matkaa rikollisyhteisöstä vankilan pähdekuntoutusyhteisöön sekä siitä eteenpäin vapautumispäivään. Keskityn tarkastelemaan, miten tässä tapauksessa yhteisössä oppiminen on vaikuttanut elämänmuutoksen tekemiseen. Tämän näkökulman rinnalla pohdin pähdekuntoutusyhteisöä työmuoton työntekijän roolista käsin. Tarkoituksesta ei ole tässä artikkelissa avata yhteisöhoidon teoriapohjaa tai edes suuremmin kuvamamme Sörkka-yhteisön mallia. Haluan kertoa aitojen kokemusten avulla siitä, miten yhteisöt vaikuttavat.

Voimme vain arvailta millä perustein nuoruudessamme valitsemme yhteisömme. Haastattelussa Niko kertoo, kuinka hän jo yläasteikäisenä alkoi kiinnittää aikuisten miesten opastuksella rikollismaailmaan ja rikolliseen yhteisöön. Tarve, johon nämä miehet sillä hetkellä vastasivat, on perinteinen. Heiltä Niko koki saavansa miehen läsnäoloa, hyväksyntää ja mallia – jota oma isä ei tarjonnut. Niko on edelleen sitä mieltä, että hänen tekemänsä valinnat olivat hänen omiaan, mutta silti voi miettiä, kuinka valmis teini-ikäinen on tekemään harkittuja ratkaisuja.

Parikymppisenä joutuessaan ensimmäisen kerran vankilaan Nikolla oli merkitty selli ja valmiaksi suunniteltu toimenkuva valmiina. Hänet oli opetettu ajattelemaan, että todelliset rikolliset suorittavat tuomionsa suljetuissa vankiloissa ja noudattavat koodistoa kaikissa tekemissään. Väkivaltaa oli perusteltua käyttää tietyissä tilanteissa. Niko kertoo olleensa näyttämisen halunsa johdosta hyvä oppilas mentoreilleen. Vähitellen ihmisen kasvaa kieroon ja hän alkaa pitää toimintaansa normaalina. Eivät rikolliset tai pähiteidenkäyttäjät

Ulkoilupiha Helsingin vankilassa (kuva: Rikosseuraamuslaitos)

herää aamuisin miettien, että tänään teen vääränlaisia asioita tai elän elämääni tekemällä itselleni huonoja ratkaisuja. Ympärillä oleva yhteisömme vaikuttaa käsityksiimme siitä mikä on hyväksyttävää, tavoiteltavaa tai normaalista.

Myös Nikon tapauksessa rooli yhteisön sisällä muuttui, ja myöhemmin hän itse siirsi eteenpäin rikolisyyhteisön normeja ja arvoja jopa omille läheisilleen. Oman maineen säilyttäminen ja kasvattaminen yhteisön sisällä sai tekemään asioita, jotka tänä päivänä vaikuttavat järjenvastaisilta, Niko muistlee. Kertoessaan tarinaansa Niko tuo monessa kohtaa esiin esimerkin voiman. Hän kuvilee oman kokemuksensa olevan, että ihmiset oppivat pitkälti matkalla toisiltaan. Suhteuttaessani täty kokemusta pähdekuuntoutusyhteisööme löydän paljon yhtymäkohtia. Yhteisössä uudemmat kuntoutujat oppivat yhteisön ideologian, normit ja tavat vanhemmilta jäseniltä. Tämän lisäksi yhteisössä oppimisen idea on, että kaikki sen jäsenet voivat oppia toisiltaan ja hyödyntää toistensa ajatuksia ja kokemuksia. Lisäksi yksi työntekijöiden tehtävä on mallintaa yhteisön jäsenille uudenlaisia toimintamalleja esimerkiksi ongelmanratkaisuun liittyen.

Myös työntekijälle yhteisö on äärimmäisen arvokas oppimisympäristö. Kuntoutujien jakaessa toisilleen päivittäisissä ryhmätalanteissa tai vapaa-ajan keskustelussa omakohtaisia näkemyksiään pähderiippuvuudesta yms. pääsee työntekijänä niin sisälle kyseiseen maailmaan kuin se ylipäätään on ulkopuolisena mahdollista.

Nikon tarinassa esimerkin voima näyttää siinä, miten hän itse seuraa haitallista esimerkkiä kiinnityessään rikollis- ja pähdemaailmaan ja miten hän myöhemmin itse toimii huonona esimerkkinä muille. Sama ilmiö tapahtuu Nikon kohdalla kun hän alkaa tavoitella elämänmuutostaan. Nikolla on lähipiirissään henkilötä, joiden elämäntavan muutoksen seuraaminen antoi uskoa siihen, että muutoksen tekeminen on sekä kannattavaa että mahdollista. Hän kuvaleekin tuon hetkisiä mietteitään seuraavasti: "Älkää jättäkö minua yksin tänne synkkyteen." Niko halusi olla osa perheyhteisöään ja seurata muutoksen toteuttamisessa veljiensä jalanjälkiä.

“

Ympärillä oleva yhteisömme vaikuttaa käsityksiimme siitä mikä on hyväksyttävää, tavoiteltavaa tai normaalista.

Esimerkistä huolimatta jokaisen on käytävä oma tiensä. Niko on veljeksistä ainoa, joka haki pähde-ongelmaansa ja rikolliseen käyttäytymiseensä ulkopuolistaa apua. Toisaalta Niko kertoo juuri hänen olleen veljeksistä kaikista syvimmällä alamaailmassa. Hoitojakson ajan Sörkka-yhteisö siis muodostui Nikolle merkitykselliseksi yhteisöksi. Kysyin häneltä vankeustuomion loppumetreillä, mikä on hänen yhteisönsä sillä hetkellä. Hetken mietittyään vastaustaan Niko totesi sen olevan perhe. Jatkoimme keskustelua vielä hieman siitä, tunteeko Niko kuuluvansa jo yhteiskuntaan. Vastaus kuului: "Melkein, väilllä tunnen vielä ulkopuolisuitta, mutta eihän se ole ihme kun zo vuotta meni enemmän ja vähemmän ulkopuolella. Lähellä ollaan kuitenkin jo, ja haluan olla yhteiskunnan täysivaltainen jäsen."

TYÖNTEKIJÄNÄ YHTEISÖSSÄ

Yhteisöhoito on pähdetyön muoto, joka haastaa työntekijän intensiteetillään sekä vaativuksella aidosta vuorovaikutuksesta. Yhteisöhoidossa emme voi mennä ammattirollien taakse ja sulkea pois omaa persoonaanamme vaan olemme aidosti ihmisten kanssa tekemisissä yhteisen asian äärellä.

Kysyin Nikolta, millainen on sopiva työntekijä yhteisöhoitoon. Vastaus sanasta sanaan kuului näin: "Ainakin pitää olla vahva persoona, ettei yhteisö vie koko showta. Pitää pystyä heittäytymään yhteisön tasolle. Aidosti kiinnostunut yhteisöstä sekä yksilöistä." Alkaessani purkaa tästä vastausta itselleni tajusin sen paikkan-sapitavyyden. Oman kokemukseni mukaan etenkin väillä yhteisö (tässä tapauksessa vankilan pähdekuntoutusyhteisö) haastaa työntekijöitään siten, että kovin aran, kokemattoman tai varovaisen työntekijän voi olla hankala saada yhteisöä esimerkiksi kriisitilanteissa rauhoittumaan ja ratkaisemaan asiaita. Toisaalta vaatimus siitä, että työntekijä pystyy heittäytymään yhteisön tasolle tarkoittanee sitä, että vuorovaikutus on luonnon-lista ja ollaan ikään kuin samalla aaltopituudella, samanarvoisina. Aito kiinnostus toipujia kohtaan on vaikuttavan pähdetyön tekemisen edellytyks. Tässä kohtaa Niko korostaa työntekijän kiinnostusta sekä yksilöä että koko yhteisöä kohtaan. Mielestääni tämä muistuttaa hyvin siitä, miten työntekijän on kyettävä yhteisöhoidon perusperiaatteen noudattamiseen: "Yhteisön etu menee yksilön edun edelle", ja toisaalta samaan aikaan pyrittävä huomioimaan mahdollisimman hyvin yksilölliset tarpeet yhteisön sisällä. Tämä on yksi esimerkki siitä, mitä tarkoitan yhteisöhoitoon liittämälläni korkealla intensiteetillä. Työntekijän on liikuttava usealla tasolla samaan aikaan huomioiden niin toipujien yksilöllisiä prosesseja, yhteisön dynamiikkaa ja tilaa kuin mahdollisesti työryhmän ja työntekijöiden omia ajankohtaisia ja yhteisön toimivuuden kannalta tärkeitä seikkoja.

Nykyresursseilla yhteisöhoidon toteuttamisen vankilamaailmassa tekee haasteelliseksi työn pirstaleisuus. Yhteisöhoito on työmuoto, jota on hankala tehdä vähän tai josta on hankala karsia jotakin pois. Toisaalta yhteisöhoito on ajankäytöllisesti edullista, sillä kuntoutuminen ja oppiminen ovat käynnissä koko ajan, ja yhteisö toteuttaa sitä suurimmaksi osaksi itsekseen. Tästäkin huolimatta yhteisöhoidon laadukas toteuttaminen vaatii myös henkilökunnan vahvaa läsnäoloa.

YHTEISÖSSÄ OPPIMISTA TAPAHTUU KOKO AJAN

Halusin tässä artikkelissa valottaa ennen kaikkea sitä, mitä (pähdekuntoutus)yhteisössä eläminen opettaa ja mikä sen anti on niin kuntoutujille kuin tekijöilleen. Toiveeni on, että pystyisin välittämään etenkin kokemuksiamme ja kuinka merkityksellisiä juuri kokemukset voivat olla sen kannalta, millaisia olemme ja minkälaisiksi haluamme kehittyä.

Yhteisössä eläminen opettaa toisten huomioimista ja erilaisuuden sietämistä eli suvitsevaisuutta. Pähde-identen käyttäjien elämässä itsekeskeisyys muodostuu pikkuhiljaan elämää ohjaavaksi periaatteeksi. Useat

hoitoon tulijat ovat myös vahvasti uskomustensa ohjailemia. Koska pääteidenkäyttäjän elämä on ollut itseskeistä, yhteisökuntoutus on heidän kohdallaan usein vaikuttavampi työmuoto kuin yksilötyö.

Koska yhteisöhoidossa palautteen antaminen ja sen vastaanottaminen ovat keskeisessä roolissa, saa yhteisön jäsenenä enemmän palautetta omasta toiminnastaan kuin ehkä koskaan aikaisemmin. Palautteen tarkoituksesta on auttaa yhteisön jäsentä kehittämään itseään ja huomaamaan asioita, joita ei välttämättä itse ole huomannut. Yhtä tärkeää on antaa palautetta toisten tukemiseksi ja kannustamiseksi. Kyky antaa rakentavasti palautetta on hyödyllinen kaikilla elämän osa-alueilla ja esimerkiksi työelämässä.

Entisenä väkivallankäyttäjänä Niko vahvisti näkemykseni siitä, että yhteisössä oppii antamaan palautetta. Hän kertoi, kuinka nykyään arkisisissä tilanteissa pystyy valitsemaan pyrkikö antamaan itseä häiritsevästä asiasta rakentavasti palautetta vai esimerkiksi ohittamaan asian tyystin. Lisäksi oma kyky ottaa palautetta vastaan ja nähdä asioita muiden ihmisten kannalta on kasvanut merkittävästi. Oma kokemukseni on, että vuodet yhteisöhoidon parissa auttavat myös henkilökuntaa kehittämään palautteenantamisen ja vuorovaikeuden taitoja paremmin kuin mikään muu menetelmä. Toisaalta kun on työskennellyt tai työskentelee yhteisöhoidossa on hankala vaihtaa työskentelytöttaan esimerkiksi jonkin menetelmän mukaan.

Päihdetyön vaikuttavuutta tutkittaessa on todettu, että suurin vaikutus on työntekijän ja kuntoutujan välisellä vuorovaikutussuhteella. Kysyessäni Nikolta mikä Sörkka-yhteisössä oli kaikkein vaikuttavinta, hän kertoi kokemuksestaan siitä, että hän kohtasi ihmisiä, jotka halusivat auttaa vilpittömästi ilman tarkoitusta hyötyä hänestä. Kun on elänyt alamaailmassa, maailmankuva vääristyvää väistämättä ja muodostuu melko synkkäksi. Tämän jälkeen voi oikeasti olla hämmennävää nähdä hyvää ympäriillään.

Niko kuvaili, että yhteisössä onnistuttiin luomaan kunnioittava ilmapiiri, jossa lähtökohta keskusteluille oli tasa-arvoinen. Yhteisön sisällä oli lupa sanoa eriävä mielipiteensä ja perustella se sekä antaa palautetta myös henkilökunnalle. Tämä mahdollisti luottamuksen rakentumisen ja sitä kautta avoimuuden. Avoimuuden kautta oli mahdollista toteuttaa omaa muutosprosessiaan.

Kokemus ihmisten vilpittömästä halusta auttaa antoi Nikon mukaan uskoon muutoksen tekemisen mahdollisuuteen sekä muutti omaa suhtautumista ja käyttäytymistä muita ihmisiä kohtaan. Yhteisössä olemisen aikana usko ihmisiin muodostui niin vahvaksi, että se on kantanut myös yhteisöstä lähdön jälkeen.

Työntekijänä pystyn näkemään Nikon kokemuksen merkityksellisydden ja kerrannaisvaikutukset. Uskon kuntoutujissamme olevan paljon niitä, jotka ovat olleet puolustusasemissa ja valmiina hyökkäämään lähes koko ajan. Mikäli pystymme antamaan korjaavia kokemuksia näille ihmisiille, voimme nähdäkseni vaikuttaa merkittävästi siihen, miten he jatkossa suhtautuvat muihin ihmisiin erilaisissa kohtaamistilanteissa.

Päihdekuntoutusta toteuttavissa yhteisöhoidoissa vertaistuki on merkityksellisessä asemassa, ja myös Sörkka-yhteisössä pyritään käyttämään yhteisöä mahdollisimman paljon hoidon välineenä. Niko kuvaili omalla kohdallaan vertaistuen vaikutusta vankilan yhteisössä merkittäväksi, yhtenä isona asiana oli mahdollisuus asua suunnilleen samaan suuntaan pyrkivien ihmisten kanssa samalla osastolla. Niko kertoi oppineensa multia toipujilta muun muassa isyydestä ja kokeneensa, että kun asioista puhuu muiden kanssa äänene ne muuttuvat todemmiksi. Lisäksi vertaisten kanssa on mahdollisuus pallotella erilaisia toteuttamiskelpoisia ideoita tulevaisuuteen liittyen ja kuunnella muiden kokemuksia.

Erityisen opettavaisena kokemuksena Niko muistelee toimimistaan yhteisössä 3-tasolla eli yhdyshenkilönä työntekijöiden ja vankien välillä. Tehtävässä pääsee kantamaan vastuuta itsensä lisäksi muista ja koko yhteisöstä. Lisäksi esimerkinä toimiminen tekee sääntöjen noudattamisesta ja oikein tekemisestä entistä tärkeämpää. Yhteisön asioista huolehtiminen opettaa neuvoittelutaitoja, organisointia ja aikatauluttamista, Niko kertoo. Koska "vanhan elämän" normit ja säännöt ovat iskostuneet vuosien saatossa erittäin syvälle, oli tarpeellinen kulttuurisokki toimia yhdyshenkilönä vankiyhteisön ja työryhmän välillä ja siten rikkoa normi

ettei viranomaisten kanssa tehdä yhteistyötä. Meidän korviimme tämä voi tuntua pieneltä yksityiskohdalta, mutta silloin kun koko elämää on määrittänyt oma halu elää yhteiskunnan normien ulkopuolella tai ainakin yhteiskunnan laitamilla kuten Nikon tapauksessa, pystyn ymmärtämään kuinka vaikuttavaa voi olla ensimäiset konkreettiset askeleet kohti toimimista yhteiskunnan normien mukaan.

Myös työntekijän näkökulmasta yhteisön 3-tasolla on avainasemassa sen suhteen, minkälaisista kulttuuria yhteisössä ylläpidetään. Nikon kohdalla tämä näkyi sitoutumisena senhetkisen yhteisön arvoihin ja periaatteisiin ja toimimisena myös käytännössä niiden mukaan. Kolmostasolla tämä näyttäytyi myös vaativuutena muuta yhteisöä kohtaan.

Keskustelimme Nikon kanssa myös siitä, mikä merkitys on rikollismaailmassa vallinneella hierarkialla toipujien yhteisössä. Tulumme tulokseen, että mitä lähempänä vanhaa maailmaa ollaan, sitä suurempi merkitys on myös rikollismaailmassa saavutetulla asemalla. Hoitoyleisön ollessa vankilan sisällä on väistämätöntä, että vankikulttuurin vaikutus on edelleen suuri ja vaikutusvaltaa on eniten sillä yhteisön jäsenellä, kuka on vankihierarkiassa korkeimmalla. Mitä kauemmas vankila/rikollismaailmasta edetään, sitä vähäisempi tämä vaikutus on. Esimerkiksi siviilissä olevia vertaistukipaikkoja ajatellessamme tulimme tulokseen, että niissä nykyhetken katsotaan olevan olennainen.

Vaikka vankihierarkiaa ei voida sivuuttaa, täytyy muistaa että esimerkiksi Sörkkä-yhteisöön suunnitellut yhteisöhoidon rakenteet tukevat yhteisön hierarkiassa nousemista kuntoutustavoitteiden mukaisesti. Rakenneilla voimme vaikuttaa muutenkin siihen, miten yhteisöelämä sujuisi mahdollisimman toimivasti.

YHTEISÖN SISÄINEN VUOROVAIKUTUS

Välillä yhteisössä herää keskustelua siitä, että henkilökunta mukaan lukien olemme yhtä yhteisöä, eivätkä vangit muodosta siitä erillistä osaansa. Yhteisökokoukset ovat foorumeita käsitellä kaikkia tärkeitä yhteisön asioita, ja näissä puhutaankin avoimesti, mikäli yhteisön tilanne vaatii huomioimista. Oman kokemukseni mukaan vangit tuovat itse aktiivisesti esille toiveita esimerkiksi henkilökunnan tiiviimmästä läsnäolosta yhteisössä. Nikon mukaan olennaista yhteisön yhtenäisyyyden kannalta on vankiyhteisön vahvimman jäsenen mielipide: edustaako hän toipumismyönteistä ajattelutapaa ja irrottautumista vankikulttuurista. Työryhmä kuitenkin ohjaa yhteisössä vallitsevaa kulttuuria ja pystyy omalla toiminnallaan vaikuttamaan siihen, miten yhtenäinen yhteisöstä muodostuu. Henkilökunnan rooli on eritoten toimia keskustelun avaajina ja esimerkeinä avoimen kulttuurin luomisessa.

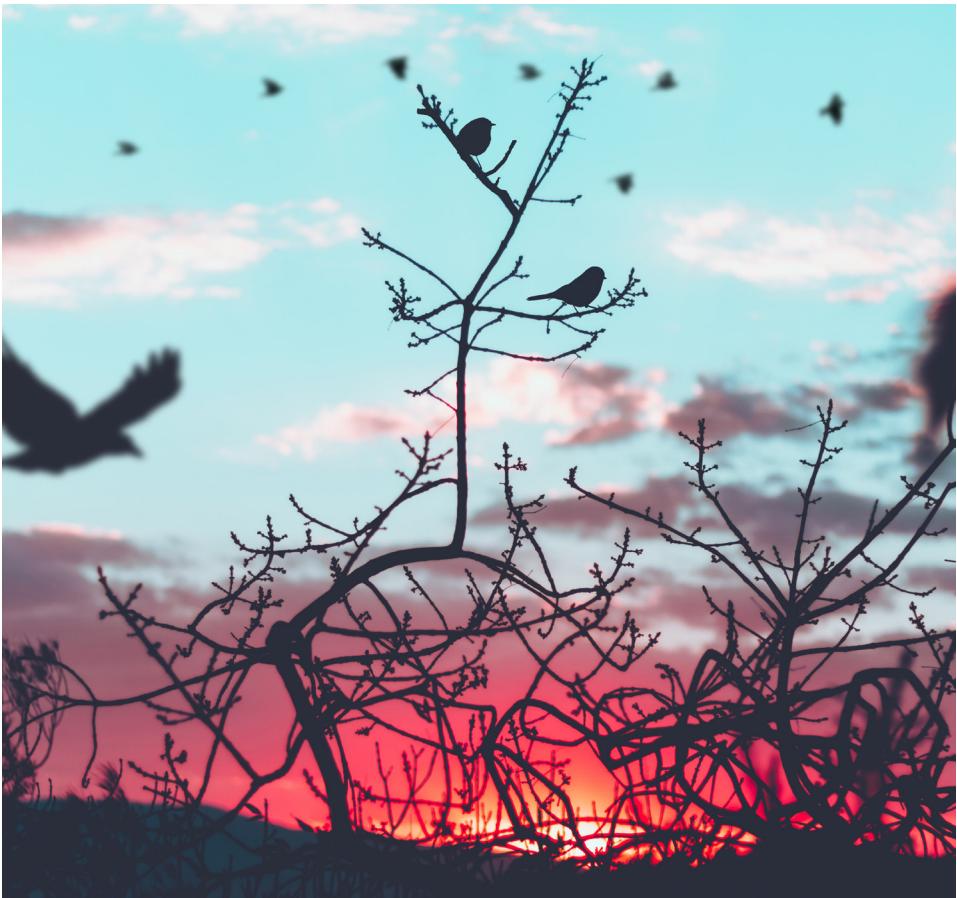
Pääsääntöisesti Sörkkä-yhteisössä on erittäin tiivis henki, ja vartijoita myöten pyritään toteuttamaan vankilaolosuhteissa mahdollisimman laadukasta yhteisökuntoutusta, jonka avulla tarjotaan todellinen mahdollisuus toipujien muutosprosesseille. Työntekijän kannalta yhteisöhoidon toteuttaminen on mielekästä yhteisöläisten korkean motivaation ja työn monipuolisuden vuoksi. Hoitoajat ovat melko pitkiä (Sörkkä-yhteisössä 4-8 kuukautta), jolloin kuntoutujiin ehtii tutustua kunnolla ja heidän muutostyöskentelyssään saa olla rinnallakulkijana useamman kuukauden. Monet entisistä yhteisöläisistä kertovat kuulumisiaan myös myöhemmissä vaiheissa tai tulevat vastaan esimerkiksi vertaistukipaikoissa. Toiveenani olisi tuoda myös Sörkkä-yhteisön toimintaan mukaan niin sanotut seurantapäivät, joissa entiset Sörkkä-yhteisöläiset voisivat tavata toisiaan kerran vuodessa ja vaihtaa kuulumisiaan. Tämänkaltainen rakenne on käytössä useissa siviilin yhteisöhoidoissa. Yhteisöhoidon yksi keskeinen piirre on erilaiset traditiot, seurantapäivät voisivat olla yksikäikkia Sörkkä-yhteisöläisiä yhdistävä jokavuotinen traditio.

KUNTOUTUJAT KOKEMUSASIANTUNTIOJINA

Niko nostaa esille, miten tärkeää hänen mielestään olisi, että entiset yhteisön jäsenet ja jo pitkälle toipumisprosessissaan ehtineet eivät katoaisi kokonaan. Itse hän kokee haluvansa olla esimerkinä ja mahdollisena tukena muille, mutta vähintäänkin kertovansa mielellään omasta toipumistarinaastaan, jotta ihmiset ja etenkin hoitovaihtoehdosta päättävä saisivat oikeaa tietoa yhteisöhoidon toimivuudesta.

Olen itse sitä mieltä, että vaikuttavia kuntoutusmalleja suunniteltaessa olisi syytä kuunnella niitä käyttäneiden ihmisten kokemuksia. Kokemusasiantuntijuus on ajan trendi, jota hyödynnetään mielellään esimerkiksi henkilökuntaa koulutettaessa tai kuntoutuksien sisällöissä. Tämä on hyvä asia. Seuraava askel voisikin olla yhä laajenevassa määrin ottaa mukaan tai ainakin kuunnella myös vankeja heidän kuntoutusmuotojaan kehitettäessä ja suunniteltaessa.

Nikon ajatus siitä, miten hän haluaa antaa Sörkkä-yhteisölle takaisin jakamalla omaa toipumiskokemustaan esimerkiksi koulutuksissa ja messuilla, on hyvä esimerkki siitä millainen vaikutus yhteisöhoidolla voi olla epätsekkyyden lisääntymisessä ja osallistumisessa yhteiskunnankin kannalta merkittävään toimintaan. Artikkelia kirjoitettaessa Sörkkä-yhteisöstä tehdään vaikuttavuustutkimusta Oulun yliopistoon. Tutkimuksen aikana seurataan yhteisöläisten kuntoutumista osittain aina vapauteen saakka.

III Ammattilaiset yhteisöjen rakentumista tukemassa

Eeva Järveläinen

Nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä paikantamassa Kivistössä

Tässä artikkelissa tarkastellaan Vantaan Kivistön yhteisöllisyyden rakentumista nuorisotyon, kaupunkisuunnittelun, järjestöyhteistyön, hanketyön ja nuorten kokemuksen näkökulmista. Taustoituksesta käydään läpi Kivistössä toimivia hankkeita ja tahoja, joilla on intressit yhteisöllisyyden rakentamiseen alueella. Artikkelissa käsitellään tutkimuskeskustelun kautta, mitä elementtejä liittyy osallisuuden ja yhteisöllisyyden rakentamiseen sekä nuorten hyvinvoinnin edistämiseen. Lisäksi mukana olleet toimijat tuovat esiin omia kokemuksiaan ja näkemyksiään siitä, mitä yhteisöllisyys heille merkitsee sekä miten yhteisöllisyttä ja osallisuutta voidaan eri asuinalueilla rakentaa. Toimijat ottivat kantaa, miten yhteisöllisyyden avulla voidaan tuottaa nuorille ja muillekin asukkaille kokonaisvaltaista hyvinvointia, toimintakykyä ja elämänhallintataitoja. Lisäksi he pohtivat, mitä hyötyjä ja haasteita yhteisöllisyteen liittyy. Artikkelin punaisena lankana toimii Vantaan kaupungin Nuorisopalveluiden ja Laurea-ammattikorkeakoulun nuorten osallistamistarpeeseen perustettu "Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö - KiKe"-yhteistyöhanke, joka kokoa Kivistön alueella toimivat tahot osallistamisintresseineen yhteen. KiKe-hankkeen tavoitteena on osallistaa nuoret aktiivisiksi toimijoiksi oman asuinalueen yhteisöllisyyden vaalijoina.

VANTAA KIVISTÖ KASVANA JA YHTEISÖLLISYTTÄ RAKENTAVANA ASUINALUEENA

Vantaa Kivistö on nopeasti kasvava ja yhteisöllinen asuinalue, missä tulevaisuudessa on suunniteltu asuvan lähes 30 000 ihmistä (Vantaan Kivistö). Alue on toiminut 1950-luvulta alkaen pienenä kyläyhteisönä ja omakotitaloalueena. Nyt viimeisen kymmenen vuoden aikana alueelle on alkanut rakentua uusia asuinalaloja, palveluita ja yritystoimintaa. Alueella toimii aktiivisesti eri järjestöjä, seuroja, yrityksiä ja kunnan toimijoita tarjojen eri ikäryhmille palveluita sekä erilaista osallistavaa harrastetoimintaa. Tavoitteena on rakentaa Kivistöön toimivat palvelut ja yhteisöllisyttä edistäävä toimijaverkosto.

Kivistön nuorten keskeisenä osallisuuden ja yhteisöllisyyden edistäjänä toimii Vantaan kaupungin nuorisopalvelut. Se tarjoaa toimintaa alueen nuorille ympäri vuoden, ja toiminnan keskiössä on osallistaa nuoret toiminnan suunnittelun ja toteuttamiseen. (Vantaan Nuorisopalvelut.) Myös Vantaan kaupungin kaupunkisuunnittelun ja alueen rakennuttajien tahtotila on osallistaa eri asukasryhmät rakentuvan Kivistön kaupunginosan suunnittelun, minkä avulla luodaan asukkaille omaa asuinalueidentiteettiä sekä yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Eri toimijoiden kiinnostuksen kohteena on luoda Kivistön asuinalueen nuorille mahdollisuus vaikuttaa oman asuinalueen rakentuviin tiloihin sekä tuleviin palveluihin. Vantaan kaupunki tukee vahvasti lasten ja nuorten osallisuuden sekä vaikuttamismahdolisuksien toteutumista kaupunkisuunnittelussa eri toimialojen osallisuuden toimintaohjelmilla, kuten Lapset ja nuoret ympäristönsä rakentajina (Vantaan kaupunki 2018; 2015; 2014; 2013; 2012).

Laurea-ammattikorkeakoulu on järjestänyt tarvelähtöisesti eri toimijoiden kanssa Kivistössä eri asukasryhmille osallistavaa sekä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä edistäävää toimintaa erilaisten opiskelijaprojektienvälistä. Palveluita koordinoinvan ja yhteisöllisyyttä rakentavan roolin Kivistössä on ottanut MarjaVerkko ry, jolla on suuri tahtotila tuoda asuinalueen vanhat ja uudet asukkaat yhteen positiivisen yhdessä tekemisen avulla. Yhteisölliset tapahtumat, kuten Kivistön kyläjuhlat ja markkinat, nuorten monikulttuurisutut ja suvaitsevaisuutta edistäävät KYTKE-festarit ja erilaiset teema-kerhot asukastilassa mahdolistavat asukkaiden ja eri sukupolvien välistä vuorovaikutteiset kohtaamiset. Kivistön suuralueen moninainen palvelut tuodaan asukkaille tiedoksi sähköisen kalenterin kautta MarjaVerkon nettisivuilla, jotta palvelut olisivat kaikkien saatavilla. (MarjaVerkko ry.)

NUORTEN OSALLISUUDEN JA YHTEISÖLLISYYDEN VAHVISTAMINEN KIKE-OSALLISUUSHANKKEESSA

Alueen sosialista ja teknistä infrastruktuuria palveluineen suunnitellaan monialaisesti eri kuntatoimijoiden, yritysten, rakennuttajien ja kaupunkisuunnittelun kanssa yhteistyössä. Näillä toimijoilla esiintyy myös intressejä kuulla nuorten mielipiteitä eri palveluiden ja toimintojen kehittämisenstä. Tähän tarvetilaan liittyen perustettiin vuonna 2014 Vantaan kaupungin Nuorisopalveluiden ja Laurea-ammattikorkeakoulun "Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö - KiKe"-yhteistyöhankke (2014–2020), jotta nuorten ääni saataisiin yhä paremmin kuuluviin Kivistön rakennusprosessin edetessä.

KiKe-hankkeen tavoitteena on osallistaa Länsi-Vantaan nuoria ideoimaan, suunnittelemaan ja valmistelemaan Kivistön kauppakeskusta ja sinne rakennettavaa monitoimitilaan. Nuorten näkökulmia on kerätty järjestetyissä ideapajoissa Länsi-Vantaan nuorisotiloilla ja Kivistön alueen kouluilla. Nuorilta on kerätty mielipiteitä heidän osallisuuden kokemuksista sekä Kivistön alueella tehtävän kaupunkikeskuksen nuorisotyön toimintamalleista. Nuorten ideoita on kerätty myös Kivistön kauppakeskuksen edustalle jäävän väliaikaisen ulkotilan eli niin sanotun "Nuorisotontin" käytöstä. Nuorten kanssa ideoitiin erilaisia pop up -toimintoja ja -tapahtumia sekä tontin seinätilan käyttöä taiteeseen. Ideointia on tarkoitus jatkaa nuorten kanssa eri teemojen parissa aina Kivistön kauppakeskuksen valmistumiseen asti.

Tähän mennessä KiKe-hanke on osallistanut hankkeessa jo yli 300 nuorta Kanniston ja Martinlaakson nuorisotiloilta sekä Kanniston ja Aurinkokiven kouluilta (6.-luokkalaisia). Ideapajojen vetämisessä ovat olleet mukana Laurean sosionomiopiskelijat. Mukana pajojen sisältöjen suunnittelussa ovat olleet aktiivisesti Vantaan kaupungin kaupunkisuunnittelija, rakennuttaja (Skanska, NCC) sekä arkkitehdit (Cederqvist & Jäntti Arkkitehdit Oy). Ideapajojen tuloksia on käyty läpi nuorten, rakennuttajien ja arkkitiehtien kanssa yhdessä. Näiden tapaamisten tavoitteena on ollut rakentaa toimijoiden kesken vuorovaikutteisia kohtaamisia, joissa nuorille syntyy aito kuulluksi tulemisen tunne. Nuorten suunnitellessa omaa asuinalueetta nuoren tarpeiden ja toiveiden näkökulmasta heille syntyy vahempia kokemuksia alueidentiteetistä ja yhteisöllisyydestä. Ideapajojen tulokset on raportoitu vuosittain (Järveläinen 2017; 2016a; 2016b; Järveläinen, Mäkelä & Tasanko 2016), jotta nuorten ideat voitaisiin huomioida jo Kivistön kaupunkikeskuksen ja tulevan kauppakeskuksen suunnitteluvaiheessa. Kivistön kauppakeskuksen rakentaminen on viivästyntä alkuperäisestä aikataulustaan. Tämän hetken suunnitelman

mukaan kauppakeskus voisi valmistua vuonna 2022. (Vantaan Sanomat.) Aikataulujen ja rakentamisen täsmen-tyessä KiKe-hankkeessa nuorten kanssa ideoointia toteutetaan tarvelähtöisesti ja realiteettien mukaan.

YHTEISÖLLISYYDEN, OSALLISUUDEN JA TOIMIJUUDEN VAHVISTAMISEN KAUTTA HYVIN-VOINTIA NUORILLE

Kiilakoski ym. (2012, 24) toteavat osallisuuden koskevan kaikkia lapsia ja nuoria. Toiminta, vaikuttaminen ja kuuluminen yhteisöön luo nuorelle merkityksen tunteen omasta itsestään yhteisön jäsenenä. Kun nuori saa mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin, hän kokee kuulluksi tulemisen tunnetta. Osallisuus on pohjimmiltaan nuoren ja hänen eri yhteisöjensä suhteissa toteutuva vahva kokemuksellinen tila, mikä vaikuttaa suoraan myös nuoren hyvinvointiin. Osallisuuden vahvistamisella voidaan edistää nuoren hyvinvointia sekä kuul-luksi tulemisen, yhteenkuuluvuuden ja arvokkuuden tunteita. Osallisuuteen liittyy sekä poliittisen vaikuttamisen että sosiaalisen kuulumisen ulottuvuudet.

Kääriäisen ja Ellosen (2005) mukaan saadulla sosiaalisella tuella ja sosiaalisen kontrollilla on vaikutus nuorten sosiaalisen pääoman kokemiseen. Myös Deuchar (2009, 7, 18-19) tuo esiin yhteisölähtöisen nuorisotyön merkityksen, jolla voidaan tuoda syrjäytynneillekin nuorille osallisuuden kokemuksia heidän sosiaalista pää-omaansa vahvistaen. Julkinen sosiaalinen pääoma näyttää hyväksytty aktiivisena kansalaisosallistumisena sekä vahvana luottamuksena kanssaihmisiin. Aktiivisella vuorovaikutuksella on mahdollista edistää yhteiskunnan toimintaky-kyä. Sosiaalisen pääoman nähdään koostuvan verkostoista, vastavuoroisuuden normeista ja luottamuksesta. (Ruuskanen 2001; Putman 2000.)

Lundblomin ja Herrasen (2011, 7) mukaan sosiaalisella vahvistamisella voidaan yhtäältä ehkäistä polarisaa-tion kehitystä sekä toisaalta lisätä yksilön hyvinvointia, toimintakykyisyyttä ja elämänhallintataitoja. Nuorten toimijuutta ja aktiivista kansalaisuutta tukemalla voidaan edistää heidän hyvinvointiaan (Korkiamäki 2015; Koskinen 2002). Osallisuuden edistäminen tuottaa nuorille hyvinvointia ja palveluissa kohdatuksi tuleminen rakentaa osallisuuden sosiaalista perustaa, edistää toimijuutta sekä päätöksentekoon osallistumista (Kiilakoski, Gretschel & Nivala 2012, 5-6; Gellin ym. 2012, 13).

Nuorten asiantuntemusta tarvitaan myös eri liikunta-, kirjasto-, kulttuuri- ja harrastuspaikkojen suunnitelussa ja kehittämisessä, jotta ne vastaisivat enemmän heidän toiveitaan. (Gretschel, Koskinen & Junntila-Vintikka 2012, 14–15.) Lasten ja nuorten osallisuusareenoina toimivat eri viralliset (koulu, varhaiskasvatus, lastensuojelu) ja epämuidolliset (perhe, naapurusto, alueet, yhteisöt, järjestöt) toimintaympäristöt, joiden parissa rakennetaan kansalaisuutta sekä vahvistetaan toimintakykyä (Eskelinen ym. 2012a, 15–17.). Tavoitteena on, että nuorten subjektiutta tuetaan kunnallisessa päätöksenteossa (Eskelinen ym. 2012b).

Nuorten omien kokemuksien jakaminen ja kuulluksi tulemisen mahdollistaminen ovat tärkeää yhteisöllisyyden rakentamisessa. Nuorten poliittisen vaikuttamisen muotojen moninaisuus tarjoaa jokaisella nuorelle mahdolliisuuden osallistua päätöksentekoon. Oleellista on tiedottaa nuorille erilaisista toimintamahdolliuuksista, osallistumisen resursseista ja muiden nuorten kannanotoista. (Laine & Dorff 2008, 124.) Nuorisobarometrin Yhteisöllisyys ja luottamus -osiossa tutkimustuloksiin mukaan lähes 50 % vastanneista nuorista koki yhteenkuuluvuudentunnetta nettiyhteisöön ja 90 % perheeseen. Ystävään nuoret tapasivat säännöllisesti viikoittain, jopa päivittäin, millä on nähtävästi yhteys suurempaan sosiaaliseen luottamuksen määrään. Jopa 89 % nuorista käyttää joitain sosiaalista mediaa. (Myllyniemi 2013a, 34–39; 2013b, 35).

Gretschelin (2011, 4) mukaan riskinä on, että nuorten osallistaminen jää teknisen pintapuoliseksi tai aktiivinen toimijuus jää edustuksellise tasolle. Nuoret tulisi innostaa nuorisotyössä nuorten itsensä näköiseen kansalaistoimintaan ja yhdessä tekemiseen, jotta heidän yhteiskunnallinen jäsenyyssä samalla vahvistuisi. Tavoitteena on toiminnan avulla vahvistaa nuorten vuorovaikutustaitoja, empatia ja rakentavaa kriittisyyttä. Samalla he oppivat vastuunoton arjen pienissäasioissa sekä keskustelemaan yhteiskunnallisista ja sosialisista kysymyksistä. Nuorisotalon tulisi toimia mahdollistavana lähiyhteisönä nuorille.

TOIMIJOIDEN NÄKÖKULMIA NUORTEN YHTEISÖLLISYYDEN EDISTÄMISEEN

Artikkelia varten haastattelin kolmea toimijaa, joilla on vahva kokemus yhteisöllisyyden rakentamisesta nuorisotyön, kaupunkisuunnittelun ja järjestötyön näkökulmista. Haastattelemani ammattilaiset toimivat kauungilla ja järjestössä pääliikkötason ja asiantuntijan työtehtävissä. Lisäksi haastattelin kivistöläistä aktiivinuorta, jolla on vahvat juuret Kivistöön ja halu tuoda esiin alueen nuorten ääntä. Kyseinen nuori on osallistunut lähes jokaiseen KiKe-hankkeen ideapajaan viimeisen neljän vuoden aikana. Tässä heidän ajatuksiaan.

Kysytäessä toimijoiden näkemyksiä, mitä yhteisöllisyys heille merkitsee, vastaukset olivat yksimielisiä. Yhteisöllisyys koettiin tärkeäksi, se luo turvallisuuden tunnetta. Yhteisöllisyys merkitsi yhteisistä asioista kiinnostumista ja yhdessä tekemistä, itsensä merkitykselliseksi tuntemista sekä kuulumista osaksi joukkoa.

"Yhteisöllisyys on tärkeää ja tarkoitaa turvallisuutta ja yhdessä tekemisen ajatusta." Nuorisotyön pääliikkö

"Yhteisöllisyys tarkoittaa minulle tunnetta siitä, että kuuluu johonkin itselleen tärkeään yhteisöön ja tuntee itsensä yhteisössä jollakin tavalla merkitykselliseksi. Yhteisöllisyys tarkoittaa myös yhdessä teke mistä ja toimimista yhteisön hyväksi." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Minulle yhteisöllisyys tarkoittaa sitä, että kuuluu johonkin, on osallisena suuremmassa joukossa. Siin hen liittyy esimerkiksi huolenpitoa ja välittämistä. Yhteisöllisyys on erittäin tärkeää minulle." MarjaVerkon työntekijä

"Yhteisöllisyys tarkoittaa minulle jotain ihmisyhmää, joille yhteiset asiat merkitsevät, esimerkkinä Kivistön asukkaat. Koen, että yhteisöllisyys on minulle itselle tärkeää, sillä sen avulla koen oلونi muka vammaksi ja vähemmän yksinäiseksi." Kivistön nuori

Yhteisöllisyys nuorten kanssa työskentelyssä merkitsi tukea ja turvaa nuoren kasvussa, mahdollisuuk-sia monialaiseen yhteistyöhön eri tahojen ja nuorten huoltajien kanssa. Yhteisöllisyys merkitsee myös tuen ja avun tarjoamista nuorelle, jottei omien haasteiden kanssa tarvitsisi pärjätä yksin. Oleellisen tärkeäksi nousi eri ikäpolvien vuorovaikutteiset kohtaamiset ja näiden sukupolvien keskinäisten mielipiteiden vaihtamisen tärkeys. Nuorille yhteisöllisyys merkitsee aktiivisuutta omien asioiden eteenpäin viemisessä sekä mahdollisuutta vai-kuttaa. Positiivisen tekemisen kautta myös nuorten häiriökäytätyminen vähenisi. Yhteisöllisyydessä korostuu kuulluksi tulemisen tärkeys, yhteiskunnallisistaasioista kiinnostuminen ja oman roolin löytäminen yhteisössä. Jhonokin yhteisön kuulumisen mahdollisuuden tarjoaminen voi jopa muuttaa nuoren elämän.

"Yhteisöllisyys tuo edellytykset hyväälle yhteistyölle muiden toimijoiden sekä nuorten ja nuorten huolta-jien kanssa. Se tuo mahdollisuuden monialaiseen ja laajaan työhön nuorten hyväksi."

Nuorisotyön päällikkö

"Yhteisöllisyyden tunne on varmasti merkittävä meille kaikille, eri-ikäisille ihmisille. Nuorille yhteisölli-syys voi tuoda tärkeää tukea ja turvaa kasvussa. Nuori on monesti epävarma omasta itsestään, omista vahvuksistaan sekä omasta roolistaan ja asemastaan erilaisissa yhteisöissä. Tarjoamalla nuorille mahdollisuusia kuulua erilaisiin yhteisöihin ja löytää oman roolinsa siellä, voimme jopa muuttaa nuoren elämän." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Yhteisöllisyyn merkitys voi olla suuri, sillä se voi auttaa nuorta ymmärtämään, että hän on osa jotain itseään suurempaa, eikä hänen tarvitse pärjätä yksin tai osata kaikkea itse. Se tuo mahdollisuuk-sia esimerkiksi erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kohtaamiseen ja ymmärtämiseen paremmin. Yhteisölli-syys voi herättää nuorissa kiinnostuksen uusiaasioita kohtaan, esimerkiksi yhteiskunnallisiaasioita kohtaan." MarjaVerkon työntekijä

"Yhteisöllisyys antaa mahdollisuuden ikäluokkien väliseen kommunikointiin esim. Nuorisotilojen avulla. Nämä nuoret näkökulmasta se antaa olon, että meilläkin on mahdollisuus vaikuttaa ja meidätkin huomioidaan välillä positiivisellakin tavalla. Se antaa meille myös mahdollisuuden kertoa ideoitamme ja antaa aikuisille visioita mikä pitäisi meidätkin aktiivisena. Se taas johtaa siihen, etteivät nuoret pura ylimääräistä energiota esim. spray-maalauksiin tai muuhun vandalismiin, joista me joudumme vain pulaan." Kivistön nuori

Asuinalueen laajemman yhteisöllisyyden edistämisen nähtiin palvelevan nuoria monella tapaa. Asuinalue naapurustoineen itsessään nähtiin jo yhteisönä, kotina, mihin tulla. Lähiympäristön vähyyys vaikuttaa tähän tunteeeseen, miten oma kaupunginosa mielletään yhteisönä ja millainen kuuluvuuden tunne asukkaille syntyy. Yhteisöllisyys ja yhdessä alueen lapsien perään katsominen luo turvallisuuden ilmapiiriä ajatuksella "koko kylä kasvattaa". Yhteisöllisyys vähentää kuilua ikäpolvien välillä ja antaa mahdollisuuden nuorille tuoda omat mielipiteensä julkia ja tulla huomatuksi.

"Yhteisöllisyys tuo turvallisuuden ilmapiiriä ajatuksella "Koko kylä kasvattaa." Asukkaat katsovat vähän muidenkin omien lastensa perään ja toisaalta yhteisössä, jos on huolehtiva ilmapiiri, on nuoren hyvä asia, olla ja kasvaa." Nuorisotyön päällikkö

"Myös asuinalue on monelle meistä tärkeä yhteisö, tosin jokainen meistä ehkä kokee esim. asuinalueen rajaakseen eri tavoin. Osalle on tärkeää lähinaapuri, osalle naapurusto, osalle naapurusto lähipalve-luineen, osalle esim. koko kaupunginosa jne. Usein on kuitenkin tärkeää saada tunne, että tulee kotiin ja kotiin on hyvä tulla. Tässä lähiympäristölläkin on usein merkitystä. Onko lähiympäristö valoisa ja vehreä vai pimeä ja roskainen? Onko lähirakennukset harmaita ja kultahtaneita vai raikkaita ja hyvin huolehdittuja? Löytyykö lähiympäristöstä asioita, joista tunnistan, että tulen lähelle kotia? Uskon, että lähialueen laajempi yhteisöllisyys ja yhteisöllisyyden tunne auttavat myös nuorta tuntemaan, että hän tulee kotiin ja paikkaan, johon hän jollakin tavalla kuuluu." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Siten, että on mahdollista tuoda nuorten ajatuksia, toiveita ja näkemyksiä paremmin esiiin ja muiden ikäryhmien tietoisuuteen. Lisäksi nuoret voivat saada multakin kuin omilta perheenjäseniltään tietoa ja ajatuksia siitä, miten nuoret ja esimerkiksi heidän tekemisensä koetaan ja nähdään." Marja Verkon työntekijä

"Laajempi yhteisöllisyuden edistäminen palvelee nuoria mm. vähentämällä ns. kuilua ikäluokkien välillä, mikä voi auttaa nuoria tulemaan huomatuksi." Kivistön nuori

Yhteisöllisyyden rakentaminen nuorten kanssa työskentelyssä lähtee nuorten aidosta osallistamisesta ja erilaisista kohtaamisista. Kohtaamiset voivat olla kovin spontaanekin, missä ihmiset vaihtavat ajatuksiaan ja luovat yhteisymmärrystä. Kohtaamiset voivat olla rakennettuja, jolloin esimerkiksi hanketyön kautta tuodaan kaikki asiasta kiinnostuneet tahot tavoittelemaan samaa päämäärää, yhteisen teeman äärelle. **Mukaan yhteisöllisyyden rakentamiseen kutsutaan** siis nuorisotyöntekijöitä, alan asiantuntijoita, yrityksiä, vapaaehtoistyön verkostoja sekä julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoita aina sen mukaan, keitää asia kiinnostaa tai palvelee. Kutsuttavien joukko on siis laaja ja monitahoinen, kenellä vain nähdään olevan intressejä kyseisen asian hoitamiseen. Yhä enemmän tulisi osallistaa huoltajia ja päätäjiä yhteisöllisyyden rakentamiseen, ainakin tiedottamista lisäämällä. Yhteisöllisyyttä rakennetaan myös nuorille tutuissa toimintaympäristöissä, sosiaalisessa mediassa, nuorisotiloilla, kyselyillä sekä heille suunnatuilla KiKe-hanketoimintaan liittyvillä ideapajoilla. Nuoren toiveena oli, että ideapajoihin kutsuttaisiin myös aikuisia, jotta ajatusten vaihtoa voitaisiin lisätä heidän väillään.

"Yhteisöllisyyttä nuorten kanssa ja nuorten keskuudessa rakennetaan yhteisellä tekemisellä ja nuorten aidolla osallistamisella. Mukana ovat nuorten lisäksi nuorisotyöntekijät, mahdolliset alan asiantuntijat ja muiden toimijoiden edustajat, jotka liittyvät kulloiseenkin teemaan. Hyvä esimerkki on Kike, missä toimijoita on usealta eri taholta. Mukaan tulee liittää kaikki mahdolliset osapuolet. Ehkä entistä enemmän mukaan tulisi ottaa nuorten huoltajat, jotta heille menisi tieto miten nuoria osallistetaan toimintaan sekä päätäjät (luottamushenkilöt) vähintäänkin paikallisella tasolla." Nuorisotyön päälikkö "Yhteisöllisyys voi lähteä rakentumaan erilaisista kohtaamisista. Onkin tärkeää mahdollistaa ihmisielle erilaisia kohtaamisen paikkoja ja hetkiä. Osa hetkistä voi olla hyvin spontaanekin. Kun ihmiset kohtaavat ja tutustuvat, lähtee usein syntymään keskusteluja ja keskustelujen kautta syntyy mahdollisesti erilaisia ideoita. Näihin ideoihin on hyvä tarttua ja lähtää yhdessä pohtimaan, voisiko ja miten ideoita voisi myös oikeasti toteuttaa. Kohtaamisia voivat rakentaa niin yksittäiset ihmiset, pienet ryhmät (neljäs sektori, live- ja some-ryhmät jne.) kuin erilaiset organisaatiotkin (julkiset, yksityiset, kolmannen sektorin toimijat). On vaikea määrittää kenen milloinkin pitäisi olla mukana. Tärkeää olisi, että tilanteen ja hetken mukaan alueelta löytyisi verkostoja, joiden kautta pystyisi linkittämään mukaan erilaisia kumppaneita." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Keinoja on monia, mutta esimerkiksi porukan yhteishenkilö rakentamalla sekä erilaisten ja eri-ikäisten ihmisten kanssa yhdessä toimien. Siinä tulisi olla mukana laidasta laitaan ihmisiä ja toimijoita mahdollisimman monipuolisesti ja laajasti." Marja Verkon työntekijä

"Yhteisöllisyyttä on rakennettu ja rakennetaan edelleen nuorten kanssa ideapajoilla ja kyselyillä. Paik koina mm. some, jossa nuoret viettävät muutakin aikaa, sekä nuorisotilat. Mukana on nuorisotyöntekijöitä, eri-ikäisiä nuoria sekä Kivistön keskustan suunnittelijoita (insinöörejä sekä ns. isoja pomoja on myös näkynyt). Mukaan tulisi liittää hieman aikuisiakin, jotta heitä sekä nuoria saataisiin lähennettyä (ideana: ideapajat joissa ikäluokat ovat sekaisin)." Kivistön nuori

Haastateltavat pohtivat, mikä vaikutus yhteisöllisydellä on nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin, toimintakykyisyyden ja elämänhallintataitojen vahvistamiseen. He pohtivat myös, miten yhteisöllisyys vahvistaa nuorten osallisuuden tunnetta tai kokemusta. Olellisen tärkeänä pidettiin turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä kasvamista, jossa yhteisö luo turvaa. Tällaisessa kasvuumpäristössä nuorella on mahdollisuus löytää oma paikkansa tai roolinsa yhteisössä. Osallistumalla itseään koskevien asioiden suunnitteluun tai päättämiseen nuori voi kokea kuulluksi tulemisen tunnetta ja kasvaa aktiiviseksi kansalaiseksi tulevaisuudessa. Tämä vahvistaa nuoren elämänhallintataitoja ja osallisuuden kokemusta osana joitain suurempaa kokonaisuutta. Omien ajatuksien jakaminen ja huomioiduksi tuleminen vähentää nuorten syrjäytymistä, pahaan oloaan ja yksinäisyyttä sekä estää nuorien ajautumisen väärrien valintojen äärelle. Keskinäinen vuorovaikutus poistaa kuiluja myös eri ikäpolvienvälistä.

"Kun nuori saa kasvaa turvallisessa ja kannustavassa ympäristössä on sen merkitys suuri. Kun nuori pääsee osallistumaan oman asuinalueensa tai koulunsa tai tulevien palvelujen suunnitteluun, on se hyvin kasvattavaa nuorten tulevaisuuden kannalta. Hänen kasvaa oletettavasti osallistuva ja yhteisiin asioihin vaikuttava aktiivinen kansalainen. Nuorten osallisuus vahvistaa nuoren itsetuntoa ja hän tuntee kuuluvansa johonkin. Hän pääsee vaikuttamaan, saa äänensä kuuluville ja saa onnistumisen kokemuksia. Kun nuori tuntee ja kokee olevansa jotakin, vahvistuvat hänen elämänhallintaitonsakin."

Nuorisotyön päällikkö

"Yhteisöllisydden tunne on varmasti merkittävä meille kaikille, eri-ikäisille ihmisille. Nuorille yhteisölli syys voi tuoda tärkeää tukea ja turvaa kasvussa. Nuori on monesti epävarma omasta itsestään, omista vahvuusistaan sekä omasta roolistaan ja asemastaan erilaisissa yhteisöissä. Tarjoamalla nuorille mahdollisuksia kuulua erilaisiin yhteisiin ja löytää oman roolin siellä, voimme jopa muuttaa nuoren elämän." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Sillä on suuri vaikutus. Jos et koe kuuluvasi johonkin joukkoon, suurempaan kokonaisuuteen, niin on helpompi syrjäytyä ja ajautua vaikeusiin ongelmien osuessa omalle kohdalle. Jos koet, että kuulut johonkin yhteisöön joka hyväksyy sinut sellaisena kuin olet, on helpompi kokea että sinun ajatuksillasi, teoillaasi ja tunteillaasi on joitain merkitystä. Jos saat edes mahdollisuuden osallistua halutessasi. Usein sekin riittää, että tietää mahdollisuksien olemassa olosta." Marja Verkon työntekijä

"Yhteisöllisyys voi parantaa nuorten oloa kaikilla tasolla, huomioiduksi tuleminen antaa hyvän olon, joka vähentää ahdistusta ja vandalismia. Nuoret, joita ei huomioida ovat yleensä niitä, jotka joutuvat väärille teille. Huomiointi, kuunteleminen ja ideoiden vastaanottaminen antaa sekä haluttuja aktiviteeteja, turvallisuuden ja hyvänolon tunnetta, sekä pienentää kuilua ikäluokkien välillä." Kivistön nuori

Yhteisöllisydden toteutumiseen liittyy usein myös haasteita. Haastateltavat analysoivat, onko nykypäivänä riittävästi kohtaamisia ihmisten välillä ja missä nämä kohtaamiset tapahtuvat. Haastateltavat esittivät myös kehittämishdotuksia ja ratkaisuja, miten yhteisöllisyyttä voisi parantaa nuorten keskuudessa. Yleiseksi haasteeksi koettiin, että yhteisöllisydden merkitystä ei nyky-yhteiskunnassa tunnisteta tarpeeksi. Muina haasteina nimettiin kiire, kohtaamattomuus, tehokkuuden vaatimukset, digitalisoituminen, nuorten häiriökäytätyminen, yhteiskunnan polarisoituminen ja eri yhteiskuntaluokkien eriytyminen. Kasvokkain kohtaamisia nähtiin olevan liian vähän ja yhä useammin kohtaamiset siirtyvät virtuaaliin viestintäkanaviin. Kaikki haastateltavat näkivät tärkeinä aidot kohtaamiset, joita tulisi rakentaa sosialisissa ja alueellisissa verkostoissa, myös organisaatiotason rakenteisiin linkittyen. Verkostoissa kohtaamisia tapahtuu uusien ihmisten välillä ja syntyy spontaania ajatustenvaihtoa. Väestön polarisoituminen ja yhteiskuntaluokkien eriytyminen haastavat toimijat uudenlaisten kohtaamisten rakentamiseen. Verkossa tapahtuvat kohtaamiset voivat olla jollekin erityisen arvokkaita. Silti näiden lisäksi tarvitaan aitoja kasvokkain kohtaamisia, jotta aitoa osallisuutta, ajatusten

vaihtoa sukupolvien välillä ja yhteisöllisyyttä pystyisi rakentumaan alueella tai kaupunginosissa. KYTKE-festarit ja Kivistön kyläjuhlat koettiin arvokkaina yhteisöllisyyttä "huokuvina" tapahtumina, joita toivottiin alueelle lisää.

"Yhteisöllisyyyden merkitystä ei vielä tiedosteta riittävästi sen paremmin nuorten kuin aikuistenkaan maailmassa. Sanana merkitystä ei tunneta ja yhteisöllisyyyden olemusta ei osata määrittää. Kohtaamisia on liian vähän ja haasteena on saada ihmiset, myös nuoret, kohtaamistilanteisiin. Yhteisöllisyyyden merkityksen ymmärtäminen pitää saada paremmin tiedostettua ja sen tulee ottaa huomioon niin alueellisessa nuorisotyössä kuin kaikessa muussakin työssä kuntalaisten keskuudessa."

Nuorisotyon päällikkö

"Kiire ja kohtaamattonuus, tehokkuuden vaatimus. Se, että meillä ei ole aikaa kuunnella ja kohdata, poimia ideoita ja auttaa niitä toteutumaan. Kaupunkiorjanssa näkökulmasta olisi tärkeä huolehdisti siitä, että meillä olisi mahdollisuus jalkautua alueille ja kohdata aidosti ihmisiä. Lisäksi meillä pitäisi olla työkaluja ja kykyä mahdollistaa asukailta tulevia ideoita esim. oman lähiympäristön kehittämiseksi. Meidän pitäisi pystyä tarjota tukea, jotta asukkaat voivat itse toimia aktiivisesti oman lähiympäristönsä hyväksi ja voisivat ottaa oman potentiaalinsa käyttöönsä. Tarvitaan vielä enemmän eri tahojen yhteistyötä ja toimivia alueellisia verkostoja. Verkostojen, joista voi löytää kumppanin erilaisten ideoiden toteuttamiseen." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Yhteisöllisyyydestä on alettu puhua viime vuosina paljon ja se on hyvä asia, sillä sillä on tärkeä rooli yksilöiden ja yhteiskunnan hyvinvoinnin kannalta. Haasteena näen yhteiskunnan polarisoitumisen ja eri yhteiskuntaluokkien eriytyksen. Digitalisaatio, some- ja pelimailma mm. muuttavat kohtaamisia entistä enemmän virtuaalisiksi. Tulevaisuudessa nähdään, millaiset seuraukset tällä kehityksellä on. Se tuo sekä uusia uhkia että uusia mahdollisuuksia, joista osa on jo näkyvissä. Osa ihmisiä saatetaa jäädä neljän seinän sisälle ja eristäytyä muusta maailmasta lähes kokonaan. Tärkeää olisi, että jokainen ihminen voisi halutessaan kuulua johonkin yhteisöön, osallistua ja vaikuttaa. Lisäksi on erittäin tärkeää, että apua tarvitseva tai yhteisöjen ulkopuolelle jäänyt löytyisi helposti tietoa, apua ja tukea tarpeen mukaan." MarjaVerkon työntekijä

"Kehittämishaasteita näen mm. näkökulmaeroissa, varsinkin nuorten ja aikuisten välillä. Nuoria ei ole huomioitu näin paljoa aiemmin, joka on johtanut hengailuun esim. kauppakeskuksissa, joista aikuiset häätävät nuoret. Kun nuorilla ei ole paikkaa missä olla, he osoittavat mieltään mm. vandalisoinnilla, jonka aikuiset näkevät negatiivisena, vaikka se on nuorten tapa huutaa apua sisäisesti, kun muuta tapaa ei ole. Kohtaamiset ovat pääasiassa siis negatiivisia. Positiivisia kohtaamisia on mm. kyläjuhlat, joissa yhteisöllisyys usein näkyy ja esim. KYTKE-festareista oikein huokuaa yhteisöllisyyyden määrä, näitä lisää!" Kivistön nuori

Lopuksi kysyin, mikä merkitys KiKe-hankkeen ideapajoilla on ollut nuorten osallistamiseen nuorisotyössä ja miten nuoria osallistamalla KiKe-hankkeessa kaupunkisuunnittelun voidaan rakentaa yhteisöllisyyttä Kivistössä. Nuorten osallistamisella nähtiin olevan suuriakin hyötyjä. Sillä on voitu tehostaa entisestään nuorisotyön osallistamisprosesseja ja luoda uusia osallistavia menetelmiä ja materiaalia. Ideapajat luovat nuorille aitoja kohtaamisia kaupunkisuunnittelijoiden kanssa ja vaikuttamisfoorumeita heidän omien mielipiteiden jakamiseen oman asuinalueen suunnittelussa. Nuorena tapahtunut asuinalueen suunnittelu ja oman kädenjäljen jättäminen synnyttää vahvan alueidentiteetin kokemuksen. Vaikka ideoista vain osa toteutuisi, kokemus kuului tulemisesta jää merkityksellisenä mieleen. Kokemus yhteisöllisyystä edellyttää aktiivista toimijuutta. Näitä aitoja osallistumisen mahdollisuuksia tulisi tarjota kaikille nuorille, jotta he kasvaisivat aktiivisiksi kansalaisiksi oman asuinalueensa kehittäjinä.

"Kiken osallisuuspajojen avulla on kehitetty merkittävästi nuorten osallistamisprosesseja, osallisuuden nuorisotyöllisiä menetelmiä ja saatu aikaa materiaalia, jota voidaan hyödyntää koulutuksessa. Nuorten osallistaminen kaupunkisuunnittelun lisää yhteisöllisyyttä ainakin nuorten keskuudessa."

Nuorisotyön päällikkö

"KiKe-hankkeen ideapajat tarjoavat kohtaamispaikan sekä nuorille että nuorille ja suunnittelijoille. Ideapajat mahdollistavat molemmen puolisen kuuntelemisen ja toinen toiselta oppimisen. Ne mahdollistavat myös ideoiden saamisen ja keskustelun mahdollisuksista niiden toteuttamiseen. Olisi tärkeää, että jotkut näistä ideoista myös toteutuisivat, vaikka sitten vuosien päästä. Näin pystyisimme osoittamaan, että yhteisellä suunnittelulla on ollut myös konkreettista vaikutusta. Se, että nuoret ovat olleet mukana suunnittelussa, saaneet tietoa alueesta ja toivottavasti pystyneet myös jättämään oman kädenjälkensä, auttaa toivottavasti nuoria kokemaan alueen tulevaisuudessa omakseen." Kaupunkisuunnittelun työntekijä

"Ideapajat osoittavat nuorille, että heidän ajatuksillaan on väliä ja että ne kiinnostavat. Että osallista minen ei koske ainoastaan esimerkiksi sitä, mitä ohjelmaa nuorisotiloissa tai kouluissa järjestetään. Jos nuorista halutaan aktiivisia kansalaisia, niin heille pitää antaa myös mahdollisuuksia osallistua eri tavoin yhteisöönsä ja sen kehittämiseen. Kun nuoret saavat mahdollisuuden vaikuttaa eri asioihin, niistä tulee helpommin merkityksellisiä heille itselleen. Jos on saanut vaikuttaa esimerkiksi jonkin tilan suunnittelun, siitä ehkä haluaa pitää parempaa huolta. Lisäksi toimimalla yhdessä esimerkiksi kauungin edustajien kanssa tai eri-ikäisten ihmisten kanssa oppii ymmärtämään paremmin toisten näke myksiä ja ajatuksia asiaista. Samalla voi tutustua uusiin ihmisiiin." MarjaVerkon työntekijä
Ideapajat näyttävät nuorille, että nuortenkin ideoilla on merkitystä. Se vähentää ikäluokkien välistä kuilua hiukan, sillä paikalla on aikuisia ja ns. Isoja pomoja kuuntelemassa ja kertomassa näkemyistään. Kenenkään ideoita ei sivuutettu vaan kaikki otettiin ylös, ja nuorille jopa sanottiin, että villeimmätkin ideat otetaan ylös, jolloin ideoitiin vuoristoratoja ja trampoliinihuonetta kauppakeskukseen sisälle."

Kivistön nuori

Vapaana sanana nuori halusi tuoda esiin, kuinka tärkeänä hän kokee oman asuinalueen ja miten yhteisöllisyys on aitoa eri ikäryhmien välistä vuorovaikuttelista kohtaamista ja kuuntelua. Tähän liittyen nuori kuitenkin koki, että yhteisöllisyden työstämisessä on vielä parannettavaa.

"Kivistö on mielestääni yksi kehittyneimmistä yhteisöistä, sillä kaikkia ikäryhmiä kuunnellaan.

Yhteisöllisyyttä tulee silti koittaa lisää ja kuilua pitää koittaa pienentää." Kivistön nuori

Toimijoiden ajatukset yhteisöllisyyden merkityksestä, tärkeydestä ja sen kehittämishaasteistakin olivat kovin samansuuntaiset. Mielenkiintoista oli havaita, miten yhteisöllisyyden vahvistaminen sekä näkyväksi tekeminen koettiin jokaisen toimialan prioriteetteihin kuuluvaksi tehtäväksi, jota tulisi kehittää verkostojen yhteistyössä.

LOPUKSI

Artikkelissa on tarkasteltu, miten nuorten osallisuutta ja yhteisöllisyyttä voidaan rakentaa heidän tarpeet ja toiveet huomioiden. Yhteisöllisyys luo parhaimmillaan yhteiskunnan eri tasolla kokonaivaltaista hyvinvointia. Haasteeksi voi osoittautua, että osallisuus ja osallistaminen jäävät pintapuoliseksi ja ”näennäistominnaksi”. Tällöin aito osallisuuden kokemus ja tunne yhteisöllisyystä ei välttämättä synny. Rouvinen-Wileniuksen (2014, 52, 54, 65) mukaan yhteiskuntatasolla tulee luoda puitteet, edellytykset ja mahdollisuudet osallisuudelle. Yksilötasolla ihmisen kokema osallisuuden tunne parhaimmillaan voimaannuttaa. Yksilön osallisuus voidaan nähdä keskeisenä terveyttä ja hyvinvointia tukeva voimavaratekijä. Kun yhteisötasolla ihmisenelle luodaan mahdollisuus aktiiviseen toimijuuteen ja kansalaisuuteen, tämä vahvistaa yhteisöllisyyden kokemusta. Kiilakoski & Gretschel (2011, 75-76) tuovat esiin, että osallisuustyö vaatii kriittistä tarkastelua siltä osin, nähdäänkö osallisuus epäpoliittisessa mielessä teknisesti hallittavana menettelynä, joka esiiintyy enemmänkin nuorten teknisenä kuulemisena. Vaihtoehtona on, että nuorten osallisuus nähdään poliittisena toimintana, johon liittyy aitoa kuulemistä ja yhteisen todellisuuden rakentamista.

Yhteisöllisyteen liittyy vahasti kuulluksi tuleminen ja yhteisöön kuulumisen kokemus. Nuorille olisi tärkeää rakentaa aitoja kohtaamisia luontevasti heidän omissa toimintaympäristöissään. Nuorilla on tarve tulla kuulluksi, nähyksi ja ymmärrettyksi heidän omilla areenoillaan. Tällöin eri sukupolvien keskinäisten ajatusten vaihto pienentää eri ikäryhmien välistä kuilua ja loisi keskinäistä yhteisymmärrystä kunkin asukasyrhmän tarpeista ja toiveista. Kun asuinalueella toimivien väestöryhmien yhdessäelo sujuu paremmin ja asukasyrhmien yhteisöllisyiden kokemukset vahvistuvat, syntyy luottamuksen kokemuksia, toimivia verkostoja ja vastavuorisuuden normeja. Tämä puolestaan rakentaisi yhteisön sosialista pääomaa. (Ruuskanen 2001; Putman 2000.) Sosiaalisen pääoman tuottaminen tuo alueellista lisäarvoa ja –identiteettiä, ja täten myös taloudellista säästöä. Myös sosiaalisen tuen merkitys korostuu (Kääriäinen & Ellonen 2005).

Yhteisöt rakentuvat eri sukupolvista ja väestöryhmistä. Nyky-yhteiskunnan pirstaleisuus, hektisyys ja yhteisöllisyyden katoaminen vievät eri asukasyrhiä yhä kauemmas toisiaan. Eri sukupolvien kohtaaminen ja toisten väestöryhmien ymmärryksen lisääminen edistää myös keskinäistä arvostusta ja suvaitsevaisuutta, jotka toimivat raaka-aineina hyvinvoivan yhteisön rakentamisessa. Yhteisöllisyyden ydinkysymyksen ymmärtäminen ja eri asukasyrhmien osallistamisprosessien linkittäminen eri toimialojen tavoitteelliseen toimintaan haastaa myös eri organisaatiot miettimään omien vuosikellojen synkronointia muiden verkostotoimijoiden kanssa. Mikäli tahtotilaan, samoja intressejä ja tavoitteita alueella toimivilla tahoilla löytyy, yhä paremmin verkostot voivat toimia päämäärätioiden yhteisöllisyyden rakentamiseksi. Mikäli toiminnan tuotoksena on hyvinvoiva, toimintakykyinen nuori kansalainen, jolla on aktiivisen toimijan rooli ja vastuu oman elämän rakentamisesta, tällä on mahdollista vähentää myös yhteiskunnan polarisoitumista, nuorten syrjäytymistä ja väestöryhmien eriarvoisuuutta. Sosiaalisen vahvistamisen kautta hyvinvointi lisääntyy (Lundblom & Herranen 2011).

Onko yhteisöllisyuden henki kateissa vai muuttanut vain muotoaan? Yhteisöllisyyden rakentamiseen liittyy aina haasteita, jotka tulee myös eri toimijoiden tunnistaa. Oleellista on hahmottaa ne osallisuusareenat, missä

yhteisöllisyyttä on rakennettavissa ja millä toiminnalla voi kansalaisuutta sekä toimintakykyä vahvistaa. (Ks. myös Eskelinen ym. 2012a.) Verkkokohtaamisia tulee luoda matalan kynnyksen idealla niille nuorille, jotka haluavat vaikuttaa sosiaalisessa mediassa. Tämä edellyttää tarkastelua, ovatko eri organisaatioiden digitaaliset vaikuttamismahdollisuudet nuorten kysynnän ja tarpeiden kanssa synergiassa. Myös ne nuoret, jotka toimivat aktiivisesti verkossa ja viettävät siellä aikaansa, voivat kokea vahvaa yhteenkuuluvuuden tunnetta kyseiseen yhteisöön. Myös aktiiviset ja tiiviit kaverisuhheet vahvistavat nuorten sosiaalisen luottamuksen kokemusta (Myllyniemi 2013, 34-39). Ammattilaisten sekä huoltajien vastuulla on määritellä, onko nuorten omaksuma aktiivinen toimiminen hänen valitsemassaan yhteisössä hänen hyvinvoimaan, aktiivista kansalaisuuttaan ja kasvuaan tukeavaa toimintaa. Nämä se ei aina väittämättä ole. Arvioitavaksi jää, miten nuorten yksilöllisiä ratkaisuja voi tukea tai ohjata heitä mielekkäämmän toiminnan pariin.

Alueena Kivistö on yhteisöllisyteen panostava yhteisö. MarjaVerkko ry:n rooli asuinalueen yhteisöllisyyden rakentajana on herättänyt muissakin alueella toimivissa kunnan, yksityisen ja kolmannen sektorin toimijoissa hallun osallistaa eri asukasryhmät palveluiden, tilojen ja alueiden kehittämiseen sekä yhteissuunnittelun. Alueen asukasrakenne koostuu sellaisista väestöryhmistä, joilla on halu aktiiviseen asuinalueen kehittämiseen ja tarve erilaisten kohdennettujen palveluiden saamiseen. Näiden intressien kohdateissa on mahdollista saada useiden eri asukasryhmien näkökulmat asuinalueen ja kaupunkikeskuksen palveluiden rakentamisprosesseihin. Nuorten osallisuushanke KiKe on toiminut eräänlaisena eri tahojen osallistamisprosessien kokoavana ja punaisen lankana. Ideapajoihin eri toimijat ovat voineet syöttää nuorille sparrattavaksi heidän omia ideoitaan, tarpeitaan ja toiveitaan eri palveluiden, tilojen ja alueiden kehittämiseksi. Nuorten asiantuntemusta arvostetaan ja tarvitaan kehittämis- ja suunnittelutyössä, jotta palvelut saadaan nuorten tarpeita vastaaviksi (ks. myös Gretschel, Koskinen & Junntila-Vintikka 2012). Yhteisölähtöisellä nuorisotyöllä voidaan ehkäistä nuorten syrjäytymistä, luoda heille osallisuuden kokemuksia ja vahvistaa heidän sosiaalista pääomaa (Deuchar 2009). Kivistön nuorisotyön kehittämisessä nuorten osallistavat ideapajat ovat olleet toimiva menetelmä aidon osallisuuden vahvistamiseen ja yhteisöllisyyden rakentamiseen. Nuorisotalot ovat toimineet osallisuuden mahdollistavana lähiyhteisönä nuorille (Gretschel 2011). Vuorovaikutteiset pajat ovat antaneet mahdollisuuden vuorovaikutteisiin kohtaamisiin, ja pajatyöskentelyä voitaisiin hyödyntää nuorten kanssa minkä tahansa teeman parissa. (Järveläinen 2017; 2016a; 2016b.) Nuorille tulee antaa mahdollisuus osallistua poliittisen toimintaan ja luoda vaikuttamismahdollisuusia kunnan päätöksenteossa. Myös nuorten mielipiteiden jakaminen muiden tietoisuuteen vahvistaa yhteisöön kuulumista. (Ks. myös Laine & Dorff 2008; Eskelinen ym. 2012b.)

Luotettavuustarkastelun näkökulmasta KiKe-hankkeen tulokset kertovat vain case-omaisesti yhden asuinalueen ja yhden hankkeen osallisuusprosesseista, joten tuloksienviesti tulee tarkastella maltillisesti. Kuitenkin vastaanlaista ideapajatyöskentelyä voitaisiin mallintaa yhä vahvemmin eri toimialojen osallistamisprosesseissa, jolloin asiakkaan ääni tulee vahvemmin toiminnan kehittämisen ja kansalaisvaikuttamisen näkökulmista esiin. Myös Kivistössä toimivaa vastaanlaista aktiivista järjestötoimintaa kannattaa hyödyntää asuinalueiden yhteisöllisyyden rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Säännölliset yhteisölliset juhlat, asukastilatoiminta ja asukkaiden osallistaminen toiminnan järjestämisen ja suunnittelun tuovat eri ikäpolvet yhteen. Kuntien toimintaan on tavoitteena rakentaa sellaisia yhteisöllisyyttä ja osallisuutta mahdollistavia rakenteita, joilla voidaan aidosti tuottaa nuorille ja muillekin asukkaille kokonaisvaltaista hyvinvoimia, toimintakykyä ja elämänhallintataitoja. Nuorten aito osallisuus ja kuuluvuuden tunteen vahvistaminen osaksi yhteisöä kasvattaa heistä vastuun kantavia, yhteiskunnasta kiinnostuneita ja oman arkansa hallitsevia kansalaisia (Gretschel 2011; 2002a; 2002b). Tähän yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen ja sen rakenteelliseen kehittämistyöhön kannattaa eri toimialojen, yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyöverkostoissa jatkossakin panostaa.

Lähteet:

- Deuchar, R. 2009.** Urban youth cultures and the re-building of social capital: Illustrations from a pilot study in Glasgow. A Journal of Youth Work – Issue 1, 2009.
- Eskelinen, T., Gellin, T., Gretschel, A., Junntila-Vitikka, P., Kiilakoski, T., Kivijärvi, A., Koskinen, S., Laine, S., Lundbom, P., Nivala, E. & Sutinen, R. 2012.** Lapset ja nuoret kansalaistoimijoina. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.
- Eskelinen, T., Gretschel, A., Kiilakoski, T., Kiili, J., Korpinen, S., Matthies, A-L., Nivala, E., Lundbom, P., Mäntylä, N., Niemi, R., Ryynänen, A. & Tasanko, P. 2012.** Lapset ja nuoret subjekteina kunnallisessa päättöksenteossa. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.
- Gellin, M., Gretschel, A., Matthies, A-L., Nivala, E., Oranen, M., Sutinen, R. & Tasanko, P. 2012.** Lasten ja nuorten asema hyvinvointipalveluissa. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.
- Gretschel, A. 2011.** Nuorisotalo mahdollistavana lähiyhteisönä – Nuorten näkökulma. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, verkkohankkeen 41.
- Gretschel, A. 2002a.** Kunnallisen nuorten osallisuusympäristön perustaminen. Teoksessa A. Gretschel (toim.). Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Suomen kuntaliitto. Helsinki: Kuntatalon paino.
- Gretschel, A. 2002b.** Kunta nuorten osallisuusympäristönä. Nuorten ryhmän ja kunnan vuorovaikutussuhteen tarkastelu kolmen liikuntarakentamisprojektiin laadunarvioinnin kautta. Jyväskylän yliopisto.
- Gretschel, A., Koskinen, S. & Junntila-Vintikka, P. 2012.** Yhdyskunta- ja liikuntasuunnittelu: esimerkkiä skeittialueet ja leikkipuistot. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Järveläinen, E. (2017)** "Mukana ollaan kunnes homma on hoidettu" - nuoret kaupunkisuunnittelijoina. Teoksessa J. Lindström & K. Kuparinen (toim.) Yhdessä enemmän. Oppimisen paikkoja ja suuntia. Laurea Julkaisut 87. Laurea-ammattikorkeakoulu, 81–93. <http://www.thesaurus.fi/bitstream/handle/10024/139464/Laurea%20Julkaisut%2087.pdf?sequence=1&isAllowed=>
- Järveläinen, E. (2016a)** Nuoret rakentamassa Kivistöä - Kivistön aluelähtöinen kehittäminen osana Laurean LbD-toimintaa. Teoksessa J. Lindström & K. Kuparinen (toim.) Enemmän yhdessä – artikkeleita Laurea-ammattikorkeakoulun ja työelämän yhteistyöstä. Laurea Julkaisut, 71, 42–55. <http://www.thesaurus.fi/bitstream/handle/10024/118950/Laurea%20julkaisut%2071.pdf?sequence=1>
- Järveläinen, E. (2016b)** "Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö (KiKe)" – hankkeen loppuraportti. Laurea Julkaisut 60. <http://www.thesaurus.fi/bitstream/handle/10024/106160/60.%20Järveläinen%20KiKe%20hanke.pdf?sequence=1>

- Järveläinen, E. 2016c.** Nuoret rakentavat Kivistöä - Kivistön kauppakeskuksen ja kaupunkikeskuksen nuorisotyö (KiKe) –hanke (Vantaan kaupungin nuorisopalvelut & Laurea-ammattikorkeakoulu). Tiedote Laurea-ammattikorkeakoulun nettisivulla. 27.4.2016. <https://www.laurea.fi/tiedotteet/Sivut/KiKe-hanke.aspx>
- Järveläinen, E., Mäkelä, P. & Tasanko, P. (2016)** Nuoret mukana suunnittelemassa Kivistöä, case Vantaa. Teoksessa P. Lampela, M. Leppävuori & I. Puomilahti (toim.) Hengailua, kohtaamisia ja yhdessä olemista – Nuoruuden elementtejä ja työmuotoja julkisissa ja puolijulkisissa tiloissa. Nuorten Palvelu ry, 110–120. https://issuu.com/nuortenpalvelury/docs/hengailua__kohtaamisia_ja_yhdessa_o
- Kiilakoski, T., Gretschel, A. & Nivala, E.** Osallisuus, kansalaisuus, hyvinvointi. Teoksessa A., Gretschel & T., Kiilakoski (toim.) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, Julkaisuja 118, Hakapaino, Helsinki.
- Kiilakoski, T. & Gretschel, A. 2011.** Onko tavoitteena vain epäpoliittinen osallisuus? Teoksessa K. Paakkunainen & L. Suurpää (toim.) Nuorten poliittinen ohjaus – strategista johtamista, kentän kasvavaa yhteistyötä vai latistuvaa osallistumista? Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 43.
- Kiilakoski, T., Nivala, E., Ryynänen, A., Gretschel, A., Matthies, A-L., Mäntylä, N., Gellin, M., Jokinen, K. & Lundbom, P. (2012)** IV Demokratiaremontin työkaluja. Osallisuus Suomessa. Teoksessa A. Gretschel & T. Kiilakoski (2012) Demokratiaoppitunti. Lasten ja nuorten kunta 2010-luvun alussa. Nuorisotutkimusseura / Verkkojulkaisuja 57. Hakapaino, Helsinki.
- Kivistö esite 2015.** Viitattu 10.6.2018. http://vantaankivistö.fi/sites/default/files/pictures/Kivistö_esite_2015_web.pdf.
- Korkiamäki, R. 2015.** Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen. Teoksessa J. Häkli, K. P. Kallio & R. Korkiamäki (toim.). Myönteinen tunnistaminen. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 90.
- Koskinen, S. 2002.** Lapset ja nuoret ympäristökansalaisten. Ympäristökasvatuksen näkökulma osallistumiseen. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 98. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Laine, S. & Dorff, J. 2008.** Nuorten käsityksiä poliittisesta vaikuttamisesta ja osallistumisesta – näkökulmia EU:n nuorisopolitiikka ja ydinaseiden vastainen toiminta. Teoksessa M. Autio, K. Eräraanta & S. Myllyniemi (toim.) Polarisoituva nuoruus? Helsinki: Nuorioasiain neuvottelukunta, Nuorisotutkimusverkosto, Stakes, 118-126.
- Lundbom, P. & Herranen, J. 2011.** Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. Teoksessa P. Lundbom ja J. Herranen (toim.) Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 4-12.
- MarjaVerkko ry.** Viitattu 11.6.2018. <https://www.marjaverkko.fi/>
- Myllyniemi, S. 2013a.** Monipolvinen hyvinvointi. Nuorisobarometri 2012. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 127, verkkojulkaisuja 53.
- Myllyniemi, S. 2013b.** Vaikuttava osa. Nuorisobarometri 2013. Opetus- ja kulttuuriministeriö, Nuorioasian neuvottelukunta, Nuorisotutkimusseura ja tekijät. Hakapaino, Helsinki 2014.
- Putnam, R. D. 2000. Bowling alone. The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Ruuskanen, P. 2001.** Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Rouvinen-Wilenius, P. 2014.** Kohti osallisuutta - mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa A. Jämsén & A. Pyykkönen (toim.). Osallisuuden jäljillä. Pohjois-Karjalan Sosialiturvayhdistys ry. Saarijärvi 2014.

Vantaan kaupunki 2018. Lapset ja nuoret ympäristönsä rakentajina. Viitattu 10.6.2018. http://www.vantaa.fi/asuminen_ja_ymparisto/kaavoitus_ja_maankaytto/ohjelmat_ja_projektit/lapset_ja_nuoret_ympariston-sa_rakentajina

Vantaan kaupunki 2015. Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma 2015. Viitattu 10.6.2018. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/126289_Vantaan_arkkiteh-tuuriohjelma_2015.pdf

Vantaan kaupunki 2014. Lasten ja nuorten osallisuusopas II maankäytön, rakentamisen ja ympäristön sekä sivistystoimen toimialoille. Viitattu 10.6.2018. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125791_lasten_nuorten_osallisuusopas2.pdf

Vantaan kaupunki 2013. Lasten ja nuorten Vantaa II -toimintaohjelma. Viitattu 10.6.2018. http://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/111487_93506_Las-ten_ja_nuorten_vantaa_toimintaohjelma_netti.pdf

Vantaan kaupunki 2012. Lasten ja nuorten osallisuusopas maankäytön, rakentamisen ja ympäristön toimialalle. Viitattu 10.6.2018. https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/125792_Osallisuusopas_MATOn_toimialalle_I.pdf

Vantaan Kivistö. Viitattu 10.6.2018. <http://vantaankivistö.fi/fi/kivist%C3%B6-kasvaa>

Vantaan Nuorisopalvelut. Viitattu 10.6.2018. <http://www.vantaa.fi/vapaa-aika/nuoret/nuorisopalvelut>

Anu Kettunen

Nuorisotakuutalo - osallisuutta ja yhteisöllisyyttä rakentamassa

Yhteisöllisyteen ja osallisuuteen liittyvä vilkasta keskustelua on käyty eri tieteenaloilla ja poliikan kennällä jo pitkään. Keskustelua on käyty monista eri teorioista ja viitekehysistä käsin. Yhteisöllisyyttä on tarjottu ratkaisuksi keskeisiin yhteiskunnallisiin ongelmuihin, kuten syrjäytymiseen. Myös Juha Sipilän hallituksen hallitusohjelman tavoitteena oli yhteisöllisyden lisääntyminen (Valtioneuvosto 2015). Tarkasteltavasta viitekehystä tai teoriasta riippumatta keskustelun taustalla vaikuttavat aina arvot ja asenteet, jotka toimivat tässäkin artikkelissa käsiteltävien teemojen perustana.

Tässä artikkelissa tarkastellaan osallisuuden, yhteisöllisydden ja vuorovaikutuksen näkökulmasta Valo-Valmennusyhdistyksen kehittämää Nuorisotakuutalo-konseptia, jota toteutetaan Helsingissä, Tampereella, Turussa ja Raumalla. Nuorisotakuutalon toiminnan tavoitteena on mahdollistaa nuorille heidän omista kiinnostuksensa kohteestaan lähtevä kokonaismuotoinen osallisuus. Käytännössä osallisuutta edistetään Nuorisotakuutalossa tarjoamalla yksilöllistä ohjausta ja tukea arkeen sekä polkuja koulutukseen ja työhön. Olennaista osallisuuden kokemuksessa ovat kuitenkin Nuorisotakuutalon periaatteet, joita ovat muun muassa kynnyksettömyys, saavutettavuus laajasti ymmärrettynä sekä anonymiys. Nuorisotakuutalo on avoin kaikille 15-29 vuotiaille, mutta erityisesti pyritään tavoittamaan kaikkein heikoimmassa asemassa olevat eli koulutuksen, työn ja palveluiden ulkopuolella olevat.

Nuorisotakuutalon toiminta pohjautuu Valo-Valmennusyhdistyksen arvoille, joita on pyritty tuomaan käytäntöön eri tavoin. Yhdistyksen toimintaideana on kaikkein heikoimmassa asemassa olevien henkilöiden tukeminen eteenpäin elämässä ihmisen omaa elämätilannetta ja tahtoa kunnioittaen. Arvoissa korostuvat ihmillisyyys, vastuullisuus, kunnioittaminen ja yhdessä onnistuminen. Käytännössä tällainen arvopohja johtaa subjektiuden ja nuorilähtöisyyden korostamiseen. Nuori on oman elämänsä asiantuntija ja yhteistyöllä hänen kanssaan luodaan ne onnistumisen kokemukset, joiden avulla on mahdollisuus päästä elämässä eteenpäin.

OSALLISUUS JÄYHTEISÖLLISYYS

Yhteisö, yhteisöllisyys ja osallisuus ovat monialaisia käsitteitä. Pelkistetynä kysymys on kuitenkin siitä, kokeeo ihmisen yhteenkuuluvuuden tunnetta, ja mikä on ihmisiä yhdistävä tekijä. Yhteenkuuluvuuden tunteen keskeisiä tekijöitä ovat vuorovaikutus sekä yhteiset arvot ja ihanteet. Yhteenkuuluvuuden tunne ei siis liity pelkästään yhteiseen toimintaan tai paikkaan vaan yksilön kokemukseen ja tunteeseen. (Nivala 2008, 50-51.)

Osallisuudesta puhuttaessa viitataan usein yksilön hyvinvointiin, vuorovaikutukseen, vapauteen ja mahdollisuuteen vaikuttaa ja tavoitella arvostamiaan asioita. Keskeisenä osana osallisuudessa nähdään myös kykeneminen ja kiinnittyminen niihin voimavaroihin, joita toimintaan tarvitaan. (Isola ym. 2017, 9-10.) Yhteisössä osallisuus rakentuu yksilön mahdollisuudesta, oikeudesta ja valmiudesta osallistua toimintaan sekä yhteenkuuluvuuden kokemuksesta (Nivala 2008, 168). Osallisuudesta puhuttaessa yksilö nähdään aktiivisena toimijana, jolla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa ympäröivän yhteisön toimintaan.

Osallisuuden toteutuminen tarvitsee siis ympärilleen yhteisön, jossa osallisuutta voidaan koea. Osallisuus on myös yksi keskeinen osa yhteisöllisyyden syntymisessä ja rakentumisessa. Sosiologian klassikot (esim. Weber, Durkheim) määrittelyt yhteisöllisyyttä sosialiseksi yhteenkuuluvuuden tunteeksi, jossa tärkeintä on emotionalinen kokemus kuulumisesta yhteisöön. Weberin mukaan sosialinen suhde ja yhteenkuuluvuuden tunne ei kuitenkaan riitä yhteisöllisyyden syntymiseen. Hänen mukaansa yhteisöllisyys muodostuu toimijoiden välille silloin, kun yhteenkuuluvuuden tunne johtaa vastavuoroiseen toimijuuteen. Durkheim puolestaan korostaa yhteisten arvojen ja käsitysten merkitystä ihmisten sitoutumisessa ja yhteisöllisyyden syntymisessä. (Aro, 38 - 41.)

Nuorisotakuusalalla tapahtuvan osallisuuden ja yhteisöllisyyden elementtejä ovat luottamuksellisuus, avoimuus, vapaaehtoisuus ja tasavertaisuus sekä yhteisö, jossa näiden rakentuminen on mahdollista. Toiminnan keskiössä on tarjota kohderyhmän nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteisön toimintaan. Osallisuuden määritelmää tarkasteltaessa keskeistä on tunnistaa ne elementit ja toimintatavat, jotka mahdollistavat osallisuuden kokemuksen syntymisen. Nuorisotakuusalalla osallisuutta tuetaan esimerkiksi toiminnan suunnittelussa ja osallisuutta budjetointia hyödyntämällä. Halutessaan nuoret voivat osallistua päätöksentekoon ja suunnittelun, mutta kaikki perustuu vapaaehtoisuuteen.

Kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla nuorilla on harvoin kokemusta kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa (Gretschel & Myllyniemi 2017, 46). Nuorisotakuatalo toimii ympäristönä ja yhteisönä, jossa myös heillä on mahdollisuus tuntea tulevansa kuulluksi ja osaksi yhteiskuntaa. Toiminnan tarkoituksesta on tarjota vaikuttamisen ja osallistumisen mahdollisuus ilman vastavuoroisuuden edellytystä, jota yhteisöllisyyden määritelmissä korostetaan. Nuoren on mahdollista osallistua ja vaikuttaa, mutta se ei välttämättä johda vastavuoroiseen toimintaan yhteisössä. Nuorisotakuatalon toiminnessa täytyyvä yleisesti käytetty osallisuuden määritelmät, mutta yhteisöllisyyden edellyttämä vastavuoroisuus ei välttämättä toteudu. Jos nuoren omassa elämässä on paljon haasteita ja kuormittavia tekijöitä, ei vastavuoroisuus ja sitoutuminen ole

Toiminnan keskiössä on tarjota kohderyhmän nuorille mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa yhteisön toimintaan.

välttämättä mahdollista. Tästä huolimatta kokemus yhteenkuuluvuudesta voi olla vahva. Tästä esimerkkinä on nuori, jolla on toimintakykyä ja osallistumista rajoittava sosiaalisten tilanteiden pelko. Kyseinen nuori osallistui Nuorisotakuutalon toimintaan muutaman kuukauden ajan ja hävisi sitten kuukausiksi. Osallistuttuaan uudestaan mukaan toimintaan hän kertoi tuntevansa yhteenkuuluvuutta Nuorisotakuutalon ohjaajiin ja nuoriin. Vaikka häntä jäennittää eikä hän pysty osallistumaan vastavuoroiseen toimintaan, kokee hän kuitenkin olevansa osa yhteisöä.

TOIMIJUDESTA

Osallisuuden ja yhteisöllisyden määritelmät ovat sidoksissa yksilön toimijuuteen. Toimijuutta voidaan määritellä monin eri tavoin, mutta kaikissa näissä määritelmissä korostetaan yksilön ja yhteisön välistä suhdetta sekä normeja ja odotuksia. Toimijuudesta puhuttaessa puhutaan usein yksilön mahdolliuudesta vuorovaikutteliseen toimintaan. Olennaista ei siis ole se, mihin toiminnalla pyritään, vaan toimijan kokemus omasta roolistaan ja henkilökohtaisesta vaikutusmahdolliuudesta. (Korkiamäki 2016, 134 - 136.)

Yksilön kokemus omasta toimijuudesta on siis keskeisessä osassa osallisuuden toteutumista. Korkiamäen (2016, 137) mukaan yksilön kokemus toimijuudesta syntyy ymmärrettyksi, arvostetuksi ja kuulluksi tulemises-ta. Kun yksilö kokee tulevansa kuulluksi ja arvostetuksi omaa elämäänsä ja itseään koskevissa asioissa, kokee hän myös olevansa osallinen. Nuorisotakuutalolla jokainen otetaan vastaan yksilönä, jolla on oma tarina, historia ja mielenkiannon kohteet. Kukaan ei ole toista parempia tai huonompi, vaan kaikki ovat yhtä arvokkaita. Nuorisotakuutalolla huomioidaan erilaisuus ja annetaan mahdolliusuus toteuttaa itseään mielekkääällä tavalla. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokaiselle nuorelle pyritään rakentamaan yksilöllinen väylä osallistumiseen ja itsensä ilmaisun. Esimerkiksi sosiaalisten tilanteiden pelko voi olla nuorella niin suuri, että hän ei pysty osallistumaan tilan toimintaan, vaan tuki ja osallistuminen tapahtuu hänen toivomassaan paikassa tai sosialisessa mediassa. Nuorisotakuutalolle tultaessa nuori saa olla oma itsensä, ilman ennakkoluuloja ja odotuksia: *"Mulla oli ehkä vähän ennakkoluuloja, kun niin moni paikka sanoo et on matala kynnys mut silti tuntuu, et siellä vaaditaan tai odotetaan jotain. Täällä mulle ei tullu sellasta oloo, vaan olo et saat oikeesti olla oma itseni"*. Ja kuten Korkeamäki (2016, 138) toteakin, toimijuus ja sitä kautta syntyvä osallisuus voi toteutua vain sellaisissa yhteisöissä, joissa yksilö kokee tulevansa ymmärrettyksi, arvostetuksi ja kuulluksi.

Yksilön toimijuudelle haitallisia asioita ovat yksilön toimijuuden sivuuttaminen tai vähättely sekä yksilölle tärkeiden asioiden tunnustamattomuus. Nuorisotakuutalon toiminnassa huomioidaan nuorten toiveet ja ideat. Pyrkimyksenä on toteuttaa nuorten toiveita mahdollisimman laajasti, huomioiden nuorten erilaisuus. Osallistumisen ja aktiivisuuden vaatiminen asioihin, joihin yksilö ei ole valmis tai joihin hän ei halua olla osalisena, on haitallista yksilön toimijuuden rakentumisen näkökulmasta. (Korkiamäki 2017, 156.) Nuorisotakuutalon toiminta perustuukin vapaaehtoisuuteen ja omaan tahtoon. Ketään ei pakoteta sitoutumaan mihinkään toimintaan vaan nuoret itse päättävät, osallistuvatko vai eivät. Esimerkkinä nuoren kommentti: *"En jakso kattoa leffaa, mutta kiva kuitenkin ihan vaan olla täällä, seurassa"*. Nuori siis itse päättää mihin hän haluaa osallistua ja missä hän haluaa olla mukana. Vapaaehtoisuutta toteutetaan myös anonymiteetin muodossa eli toimintaan voi osallistua ilman, että kertoo itsestään mitään.

Kuulluksi tuleminen on vahvasti sidoksissa tapaan, jolla kohdataan. *"Tuntuu ettei kukaan kuuntele, ne alkaa heti kirjaamaan vaan ylös mitä puhut mut ei oikeesti kuuntele. En oo uskaltanut puhua kaikkia juttuja ennen kellekkään kun ne kirjataan ylös aina heti"*. Nuorisotakuutalon nuoren kommentti on hyvä esimerkki kuuntele-misen ja kuulluksi tulemisen eroista. Aito kuulluksi tuleminen edellyttää myös aitoa kohtaamista ja aktiivista huomaamista. Nuorisotakuutalolla kohtaaminen tapahtuu aktiivisesti, mutta vähäleisesti. Nuorta tervehdii-

täään ja hänet toivotetaan tervetulleeksi ilman sen suurempia eleitä. Vähäeleisyydellä pyritään varmistamaan tasavertaisuutta ohjaajien ja nuorten välillä sekä nuoren omaan haluun perustuvaa kerrontaa. Esimerkiksi nuorelta ei kysytä miksi olet täällä. Käytäntö perustuu Valo-Valmennusyhdistyksen arvoihin eli ihmisen oman tahdon kunnioittamiseen.

OHJAUS JA VUOROVAIKUTUS

Ohjauksessa ja toiminnassa on tärkeää tunnistaa ne elementit, jotka tukevat ja edesauttavat yksilön omaa toimijuutta ja toisaalta ne, jotka voivat olla haitallisia. Ohjaus on työmuoto, jonka kuvaukset poikkeavat toisistaan sen mukaan, korostetaanko niissä menetelmää, ohjaajan ja ohjattavan välistä vuorovaikutussuhdetta vai prosessia, johon ohjauksella pyritään vaikuttamaan. Ohjaus on myös ajan, huomion ja kunnioituksen antamista. Parhaimmillaan ohjaus edistää ohjattavan kykyä parantaa elämäänsä haluamallaan tavalla. Ohjauksen tavoitteena onkin auttaa ohjattavaa elämään aiempaa tasapainoisemmin ympäristönsä kanssa ja käyttämään omia mahdollisuksiaan tavoitteellisesti hyväkseen. (Onnismaa 2007, 7.)

Keskeistä ohjauksessa on kiinnittää huomiota vuorovaikutukseen, kohtaamiseen ja kielenkäyttöön sekä ajan, huomion ja kunnioituksen antamiseen. Kaikki lähtee liikkeelle kohtaamisesta ja vuorovaikutuksesta. Ohjaus on vuorovaikuttelista toimintaa, johon ohjattava osallistuu aktiivisesti olemalla oman elämäänsä, tilanteensa ja omien ratkaisujen paras asiantuntija. Asiakaslähtöisessä ohjaussuuntauksessa ohjattava itse päätää, mitä tietoja hän haluaa kertoa itsestään ja elämäntilanteestaan. Suuntauksessa nähdään, että tärkein tieto on ohjattavalla itsellään ja kerrottavan tiedon laatu merkitsee enemmän kuin määrä. (Onnismaa 2007, 25 – 27.)

Ohjauksessa yksilön toimijuutta tukevia elementtejä ovat muun muassa luottamus, sopiva vastuu ja osallistumisen määrä, arvostus sekä merkityksellisten asioiden tunnustaminen. Nämä ovatasioita, jotka eivät synny hetkessä vaan vaativat aikaa rakentuakseen. Toimijuuden tukeminen edellyttää yksilöön tutustumista ja hänen tärkeiden piirteiden ja asioiden tunnustamista. (Korkiamäki 2017, 149.) Nuorisotakuutalo on paikka, jossa nuoret voivat harjoitella turvallisessa ympäristössä vastuunkantamista ja osallistumista. Ohjauksen näkökulmasta on tärkeää tunnistaa nuoren yksilöllinen toimintakyky vastuullisuudessa ja kulkea rinnalla tarvittavissa määrin. Nuorelta ei voi edellyttää sellaista toimintaa tai vastuunkantoa asioista, joihin hän ei ole valmis. Ohjauksen kannalta tämä tarkoittaa esimerkiksi nuoren muistuttamista sovitusta tapaamisista ja niihin mukaan lähtemistä. Sopivan vastuunkantamisen näkökulmasta on myös keskeistä tunnistaa nuoren

kyky arjen asioiden hoitamisessa. Koulutuksen ja työn ulkopuolella olevilla nuorilla on tutkitusti (Gretschel & Myllyniemi 2017, 36) heikommat taidot suoriutua arjen askareista. Nuoren rinnalla kulkeminen tarvittavissa määrin on edellytyksenä luottamuksen syntymiselle ja merkityksellisten asioiden tunnistamiselle.

OSALLISUUS, AIKA JA TILA

Ohjaus on myös ajan, huomion ja kunnioituksen antamista. Tutkimusten (esim. Björklund, Nord & Tarvainen 2017) mukaan usein juuri ajan vähäisyys nähdään suurimpana puutteena ohjaustyössä. Nuorisotakuutalon motossa ”aikaa & osallisuutta” korostetaan nimenomaan annettavaa aikaa. Toimintaperiaatteisiin kuuluu kireettömyys; nuori saa rauhassa, ilman käyntien määrelle tai vietetylle ajalle asetettuja rajoja, pohtia elämäänsä ja sen suuntaa ohjaajien tukemana. Tuntimäärällisesti annettavan ajan lisäksi tärkeää on kireettömyys myös lyhyissä hetkissä. Ei ole tarkoituksesta, eikä myöskään mahdollista, olla tavoitettavissa ympäri vuorokauden kaikkina vuoden päivinä. Käytettäväissä olevaa aikaa jopa tärkeämpää on ajan organisointi ja tapa, jolla kohdataan (Onnismaa 2007, 39). Ajan organisointi korostuu etenkin näissä lyhyissä hetkissä ja kiireen tunne voi viedä pohjan koko kohtaamiselta. Jo viidessä minuutissa ehtii tervehtiä, kysyä mitä kuuluu ja pahoitella olevansa nyt varattu sekä osoittaa kiinnostusta tarjoamalla seuraavaa vapaata aikaa.

Ajassa olevan kireettömyyden lisäksi merkityksellistä on kohtaaminen. Onnismaa (2007, 39) määrittelee kohtaamisen hetkellisesti yhteisesti jaetusti ajalliseksi tilaksi. Kykyä kohdata tällaisessa hetkellisyydessä on vaikea määritellä, mutta lähes jokaiselle se on kuitenkin kokemuksena tuttu. Nuorisotutkimuksen (2012) pääkirjoituksessa Nämäköön nuori Ulvinen nostaa kohtaamisesta esille nuorten kanssa toimivien henkilöiden tavauksen ymmärtää itseään ja näkemyksiään suhteessa nuoren jäsenyteen yhteisössä ja yhteiskunnassa. Yksinkertaistettuna tällä tarkoitetaan sitä, miten nuori nähdään. Kohtaamiseen vaikuttavat myös ohjaajan kyvyt ja mahdollisuudet nähdä ja tukea nuoren vahvuksia ja yksilöllisiä tarpeita (Ulvinen 2012, 2). Nuorisotakuutalolla kohtaaminen perustuu vahvasti arvoihin. Nuori nähdään oman elämänsä asiantuntijana ja aktiivisena toimijana. Kohtaaminen tapahtuu ennakkoluulottomasti, avoimesti ja kunnioittavasti. Jokainen henkilö saa tulla ja olla omana itsenään, ilman, että sitä kyseenalaistetaan. Kohtaaminen on huomioitu myös Nuorisotakuutalon käytänteissä. Esimerkiksi sisääntulon luona on niin sanottu tietokonevapaa alue, jotta sisään tullessa ensimmäisenä kohdataan ihmisen kasvotusten eikä tietokoneen takaa. Peltolan ja Moision (2015, 21) mukaan yksinkertaisimmissa osallisuuden kokemus saavutetaankin juuri aitojen kohtaamisten avulla.

Ohjauksen vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen vaikuttavat oleellisesti myös tilat, joissa ohjaus tapahtuu (Onnismaa 2007, 27). Nuorisotakuutalon sisustuksessa on otettu huomioon nuorten toiveet ja ideat. Sisustuksessa on pyritty välttämään toimistomaisuuden tuntua käyttämällä paljon värijä ja leikitteleviä huonekaluja ja esineitä kuten aurinkovarjoja ja koristevaloja. Tilan luomalla ensivaikutelmalla on suuri merkitys nuorelle syntyvän kokemuksen kannalta: ”Jännitti hirveästi tulla, mut sit kun katsoin ikkunasta sisälle niin tää näytti tosi kivalle paikalle, oli tosi värikästä ja tuli tervetullut olo”.

Tilan järjestykssä on huomioitu erilaiset käyttötarkoitukset ja tarpeet sekä yleinen tunnelma. Yleistunnelema on hyvin oluojuonemainen, eikä vastassa ole raskaita arkistokaappeja, kirjahyllyjä tai tietokonetiloja. Aluetta on kuitenkin mahdollista rajata kevytrakenteisilla, siirrettävillä tilanjakajilla. Tämä mahdollistaa esimerkiksi kahdenkeskiset keskustelut tai tietokonetöiden tekemisen tilanjakajan takana. Näin ollen yleistunnelema tilassa säilyy oluojuonemaisena ja vastaanottavana. Nuorisotakuutalolla ei ole myöskään erikseen henkilökunnan tiloja, vaan kaikki tilat ovat kaikkien käytettävissä. Tällä pyritään varmistamaan tasavertaisuuden ja osallisuuden tunne ohjaajien ja nuorten välillä.

LOPUKSI

Nuorisotakuutalon toiminta pohjautuu vahvasti arvoperustaan sekä käsitykseen ohjauksesta, kohtaamisesta ja yksilön toimijuudesta. Toiminnassa ja ohjauksessa huomioidaan nuorten yksilölliset tarpeet, kokemukset ja lähtökohdat. Tavoitteena on mahdollistaa jokaiselle nuorelle turvallinen paikka osallistua ja vaikuttaa hänen mielekkäällä tavalla.

Ohjauksen ja kohtaamisen keinoin pyritään tukemaan yksilön toimijuuden kehittymistä ja osallisuuden tunteen syntymistä. Toteutuakseen nämä vaativat aikaa ja turvallista yhteisöä, jossa jokainen tulee kuulluksi omana itsenään. Nuorisotakuutalo toimii yhteisönä, jossa luottamuksellisuus, avoimuus, vapaaehtoisuus ja tasavertaisuus toteutuvat ja näkyvät arjessa. Nuoret kokevat voivansa vaikuttaa ja olla osallisina ilman vastuuroisuuden edellytystä.

Osallisuuden ja yhteisöllisyyden määritelmissä korostetaan yksilön omaa kokemusta yhteenkuuluvuuden tunteesta. Ilman yhteenkuuluvuuden tunnetta osallisuus ja yhteisöllisyys eivät toteudu. Voiko yhteisö sitten olla yhteisöllinen ilman vastavuoroisuuden toteutumista? Kaikkein heikoimmassa asemassa olevilla nuorilla on harvoin kokemusta kuulluksi tulemisesta ja mahdollisuudesta vaikuttaa. Nuorisotakuutalon toiminnan valossa näyttäisikin siltä, että hyväksytyksi ja kuulluksi tulemisen kokemukset luovat myös yhteenkuuluvuuden tunnetta ja toimivat yhteisöllisyyden tunteen perustana.

Lähteet:

- Aro, J. (2011)** Yhteisöllisyys ja sosiaalinen side. Teoksessa S. Kangaspunta (toim.) Yksilöllinen yhteisöllisyys. Avaimia yhteisöllisyyden muutoksen ymmärtämiseen. Tampere: Yliopistopaino.
- Björklund, L., Nord, U. & Tarvainen, T. (2017)** 100 nuorta kehittääjää. Nuorten terveiset psykososiaalisen tuen palvelupakettiin. Viitattu 22.11.2018. https://www.mesaatio.fi/wp-content/uploads/2018/03/100-nuorta-kehitt%C3%A4j%C3%A4%C3%A4_raportti_05032018-.pdf
- Gretschel, A. & Myllyniemi, S. (2017)** Työtä, koulutus- tai harjoittelupaikkaa ilman olevien nuorten käsityksiä tulevaisuudesta, demokratiaasta ja julkisista palveluista - Nuorisobarometrin erillisnäyte/aineistonkeruu. Nuorisotutkimusseura.
- Isola, A.-M., Kaartinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Keto-Tokoi, A. (2017)** Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Tervyden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 33.
- Korkiamäki, R. (2016)** Lasten ja nuorten arkisen toimijuuden tukeminen. Teoksessa J.Häkli, K.P.Kallio & R.Korkiamäki (toim.) Myönteinen tunnistaminen. 2.painos. Nuorisotutkimusseura, 131 - 164.
- Nivala, E. (2008)** Kansalaiskasvatus globaalın ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosi-alipedagoginen teoriakehys. Kuopio: Snellman-instituutti, A-sarja 24.
- Onnismaa, J. (2007)** Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. 2. painos. Helsinki: Yliopistokustannus.
- Peltoja, M. & Moisio, J. (2017)** Ääniä ja äännettömyyttä palvelukentillä. Katsaus lasten ja nuorten palvelukokemuksia koskevaan tietoon. Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 112. Viitattu 22.11.2018. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkokauppa/verkkojulkaisut>
- Ulvinen, V.-M. (2012)** Nämä miettonut nuori. Nuorisotutkimus 30 (2), 1 - 4.
- Valtioneuvosto. (2015)** Ratkaisujen Suomi. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. Hallituksen julkaisusarja 10/2010.

Mira Roine & Päivi Rainò

"Me kuunnellaan, tuetaan ja välitetään. Sitä näää ihmiset tarvitsee."

JOHDANTO

Joka viides suomalainen kokee olevansa yksinäinen. Yksinäisyys heikentää väestön hyvinvointia ja terveyttä voimakkaammin kuin mikään muu tekijä. Se eristää ihmisen yhteiskunnasta, lannistaa, sairastuttaa ja voi viedä pohjan koko elämältä. Yksinäisyys onkin ylipainon, liikunnan puutteen ja tupakanpolton veroinen yhteiskunnallinen ongelma. (Saari 2016a; Ohisalo , Laihiala & Saari 2015.)

Sosiaalisten kontaktien vähäisyyden on jo pitkään tiedetty altistavan lukuisille terveysongelmille. Tutkimuksissa on saatu näyttöä yksinäisyyden yhteyksistä mielenterveys- ja pähdeongelmien lisäksi muun muassa metabolismiin häiriöihin, sydän- ja verisuonitauoihin sekä muistisairauksiin. Laajoissa epidemiologisissa tutkimuksissa on havaittu sosiaalisen eristyneisyyden lähes kaksinkertaistavan ennenaikaisen kuoleman riskin. (Elovainio ym. 2017, Kauhanen 2017.)

Jos ajattelee niitä hankaluuksia tai vaikeuksia tässä toiminnassa, niin se on sitä, miten tavoitetaan ne kadotetut, joista ei kukaan välitä. Heillä ei ole yhtään ystävää. Elinpiiri on hyvin suppea ja päivän sisältö on se, että seurustellaan tietokoneen kautta ja sen kanssa. Ehkä ulkoillaan, käydään kaupassa. Se on sitten siinä. (Projektipäällikkö Vappu Lasarov, Pohjois-Karjalan Martat, VIIRI-hanke, 13.3.2018.)

Ennen muuta yksinäisyys kuitenkin murentaa elämänlaatua ja ihmisen uskoa omiin mahdollisuksiinsa. Jos päivä- tai viikkokausi ei ole ketään kenen kanssa vaihtaa mielipiteitä tai jakaa ongelmiaan, on vaarana, että elämän mielekkyyss katoaa, ihmisen aloite- ja toimintakyky alentuvat ja elinpiiri supistuu.

Yksinäisten osuus väestöstä on Suomessa yhtä suuri kuin esimerkiksi taloudellisesti köyhien, mutta kaikkein yksinäisimmät ihmiset löytyvät yhteiskunnan huonoosaisimpien joukosta: Koettu yksinäisyys vähentää yksilön elämänlaatua enemmän kuin taloudellinen köhyys, sillä yksinäisyys aiheuttaa onnettomuuden tunnetta ja heikentää terveyttä. Köhyyskin syvenee yksinäisyyydessä. (Kauhanen 2016, Saari 2016a.) Siksi tehokkuutta ja terveyserojen kaventamista samanaikaisesti tavoittelevan sosiaali- ja terveyspalvelujärjestelmän uudistuksen yhteydessä yksinäisyyttä ja eristäytymistä estäviä käytäntöjä tulisi miettiä yhteiskunnan rakenteellisella tasolla, osana ns. "sosiaalisten investointien politiikkaa" (ks. Saari 2016b).

Kuvaamme tässä artikkelissa kahden järjestötoimijan kokemuksia sosialisesti vahvistavasta työstä ja siitä kontekstista, jossa yksinäisyyden ja syrjäytymisen vastaista työtä tämän päivän Suomessa tehdään. Haastatteluissa piiryytä kuva yksinäisyyttä ja eristäytymistä torjuvan työn merkityksistä virallisen palvelujärjestelmän liepeillä. Lähestymme aihetta Toimintakyky kuntoon -ohjelman hankkeiden työntekijöiden kokemusten kautta. Toimintakyky kuntoon on vuosina 2017–2020 toteutettava Sosiaali- ja terveysministeriön avustusohjelma, josta rahoitetaan 20 erillistä kehittämishanketta. Siltä-Valmennusyhdistys koordinoi ohjelmaa, jonka tavoitteena on edistää työläisten suomalaisten toimintakykyä ja osallisuutta. Ohjelman hankkeiden kohderyhmään kuuluvien toimintakyky on heikentynyt tai vaarassa heikentyä esimerkiksi fyysisen tai psyykkisen sairauden, päähteenäytön tai pitkittyneen työttömyyden vuoksi.

Kuvaamme kahden ohjelman hankkeiden työntekijän teemahaastattelun kautta hankkeiden asiakaskokeumuksia. Pohjois-Karjalan Marttojen koordinoinmassa VII RI (Vireyttä, ruokaa ja arkiaktiivisuutta) -hankkeessa kohderyhmänä ovat alle 40-vuotiaat koulutuksen ja työelämän ulkopuolella olevat miehet sekä paljon palveluita tarvitsevat pitkäaikaistyöttömät. Hankkeen viikoittain kokoonuvissa pienryhmissä opetellaan ruuanlaitto- ja muita arkitaitoja sekä tehdään osallistujien mielenkiinnon mukaan opinto-, tutustumis- ja vierailukäyntejä. Oulun Seudun Muistiyhdistyksen Aivosilta-hankkeessa pyritään taas parantamaan työläisten muististaan huolestuneiden elämänlaatua aivoterveyttä edistävien toimintamallien avulla. Hanke suuntautuu työläisiin, alle 65-vuotiaisiin oululaisiin, joiden toimintakyky on voinut laskea työuraa vaarantavalla tavalla. Hankkeen toimintaan osallistuva voi olla esimerkiksi työtön, sairauslomalla tai työkyvyttömyyseläkkeellä oleva henkilö, joka on muististaan huolissaan.

YKSINÄINEN MIES

Elämme yksilöllistä aikakautta, jossa elämään ennustettavuutta tuovat rakenteet ja perinteiset instituutiot ovat menettäneet merkitystään. Yksilöllistyneessä ajassa korostetaan jokaisen vastuuta oman elämän-kulkunsa rakentamisesta; yksilö tekee tietoisia valintoja sen sijaan, että toimisi kuten muutkin tai perinteiden velvoittamalla tavalla. (Ks. esim. Beck & Beck-Gernsheim 2002.) Ne, joiden valmiudet tietoisin elämää eteenpäin vieviin valintoihin ovat syystä tai toisesta muita heikommat, jäävät ajassamme kokonaan yksin.

Tutkimuksissa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa nostetaan usein esiin erityisesti yksinäiset työttömät miehet (Kauhanen 2016). Miesten syrjäytyminen on kiihtynyt koko 2000-luvun ajan: Valtiovarainministeriön kokoaman tilaston mukaan 25–34-vuotiaiden miesten työllisyysaste on vuoden 2008 jälkeen pudonnut yli 87 prosentista alle 80 prosenttiin. Pientuloisten osuus 25–34-vuotiaista miehistä on kasvanut koko vuosituksen ajan. Suuri hyppäys alkoi vuoden 2008 laman kynnyksellä. Vuonna 2007 ikäryhmän miehistä noin yhdeksän prosenttia oli pienituloisia, kun vuonna 2015 heitä oli jo yli 18 prosenttia. (Talouselämä 6.4.2018.)

Miesten syrjäytymiskierrettä on selitetty mm. työelämän rakenemuuksella, jossa ns. perinteiset miestyöpaikat katoavat. Toisaalta nuorten miesten on hankala edes päästä mukaan työelämään, jossa vaaditaan yhä enemmän korkeaa koulutusta. Koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle pudotessaan mies jää nopeasti täysin yksin, sillä länsimaiseen miesidentiteettiin kuuluu vahvana omillaan pärjäämisen eetos. Miehen on erityisen vaikea tukeutua muihin tilanteissa, joissa avun tarve liittyy ensisijaisesti psykososialisiin kysymyksiin. Käytännöllisiin ongelmuihin kuten laiturin nostoon tai remonttihommiin mies voi pyytää apua, mutta vaikkapa oman jaksamisen ongelmuihin avun pyytäminen onkin huomattavasti vaikeampaa. Myös pelkkä ongelmista puhuminen on monelle miehelle korkean kynnyksen takana. Epävarmuus, häpeän pelko ja miesten puhumat-tomuutta määrittävät kulttuuriset normit saavat miehen mieluummin vaikenemaan. (Timperi 2011.)

Miesten yksin jäämistä elämän murroskohdissa voidaan tehdä ymmärettäväksi myös sosiologi Robert Putnamin sosiaalisen pääoman teorian pohjalta. Putnam on tunnetussa teoksessaan *Bowling alone – The collapse and revival of American community* (2000) kuvannut, miten miesten sosiaaliset verkostot rakentuvat tyypillisesti esimerkiksi yhteisen työpaikan tai harrastuksen ympärille. Koska miesten ihmisohteita määrittelevät hänen mukaansa kontekstuaiset normit ja rooliodotukset, vuorovaikutussuhteet jäivät tuohon samaiseen kontekstiin laajentumatta ulkopuoliseen elämään. Tästä syystä esimerkiksi eläkkeelle tai työttömäksi jäynti mies menettää työpaikan mukana valtaosan sosiaalisista vuorovaikutussuhteistaan.

SOSIAALISUUDEN VAHVISTAMINEN JA YKSINÄISYYDEN TORJUMINEN

Suomalaisille tehdyissä asennekyselyissä yksinäisyys näyttää monia muita ongelmia, kuten köyhyyttä ja sairauksia, vahvemmin yksityiselämään kuuluvana asiana. Suomalaiset eivät odotakaan julkisen sektorin tai järjestöjen ratkaisevan yksinäisyyden ongelmia, vaan katsovat – hieman paradoksaalisesti – yksinäisen ihmisen auttamisen kuuluvan ennen muuta yksinäisyydestä kärsivän läheisille. (Grönlund & Falk 2016.)

Käytännössä järjestöt ja muut kolmannen sektorin toimijat ovat kuitenkin ottaneet vahvan roolin yksinäisyyttä vähentävän työn tekijöinä. Kansalaisjärjestöjen ja esimerkiksi kirkon aktiiviteetit tavoittavat naisia melko hyvin mukaan kun taas miesten tavoittamiseen ei ole tarjolla riittävästi toimivia keinoja (vrt. esim. Ilomäki, Rinne & Parkkinen 2016). Yksinäisyyttä vähennetään järjestöjen toimesta esimerkiksi toimintamuodoilla, joissa osallistujille tarjotaan matalan kynnyksen sosiaalisia tiloja. Usein houkuttimena on ruokailu. 'Osallistuminen' saattaa olla yksinäisyyden ohella paikalle tulijoita yhdistävä tekijä, mutta kontaktin ottaminen jää yksilön oman aktiivisuuden varaan (Grönlund & Falk, 2016).

Se yhdessä tekeminen, pienryhmässä, yhdessä ruokaileminen... Joka kerran pienryhmässä valmistetaan jotain syötävää. Se toiminnan kautta, yhdessäolo, on äärettömän tärkeää ja aika toimivaakin sitten myös. [...] Ryhmäläisistä olen havainnut myös sitä, että jos alkuun he ovat vastanneet juuri ja juuri kysymykseen, niin nyt alkaa olla oma-aloitteista keskustelua omista mielenkiinnon aiheista ja kiinnostuksen kohteista. Se on ollut aivan mahtavaa. Ja ryhmään sopeutuminen... He tulee mielessään, ja osaa ottaa muut huomioon. (Vappu Lasarov, 13.3.2018.)

Erityisen mielenkiintoinen piirre yksinäisyyttä torjuvassa työssä on se, ettei yksinäisyyttä yleensä lähestytä toiminnassa suoraan. Sen sijaan esimerkiksi järjestöissä yksinäisyyden vähentämiseen tähtäävä työ profiloidaan esimerkiksi sellaisten ikäryhmien tai elämäntilanteiden kautta, joiden kohdalla yksinäisyyden riski on tavanomaista suurempi: järjestetään vaikkapa yhteisöllistä ryhmätoimintaa mielenterveysongelma kokeneille tai ikääntyneille. (Grönlund & Falk, 2016.) Myös Toimintakyky kuntoon -ohjelma Hankkeiden työntekijöiden kokemukset tekevät näkyväksi samaa ilmiötä: Järjestettävä toiminta osoittautuu nopeasti tarpeelliseksi muillekin kuin hankesuunnitelmassa määritellylle spesifille kohderyhmälle. Yksinäisyys ja nälkä saavat myös miehet osallistumaan. Esimerkiksi muististaan huolestuneille työikäisille suunnatun Aivosilta-hankkeen työntekijä kuva toimintaan osallistuvia seuraavasti:

Nää ihmiset on usein semmoisia, että tarvitsevat työllistymiseen erityistä tukea. Heitä on vaikea tavoittaa. Tuntuu, että heille ei ole riittävästi tarjolla palveluja ja tukea. He hyötyvät yksilöllisestä tarpeitten huomioimesta. [...] On havaittu hyväksi, että mennään työttömien ja vähävaraisten ruokailuun mukaan. Ihmiset on tullu sinne, kun nälkä on ajanut liikkeelle. Se on ollu hyvä paikka kohdata näitä ihmisiä. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

KUNNIOITTAVA KOHTAAMINEN JA PYSTYVYYDEN TUNNE

Köyhyyttä ja pitkittynyttyä työttömyyttä kohdanneiden suomalaisten selviytymiskokemuksia tutkittaessa on todettu, että yksitoikkoisen arki lannistaa ja lyö maahan, kun taas merkityksellisen tekemisen löytäminen ja mahdollisuus vuorovaikutukseen muiden ihmisten kanssa tuovat uskoa tulevaisuuteen (Isola ym. 2016; vrt. Kortteinen & Tuomikoski 1998). Mieluinen tekeminen tuo sisältöä elämään, mutta merkityksellisyyden ja kuulumisen kokemukset lisääntyvät erityisesti silloin, kun tekeminen todentuu vastavuoroisissa ihmissuh-teissa. Köyhyydestä selviytymistä edesauttaa niin ikään se, että ihminen tulee kunnioittavasti kohdatuksi. Tasa-arvoiset kohtaamiset tarjoavat ihmiselle arvostuksen, lohdun ja merkityksellisyyden kokemuksia. (Isola ym. 2016.)

Aika monilla ihmislä voi olla huonojakin kokemuksia "virkamiestoiminnasta". [...] Se vaatii aika paljon motivointia, asiaiden avaamista, houkuttelua. Joskus saattelu auttaa alkuun, mutta sit kun se läheee sujumaan, hyöty ihmiselle voi olla valtavan suurta. Ihmiset on sanonut, että täällä on semmonen paikka ja täällä on semmoiset ihmiset, joille voi puhua semmoisistakin asiaista, joista ei terveyskeskuksessa ja työterveyshuollossa ole uskalta-nu puhua jostakin syystä. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

Viranomainen saattaa olla jollekin ainoa kontakti, joten kohtaamisen laadulla voi olla arvaamattoman kauaskantoisia seurausia. Tällöin itsearvostuksen ja toimintakyvyn kannalta olisikin tärkeää, että vuorovai-kutuksessa saisi arvostavaa ja myönteistä palautetta. Esimerkiksi sosiaalipalveluissa ja TE-toimistoissa asioidessaan asiakkaan pitäisi tuntea, että työntekijä on hänen puolellaan. Todellisuus on monesti toisenlainen, ja työntekijät kuvaavatkin haastatteluissa monelle järjestötoimijalle tuttuja tilanteita, joissa asiakkaan perus-toimeentulon kannalta välttämättömät asioinnit ovat retuperällä virastojen liian korkean kynnyksen vuoksi.

Vaikka yks [toimijan nimi]... niin sieltä sanottiin, että he ei voi ruveta hyysäämään yksittäisiä ihmisiä. Minä... sitä hyysäämistä pystyn kyllä. Että jos mä en välitä, niin kuka välittää?! Aikuissosialityö, työllisyyspalvelut? Sieltä soitetaan ehkä kerran kuukaudessa, ja kysytään, että mitä sulle kuuluu. Se ei riitä, että kerran kuukaudessa soitetaan ja että se on siinä. Ihminen jää edelleen yksin. (Vappu Lasarov, 13.3.2018)

Purkamalla ammattilaisen ja asiakkaan väliä hierarkioita ja sisäistämällä myötätuntoinen kohtaaminen ja vastavuoroinen tunnustussuhde osaksi ammatillisuutta ihmisten kyky ottaa käyttöön omia ja yhteisiä voi-mavarajoja lisääntyy (vrt. Isola ym. 2016):

Meillä on ihania tarinoita näiltä ihmisiä jotka on mukana ja jotka jakaa avoimesti näitä elämänkokemuksi-aan. Meillä on nytkin semmonen ihana ihminen ryhmässä, joka on kuukauden jälkeen sanonut, että kävi [kah-dessa hankkeen järjestämässä toimintaryhmässä] yhtä aikaa. Hän sanoi, että on 10 vuotta syöny rauhoittavia lääkkeitä erilaisiin ahdistusoireisiin ja on nyt voinut jättää lääkkeet pois. Hän oli kokenut, että toiminta on tuonut elämänlaatua parantavia asioita, iloa energiaa, toivoa, uskoa tulevaan. Paljon saanut tietoa ja ymmärrystä, ehkä ystävyyttäkin ja osallisuuden kokemusta. Nää on semmosia positiivisia viestejä, ja tuntuu että työllä on merkitys-tä. (Kaisa Hartikka, 14.3.2018)

LOPUKSI

Kuten edellä tuotiin esiin, suoraan yksinäisyyttä torjuvaa työtä tehdään esimerkiksi järjestösektorilla hyvin vähän: sen sijaan yksinäisydden vähentämiseen tähtäävä toiminta profiloidaan esimerkiksi hankkeiksi ja kohdistetaan sellaisiin ikäryhmiin tai elämäntilanteisiin, missä yksinäisydden riski on tavanomaista suurempi. Julkisen vallan toimiin yksinäisyden torjumiseen tähtäävä työ liittyy puolestaan osana "sosiaalisten investointien politiikkaa", jossa tavoitteena on edistää kansalaisten hyvinvointia ja terveyttä tukemalla

ihmisten hyviä valintoja ja keskinäistä vuorovaikutusta. Sen sijaan, että huomio kohdistuisi yksilöön, erityisen kiinnostuksen kohteena on yksilöiden välinen vuorovaikutus ja ryhmien dynamiikka. (Vrt. Saari 2016b.) Kuntien aikuissosiaalityö taas kiinnittyy tällä hetkellä pitkälti työttömyyden hoitoon sekä toimeentulotukeen. Käytetyimmät menetelmät ja toimintatavat ovat neuvonta ja ohjaus, talouteen liittyvien ongelmien selvittely, erilaisten suunnitelmien tekeminen, palveluohjaus ja kuntouttava työtoiminta.

Kunnissa kyllä tiedostetaan nykyisten työkäytäntöjen olevan liian toimisto- ja toimeentulotukikeskeisiä. Tavoitteelliseen ja prosessimaiseen työskentelyyn ja eri toimijoiden väliseen verkostoyhteistyöhön ei ole riittäviä edellytyksiä. (Blomgren ym. 2016.)

Välttämättä kukaan ei otta vastuuta siitä, että mistä tässä järjestöjen hankkeessa on kysymys, vaikka se olisi kaikkien etu. Yksilön, yhteiskunnan ja järjestöjen, hankkeitten etu, että löydetään ne yhteiskunnan "hylkäämät" ihmiset – tai yksilön omasta halusta, jos hän on eristätynyt, eri syistä. Ehkä oman perhetaustansa tai historiansa takia on näin tapahtunut. On voinut kadota luottamus virkamiehiin. Ei koe saavansa kunnioitusta tai arvostusta ns. virkamiehiltä. Tässä järjestöt pystyvät olemaan yksilön rinnalla kulkija. Että yksilön lähtökohdista suunnitelmaan sitä toimintaa. (Vappu Lasarov, 13.3.2018)

Asennekyselyjen perusteella yksinäisyys nähdään Suomessa yksityiselämän asiana, johon voivat puuttua lähinnä ihmisen lähipiiri ja kirkko. Yksinäisyyden vähentämistä tulisi kuitenkin edistää myös yhteisöjen ja yhteiskunnan tasolla. Edelleen yksinäisyyden näkökulma tulisi huomioida systemaattisesti myös poliittisessa päättöksenteossa. Järjestöt voivat olla tässä merkittävässä asemassa: järjestöjen aktiivisen vaikuttamistöön kautta yksinäisyys voidaan yhä paremmin ymmärtää yhteiskunnallisena ongelmana. Järjestöt voivat myös vaikuttaa siihen, että yksinäisyyden "häpeällisyydestä" päästäisiin niin mielikuvien kuin toimintakulttuurienkin tasolla eroon, mikä luultavasti helpottaisi avun hakemista ja vastaanottamista. Yksinäisyyden tabun ja stigman murtamista voidaankin pitää yhtenä järjestöjen vaikuttamistyön keskeisenä tavoitteena. (Grönlund & Falk 2016.)

Yhteiskunnan lisääntynyt epävarmuus on luonut tarvetta ihmisiä kohtaavalle, sosiaalisesti vahvistavalle työlle. Tarve työmenetelmien uudistamiselle ja jalkautumiselle asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden pariin tunnistetaan myös kunnissa (Blomgren ym. 2016; Lundbom & Herranen 2011). Tehokkuutta tavoittelevassa palvelujärjestelmässä on kuitenkin jäänyt entistä vähemmän resursseja ihmisen rinnalla kulkemiseen ja hiosta muutosta tukevaan työhön. Tästä kertoo esimerkiksi se, että julkisella sektorilla palvelujen karsiminen on siirtänyt painopisteen erityisesti sosialipalveluissa ennaltaehkäisevästä työstä kriisiytyneiden tilanteiden jälkihoitoon. Kuten Grönlund ja Falk (2016) ovat todenneet, ihmisten kohtaamiseen, kuuntelemiseen ja tukemiseen keskityvä työ on jäänyt enenevässä määrin kolmannen sektorin toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan varaan. Mutta jos hyvän tekeminen ymmärretään yhteisölliseksi lahjaprosessiksi, johon ihmiset osallistuvat antajina ja vastaanottajina, voidaan hahmotella "yhdessä toimimisen moralinen ihanne, monenkeskinen vastavuoroisuus" (Hallamaa 2017, 19).

Mun mielessä tää on niin ruohonjuuritason työtä, että tämän enempää se ei voi olla. [...] se yksikin ihminen on tärkeä. Jos se ei ois tärkee, niin meillä ei olis mitään järkeä tehdä tästä työtä. (Vappu Lasarov, 13.3.2018)

Vaikka ihmisten elämään tyytyväisyyttä voidaan lisätä kohentamalla materiaalisia elinolosuhteita, on tärkeää huomata, että tyytyväisyyttä lisää myös mahdollisuus vuorovaikutukseen toisten ihmisten kanssa (Ohisalo ym. 2015). Hallamaan (2017, 258, 298) sanoin tästä voisi myös kutsua "hyvän tekemiseksi lähimäiselle", mikä puolestaan edellyttää vastavuoroisuussuhteiden tunnustamista 'lahjan' käsitteen näkökulmasta. Tämä taas voi toteuttaa vain, jos osapuolet tunnustavat toisensa toimijoiksi, niin että he suovat toisilleen yhtäläiset toimijuuden edellytykset.

Siitä huolimatta, että Toimintakyky kuntoon -hankkeiden yhteiskunnallisena ja poliittisena tavoitteena on työllistymiseen johtavien elinolojen sekä sosialisten ja teknisten taitojen kohentuminen, hanketoimijat ja heidän asiakkansa lahoittavat ympäristöönsä myös "inhimillistä hyvää", sillä välittämisen lahjana on vuorovaikutuksessa koettu yhtäläinen tyytyväisyys ja ilo toisesta:

Meillä on toiminnassa mukana upeita ja fiksuja ihmisiä, joilla on mielenkiintoisia elämäntarinoita. Ihmisillä on myös toivoa ja unelia. On ihanaa kattoa, että jollakin voi olla vaikkapa unelma, että vois olla vaateliikkeessä töissä puolipäiväisenä. Heillä on hyvin realistiset käsitykset omasta tilanteesta ja omista mahdollisuuksista työllistymiseen. Mutta jos on unelma, joka saa sen hymyn huulille ja tuikkeen silmäkulmaan, niin se auttaa näitä ihmisiä siinä jaksamisessa. Siihen asti me kuljetaan siinä rinnalla, motivoidaan niihin pieniin elintapamuutoksiin, joka tukee ihmiset elämänlaatua. Me kuunnellaan, tuetaan ja välitetään. Sitä näet ihmiset tarvitsee. (Kaisa Harrikka, 14.3.2018)

Lähteet:

- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. 2002.** Individualization: Institutionalized Individualism and its social and political consequences. London: Sage.
- Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikonen, P. & Saikku, P. 2016.** Sosiaali-työ, palvelut ja etuudet muutoksessa. Raportti 4/2016. Tampere: Tervyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-648-3> (haettu 12.4.2018).
- Elovainio, M., Hakulinen, C., Pulkki-Råback, L., Virtanen, M., Josefsson, K., Jokela, M., Vahtera, J., & Kivimäki, M. 2017.** The contribution of risk factors to excess mortality in isolated and lonely individuals: the prospective UK Biobank cohort study. *The Lancet Public Health*, 2 (6), e260–e266.
- Grönlund H. & Falk H. 2016.** Kolmas sektori ja yksinäisyyden vähentäminen. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 266–116.
- Hallamaa, J. 2017.** Yhdessä toimimisen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.
- Ilomäki, T., Rinne, H. & Parkkinen M. 2016.** Taloudellisia vaikeuksia kokevien osallistuminen sote-järjestöjen toimintaan & apu osallistumisen synnä. – Jukka Murto & Oona Pentala (toim.), Osallistuminen, hyvinvointi ja sosiaalinen osallisuus – ATH-tutkimuksen tuloksia. Järjestöketän tutkimusohjelma. Työpaperi 36/2016. Helsinki: Tervyden ja hyvinvoinnin laitos, 6–10. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131489/URN_ISBN_978-952-302-757-2.pdf?sequence=1 (haettu 16.4.2018).
- Isola, A.-M., Turunen, E. & Hiihamo, H. 2016.** Miten köyhät selviytyvät Suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81 (2), 150–160.
- Kauhanen, J. 2017.** Yksinäisyys – kansansairaus? *Lääkärilehti* 72 (21), 1337.
- Kauhanen, J. 2016.** Yksinäisen terveys. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 98–116.
- Kortteinen, M. & Tuomikoski, H. 1998.** Työtön. Tutkimus pitkäaikaistyöttömien selviytymisestä. Helsinki: Tammi.
- Lundbom, P. & Herranen, J. 2011.** Sosiaalisen vahvistamisen ajankohtaisuus. – Pia Lundbom & Jatta Herranen (toim.), Sosiaalinen vahvistaminen kokemuksina ja käytänteinä. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 4–12. <https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-sos-vahvistaminen-verkkopdf.pdf> (haettu 12.4.2018).
- Ohisalo, M., Laihiala, T. & Saari, J. 2015.** Huono-osaisuuden kasautuminen ja ulottuvuuden leipäjonossa. – *Yhteiskuntapolitiikka* 80 (5), 435–446.
- Putnam, R. 2000.** Bowling alone: The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Saari, J. 2016a.** Suomalainen yksinäisyys. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 32–52.
- Saari, J. 2016b.** Lopuksi. Yksinäisyyden tulevaisuus. – Juho Saari (toim.), Yksinäisten Suomi. Helsinki: Gaudeamus,
- Talouselämä 2018.** "Syntyyvys putoaa kuin kivi, tärkeänä synnä miesten syrjäytyminen." *Talouselämä* 6.4.2018.
- Timperi, T. 2011.** ExtraUrho. Uusia väylää miehille 1/2011. Helsinki: Miessakit ry. https://www.miessakit.fi/easydata/customers/miessakit/files/URHO-arkisto/extraURHO_111.pdf (haettu 16.4.2018).

Anu Hagman

Oppimiskumppanuus kokemusasantuntijakoulutuksessa

Olen saanut olla Laureassa toteutetussa rikos- ja päihdettautaisille ihmisiin tarkoitettuissa KEIJO- kokemusasantuntijakoulutuksessa luovien menetelmien lehtorina. Kokemusasantuntijakoulutuksen ytimessä on oman ryhmän, ja myöhemmin myös muiden ryhmien kanssa työskentely. Vertaisuuus todentuu ryhmässä. Tuen saamisen, kokemusten jakaminen, oman tarinan ymmärtäminen ja sen turvallinen hyödyntäminen kokemusasantuntijatehtäväissä ovat keskeinen osa koulutusta. Mikä tahansa yhteen joutunut ryhmä ei rakennu yhteisöksi ilman tavoitteellista ja tietoista toimintaa ryhmän rakentamisesta. Me olemme Keijojen koulutuksessa käyttäneet tietoisesti luovia menetelmiä osana tästä yhteisöllisyyden rakentamista ja rakentumista.

Keijo- koulutuksessa on ollut ns. luovuuspäiviä kerran tai kaksi viikossa. Näiden päivien tarkoituksesta on ollut vahvistaa osallistujien omaa itseilmaisuuta, itsenäisyyttä ja vuorovaikutustaitoja erilaisten toiminnallisten harjoitusten kautta – ja ennen kaikkea ne ovat toimineet ryhmän yhteisöllisyyden tutkimisessa, rakentamisessa ja vahvistamisessa. Työskentely on sisältänyt ns. narratiivista työskentelyä mm. kuvien ja esineiden kautta, draamaharjoituksia, tarinanteatteria, luovaa kirjoittamista, toiminnallisuutta ja sosiometrista työskentelyä. Narratiivisen työskentelyn tavoitteena on paitsi saada omiin kokemuksiin ja omaan tarinaan uusia tulokulmia, myös tutkia omaa suhdetta elettyyn ja koettuun – ja saada sitä kautta jotain utta ymmärrystä itseen ja omiin valintoihin. Yhtenä ajatuksena luovien menetelmien käytössä on ollut myös se, että koulutukseen osallistujat oppivat samalla ryhmäohjaus-menetelmiä omaan tulevaan kokemusasantuntijatyöhön.

Tämän artikkelin teoreettisena peilinä toimii Tuovi Leppäsen yhteisövoimaista oppimisprosessia tutkiva väitöstutkimus- ja erityisesti sen osallisuutta ja yhteisöllisyyttä tarkasteleva osa. Tarkastelen tässä artikkelissa Keijo-koulutuksen yhteisöllisyyden rakentamista Leppäsen tutkimuksen keskeisimpien yhteisöllisyyttä rakenne- tavia osa-alueiden kautta. Tavoitteenani on kuvata sitä, miten me olemme näitä oppimisprosessia tukevia osa-alueita pyrkineet rakentamaan ja kehittämään käytännössä.

OSALLISUUS SYNTYY TUTTUUDEN JA YHTEENKUULUVUUDEN KAUTTA

Ensimmäisenä tärkeänä osana yhteisöllisyttä on osallisuus. Osallisuus rakentuu ryhmään kuulumisen tunteeesta – ja sen vastaparina on ryhmään kuulumattomuus. Ryhmään kuulumisen tunnetta voidaan tietoisesti vahvistaa nähyksi ja huomioiduksi tulemisen sekä keskinäisen tuntemisen kautta.

Keskinäinen tunteminen on ryhmätoiminnan turvallisuuden ja yhteistyön perusta. Olemme Keijoissa sannet tutustumiseen useamman päivän ajan koulutuksen alkuvaiheessa. Vaikka koulutukseen osallistujat voivatkin olla toisilleen tuttuja esimerkiksi vertaisryhmien kautta, on tärkeää rakentaa tuttuutta koko ryhmän kesken koulutuskontekstissa. Olemme tehneet paljon erilaisia toiminnallisia harjoituksia, jotka taustoittavat osallistujien omaa historiaa, elämänvalintoja, unelmia ja vahvuksia sekä toiveita tulevaisuuden suhteeseen. Käytännössä tutustumista tehdään erilaisissa ja vaihtuvissa kokoonpanoissa, parityönä, pienryhmissä ja myöhemmin myös koko ryhmän kesken. Vasta tuvallinen ryhmä on toimintakykyinen, ja turvallisessa ryhmässä on elämän kysymisten tarkastelu mahdollista - tai ylipäättää hyödyllistä kokemusasiantuntijaksi kasvua ajatellen. Tätä oman elämän kysymisten tarkastelua tehdään myös kriittisestä näkökulmasta, esimerkiksi pääteiden käytöön tai rikkoseen elämäntapaan liittyvien uskomusten tai ajatusväristymien suhteeseen.

Ryhmän turvallisuus mahdollistaa oppimisen. Turvallisuutta rakennetaan ryhmän toiminnan alusta alkaen tekemällä koko Keijo-koulutusta koskeva ryhmäsopimus. "Mitä on tarpeen sopia, että kaikilla on ryhmässä hyvä olla, ja että jokainen oppiminen ja kehittyminen mahdollistuvat parhaalla mahdollisella tavalla". Jokainen Keijo-koulutusryhmä on tehnyt oman ryhmäsopimuksensa, joka on auttanut ryhmän normien tietoisessa rakentamisessa.

Mielipiteen ja ajatusten kysyminen ja kuuleminen ovat keskeinen osa nähyksi ja huomioiduksi tulemista. Aloittamme yhteisen päivän työskentelyn ns. kuulemiskierroksella, jossa jokainen voi vapaasti kertoa sen hetkisestä filiksestään päivän suhteeseen ja / tai jos on joitain erityistä meneillään esimerkiksi henkilökohtaisessa elämässä. Kuulumisten kertominen vahvistaa myös asioiden ja tunteiden sanoittamista – ja kuten hyvin tiedetään, pelkkä tunteiden sanoittaminen usein myös laskee tunteeseen liittyvää intensiteettiä. Mielipiteen kuuleminen edellyttää mielipiteen ilmaisemista. Siksi luovuuspäivät pitävät sisällään paljon itseilmaisua vahvistavia harjoituksia; tietoisuutta sanallisesta ja sanattomasta viestinnästä, aktiivisesta kuuntelusta ja läsnäolosta.

**"Mitä on tarpeen sopia,
että kaikilla on ryhmässä
hyvä olla, ja että jokainen
oppiminen ja kehittyminen
mahdollistuvat parhaalla
mahdollisella tavalla".**

LIITTYMINEN JA SITOUTUMINEN

Leppäsen tutkimuksessa yhteisöllisyyden ominaisuuksiksi rakentuivat seuraavat ominaisuudet; liittyminen, sitoutuminen ja oppimisprosessin rakentuminen.

Liittymistä voidaan Rauhalan mukaan pitää ihmisen eettisyyden syvimpänä perustana. Voin liittyä toisten ihmisten kokemusmaailmaan, heidän tunteisiinsa ja ajatuksiinsa ja ymmärtää heidän valintojaan ja toimintaansa hyvin syväällisellä ja merkityksellä tasolla. Liittymiseen liittyy myös konkreettinen läsnäolon ja osallistumisen puoli; liittymisen kautta yksilö sekä vaikuttaa omalla olemassaolollaan muihin, että tulee itse ryhmässä vaikutksenalaiseksi. Ryhmä mahdollistaa toinen toisiltaan oppimisen.

Liittymistä tuetaan Keijo-koulutuksessa sekä keskustelujen tasolla; "kenellä on samankaltaisia kokemuksia/ ajatuksia /tunteita", että sosiometrisen toiminnan ja valintojen kautta. Nämä voidaan tehdä ryhmän rakenteita näkyväksi, tutkia ja samalla myös vahvistaa niitä. Sosiometrian avulla voidaan tarkastella ryhmän yksittäisten jäsenten suhtautumista tai suhdetta erilaisiinasioihin esimerkiksi janatyöskentelyn kautta. Nämä voidaan vahvistaa paitsi itseilmäisua, myös erimielä olemista – on tärkeää, että ryhmään mahtuu erilaisia mielipiteitä ilman henkilökohtaista tunnelatausta. Liittymisen kokemukset vahvistavat myös empaattisuutta, toisen tilanteeseen asettumista ja myötätunnon kokemista. Myötätunnon kautta on mahdollista saada myös uutta ymmärrystä omasta todellisuudesta.

Sitoutuminen on myös keskeinen osa yhteisöllisyyden rakentumista. Jokainen kokemusasiantuntijakoulutukseen hakeutuva haastatellaan ennen koulutuksen alkua ja yksi keskeinen kysymys on juuri tämä sitoutuminen koulutukseen ja ryhmän yhteiseen oppimisprosessiin. Keijot ovat kokeneet vastuullisuutta myös toistensa oppimisesta ja yhteisen oppimisprosessin rakentumisesta.

YHTEISÖLLINEN OPPIMISPROSESSI

Leppäsen tutkimuksessa yhteisöllinen oppimisprosessi rakentui empatiasta, ryhmähengestä ja oppimiskumppanuudesta. Keijo-koulutuksen ydintä on oppia kokemusasiantijana toimimista. Tämä prosessi on myös vahvasti yhteisöllinen. Hyväksyvä ja ilmaisuvapaa ilmapiiri rakentaa ryhmähenkeä ja se puolestaan lujittaa ja vahvistaa yksilön oppimista. Hyväksyvässä ilmapiirissä asioista voidaan olla eri mieltä ja erilaisuudet mahtuvat hyvin yhtiseen oppimisprosessiin. Olisi liioiteltua sanoa, että ryhmän ilmapiiri olisi aina hyvä ja yhteisöllinen. Mukaan mahtuu myös jännitteitä mm. ihmisten erilaisesta temperamentista ja elämäntilanteista johtuen. Olen-naisinta onkin se, että asian äärelle pysähdyttää, puhutaan siitä miten oma ryhmä voi, millaista siinä on olla ja miten sen toivoisi kehittyvä. Tätä tarkastelua Keijoissa on tehty viikoittaisissa purkukeskusteluissa sekä luovien menetelmien päivissä ydinsosiometrian kautta. Keskkellä tilaa on tuoli, joka kuvailee ryhmää, "mille etäisyydelle ja asentoon sijoitut suhteessa ryhmään? Puhu suoraan ryhmälle siitä, mikä oma olotilasi on suhteessa siihen." Yhteisen kuulemisen jälkeen voidaan tarkastella myös muutossosiometrian kautta sitä, minkä pitäisi muuttua, että suhde tulisi helpommaksi tai avoimemmaksi.

Oppimiskumppanuus on hieno termi kuvamaan sitä prosessia, jossa opiskelusta on tullut koko ryhmää koskeva prosessi. "Yksilö on tullut osaksi ryhmää ja ryhmästä on tullut osa yksilön oppimisprosessia". Olen kuullut monen Keijon luonnehtivan ryhmän merkitystä termillä peili. Ryhmän kautta voi peilata omia elämään liittyviä kysymyksiään sekä omaan toimintaan liittyviä onnistumisiaan ja haasteitaan. Tämä peilaamisen teema nousee myös Leppäsen tutkimuksessa vahvasti esille. Peilaamisessa olennaista näyttää olevan toisten kuunteleminen

ja kuuleminen ja sitä seuraava prosessointi. Ryhmä auttaa jokaista osallistujaa pääsemään omien, yksilöllisten kysymysten ja kasvupaikkojen äärelle ja auttaa siten ryhmän yksittäisiä jäseniä kasvamaan ja kehittymään. Tätä kasvu ja kehitystä tapahtuu esimerkiksi oman tyyppillisen ryhmäroolin ymmärtämisen ja monimuotoistumisen suhteen. Ryhmässä helposti tarkkailijan asemaan jäädneet oppivat kertomaan ajatuksistaan avoimemmin, kriitikon roolia kantavat jäsenet avautuvat myös positiivisuudelle ja ylipäätään roolien moninaisuus ja toisin valitsemisen mahdollisuus todentuvat koulutuksessa. Ihmisten on mahdollista löytää uudenlaisia toimintamalleja ja tietoisia valintoja, ja sitä kautta kasvu ja kehitys mahdollistuvat.

En ole kouluttajana irti tästä yhteisöllisestä oppimisprosessista. Olen oppinut Keijoilta paljon; läsnäoloa, kuuntelua, asioiden mittasuhteita, humuria, itseironiaa, lempeyttä ja jäväkkyyttä. Oppimiskumppanuus on parhaimmillaan tinkimätöntä työskentelyä yhteisen hyvän eteen - ja miltei taianomaista jakamisen, onnistumisen ja yhteenkuuluminen tunnetta. Kiitos.

Taustateoriaa:

Leppänen, T. 2018. Yhteisövoimainen oppimisprosessi. Substantiivinen teoria aikuisten ryhmässä oppimisen kokemuksista. Jyväskylän yliopisto.

Kopakkala, Aku. 2011: Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen
Niemistö, Raimo. 2013: Ryhmän luovuus ja kehitysehdot.

Rauhala, L. 1999. Ihmisen ainutlaatuisuus. 2. painos. Helsinki: Yliopistopaino.

Williams, A. 2002. Ryhmän salaisuudet. Sosiometria muutoksen voimavarana.

IV Minun ääneni

Tomas Luoto

Kokemuksia yhteisöistä

Opin varhain teini-iässä pitämään ihmisten seurasta. Opin tulemaan toimeen muiden ihmisten kanssa ja ratkaisemaan ongelmia yhteistyössä. Tämä oli minulle silloin kutakuinkin luonnollinen asia.

Kerron vähän omista kokemuksistani elämisestä yhteisöissä ja niistäasioista, jotka ovat omalla kohdallani olleet ratkaisevia itseni kannalta. Yhteisöllä tarkoitan kokonaisuutta joka koostuu yhdessä asuvista yksilöistä joilla on yhteinen päämäärä tai mielenkiinnon kohde.

Miksi minulla on kokemuksia yhteisöistä? Olen itse teini-iässä tehnyt valintoja, jotka veivät minut pois yhteydestä muihin ja kohti eristyneisyyttä ja yksinäisyyttä. Minusta tuli päihdeongelman kautta syrjäytynyt. Minusta tuli yksinäinen rikollinen.

Yhteisöt ovat kasvattaneet minua, ja antaneet minulle mahdollisuudet kasvattaa muita. Kasvattamisella tarkoitan tässä yhteydessä sitä, että arvot ja periaatteet periytyy eteenpäin yhteisössä – yksilöltä toiselle.

Itse olen kasvattanut itseni ensin joukkueurheilussa ja sitten päihteiden käytöllä ja sillä maailmalla minkä se mukanaan toi. Kokemukseni on se, ettei yksin voi kasvattaa itseään, ja siksi kerron siitä kun päihteiden käytöni loppui ja mitkä asiat olivat onnistumiseni kannalta ratkaisevina tekijöinä.

Laitoshoidossa ollessani oli yhteisöhoito sellainen noin kahdeksan viikon sykleissä toteutettava malli. Tavoitteena oli lähtökohtaisesti kaikilla niin kutsuttu täysiraittius, eli se, että päihteiden käyttö loppuisi kokonaan ja että asiakas saisi elämänsyrjästä kiinni edes jotenkin. Joitain arjenhallintataitoja pyrittiin vakiinnuttaamaan, mutta näin rajoitetuissa ajassa mikään perusteellisempi elämänmuutos ei kuitenkaan ollut mahdollista toteuttaa. Itse koin tämän toimivana konseptina ihan siitä syystä, etten juuri päihteiden käytön lopettaneena huonovointisena voinut eristäytyä liikaa omiin oloihini. Yksi näkökulma addiktiosta on se, että se on yhteyden puuttumista sekä muihin että itseensä. Minulla oli yhteys katki, en halunnut enkä tarvinnut muita, enkä edes tiennyt sitä. Laitoshoidossa sain siedättää itseäni muiden ihmisten joukossa. Tähän tällainen lyhyt yhteisöhoito toimi varsin hyvin.

Seuraavaksi muutin erääseen päihdehuollon kuntouttavaan asumispalveluun. Tässä asumisyksikössä oli käytössä yhteisöhoidon menetelmiä, mikä tarkoittaa sitä että asuttiin yhdessä omissa huoneissa ja sitouduttiin arjen rakenteisiin. Nämä rakenteet olivat mm. yhteiset aamuviritykset ja viikkottaiset yhteisökokoukset. Tämä konsepti onkin sitten jo huomattava muutos aikaisempaan. Ihmiselle joka on koko elämänsä asunut itsekseen ja tehnyt ihan mitä halusi, tuli tämä pienimuotoisena sokkina. Yhtäkkiä elämä oli enemmän tai vähemmän tarkastelun alainen, julkinen muille. Tämä altistaa peilaukselle eli siihen että alkaa näkemään itseään enemmän sellaisena kuin oikeasti on. Ilman näitä peilejä olemme omien mielikuviemme summa. Väitän ettei

ole mahdollista nähdä itseään sellaisena kuin todellisuudessa on, ellei suostu hyväksymään sitä että oma näkemys ja arvio itsestä on vähintäänkin puutteellinen. Se lienee eräänlainen puolustusmekanismi, se että voi sulkea silmänsä suhteessa itseensä, suhteessa esim. epämiellyttäviin luonteenpiirteisiin.

Asuin tässä asumisyksikössä yhdeksän kuukautta. Tällä ajalla oli sen verran merkittävä vaikutus minuun ja siihen miten asennoiduin itseni ja pähdeongelman hoitoon, että päätin jatkaa polkuani eteenpäin vielä "astetta syvemmälle". Olin vainut muuttaa omaan kotiin, vuokra-asuntoon, mutta saatoin osittain ohjautua eteenpäin pelosta ja toisaalta saatoin tunnistaa avun tarpeen. En tiedä missä suhteessa nämä kaksi olivat keskenään, mutta keskenään ne siinä olivat. Olin tässä yhteisössä oppinut asiaita jotka olivat minulle hyväksi, mutta edelleen kyennyt vähän eristäytymään ja suojautumaan muiden ihmisten peilaukselta ja sen vaikutuk-silta.

Jatkoin matkaani terapeuttiseen yhteisöhoitoon. Tarkoitus oli asua siellä suurin piirtein vuoden päivät, ja ihan oikeasti muuttaa itseäni ja identiteettiani. Enää ei ollutkaan kysymys niinkään pähdeongelmasta, vaan lähinnä siitä kuka oikeasti olen ja mitä elämälläni haluan tehdä. Lienee tarpeen mainita, ettei Suomessa enää ole pitkiä terapeuttisia yhteisöhoitoja. Paitsi tämä yksi. Sinne siis.

Käsitykseni sanasta yhteisö muuttui heti kun pääsin ovesta sisään. Enää en vainut suojauduta multia ihmisiä ja niiden peilaukselta. Haluan kuitenkin keskittyä siihen miten tällainen ympäristö voi muuttaa ihmistä. Kun näkee itsensä muiden silmien kautta, oppii paljon. Ensinnäkin huomaamaan miten oma toiminta ja toimimattomuus vaikuttaa muihin. Se auttaa pääsemään pois itsekeskeisyydestä ja it-sekkyydestä ylipäätään. Se altistaa sille että kun itse on halukas muuttamaan tapojaan ja ajatteluun, sen toisiaan pystyy tekemään. Muu yhteisö mahdollistaan tämän, koska he auttavat siinä. Kannustava, rakentava ja kriittinen palaute tekevät sen, että voi oppia. Se on osasyy siihen, miksi meitä kutsutaan oppilaaksi eikä esim. asukkaaksi.

Käsitteenä terapeuttinen yhteisöhoito eroaa tavallisesta ns. demokraattisesta yhteisöhoidosta paljon. Terapeutisessa yhteisöhoidossa on olemassa hierarkia, jossa vanhemmat oppilaat päättävät nuorempien puolesta asiaita omaan kokemukseen ja rakenteeseen perustuen. Myöhemmin nämä nuoremmat tekevät saman edelleen nuoremmille. Näissä yhteisöissä puututaan kaikkeen. Puheeseen, sen sisältöön, rahankäyttöön, vaatetukseen ja joskus jopa siihen miten pitää itsestään huolta. Sitoudutaan mm. noudattamaan lakiä - täysin. Toiminnan kautta muutetaan ajattelua.

Kun kyseessä on kokonaivaltainen identiteetin muutos, silloin on otettava kaikki asiat huomioon, keskittyen kuitenkin siihen muutostyöhön mikä on sisäinen. Sisäinen muutostyö alkaa aina ulkoisista asiaista. Kun oppii olemaan sosiaalisesti muiden ihmisten ja ympäristön kanssa, silloin alkaa ajattelu ja tunnemaasto muu-vautua sen mukana. Sitä alkaa muuttumaan, ja yhtäkkiä huomataankin että on jo muuttunut. Sitten vakiinnutetaan täty ajattelua ja ylläpidetään sitä. Viedään omaa elämää siihen suuntaan minne haluaa, perustuen uusiin arvoihin ja periaatteisiin joita terapeuttinen yhteisöhoito tarjoaa. Oma prosessi on sisältänyt tärkeää terapiatyötä ammattiterapeutien kanssa, mikä on ollut korvaamatonta. On myös lukemattomia muita hyötyjä, joita en edes ala luettelemaan tässä, mutta perusajatus on tämä: Kyseessä ei enää todellakaan ollut ai-noastaan pähdeongelman hoito ja rikollisuudesta irrottautuminen. Kyseessä on omaksi itsekseen tuleminen.

Yhteisöt ovat kasvattaneet minua, ja antaneet minulle mahdollisuuden kasvattaa muita.

Jouko Karjalainen, Heikki Eskelinen, Timo Hovi, Saana Keiski, Hilu Meriluoto,
Olavi Miettinen, Tuija Minkkinen, Hanna Pirttilahti, Sanna Salmenkallio,
Petri Valkoma & Kari Vähä-Aho

Porttiteatteri on vapausteatteria

Porttiteatteri on ammattilaisvetoinen rikostaustaisten henkilöiden teatteri. Sen tuottamat, taiteellisesti kunnianhimoiset esitykset voidaan nähdä yhteiskunnallisia puheenvuoroina, joissa maailmassa olemista tarkastellaan rikoksista rangaistujen näkökulmasta. Porttiteatterin esitykset pyrkivät uudistamaan taiteentekijöiden ja -kokijoiden taidekäsityksiä ja luomaan tilaa monimuotoisuudelle teatterikentällä. Samalla ne komentoivat nykyteatterin kentää ja erityisesti dokumentteatterin traditiota. Porttiteatterin tavoitteena on saada perinteisesti kulttuuripalvelujen ulottumattomiin jääväihin ihmisiin taidetoiminnan pariin. Työpajatoiminnan kautta Porttiteatteri rakentaa osaltaan yhteyksiä rikosseuraamusjärjestelmään ja muun yhteiskunnan välille.

Porttiteatterin toiminnassa tuetaan yhteisöllisin menetelmin rikollisen identiteetistä irrottautumista ja osalistujien henkilökohtaisten vahvuksien löytämistä. Julkisen esitystoimintansa kautta Porttiteatteri pyrkii vähentämään lainrakkojiin kohdistuvaa leimaa ja ehkäisemään myös uusintarikollisuutta. Se tarjoaa suulle yleisölle mahdollisuuden katsoa maailmaa vankilasta vapautuvien silmin. Samalla tehdään näkyväksi heidän oikeutensa kansalaisina. Nimensä mukaisesti Porttiteatterin toiminnan painopiste on vankilan porttien ulkopuolella, siviili-yhteiskunnassa, mutta osana vapautumisvaihetta toimitaan myös avovankiloissa.

Pääsiäisen aikaan vuonna 2017 toteutetun ARMO(A) -esityksen voi sanoa vakiinnuttaneen Porttiteatterin itsenäisenä taiteellisenä toimijana. Sen myötä Porttiteatterin genre alkoi rakentua vankilateatterista vapautumisen ja siviilissä selviytymisen erityiseen sosiaaliseen ympäristöön, missä suunnistaminen on monesti monin verroin vaikeampaa kuin selviytyminen vankilassa. Toisenlaista sitoutumista se ainakin edellyttää. Olemme ilmeisesti oikeilla jäljillä, koska tietty perusjoukko on muodostunut ja noin puolet edellisen toimintakauden teatterilaisista jatkaa. Yksi pitkääkaisista artisteistamme muotoili asian Joulutarinoiden karonkassa seuraavasti: *"Yhdessä elämän kriisitilanteessa olisin normaalisti lähtenyt radalle. En kuitenkaan halunnut jäädä pois tästä vaan valitsin tällä kertaa toisin. Se kannatti."*

Vuosi 2017 oli Porttiteatterin kolmas toimintavuosi ja ensimmäinen kokonainen kalenterivuosi itsenäisenä taloudestaan vastaavana rekisteröitynä yhdistyksenä. Toiminta vakiintui, vaikka koko ajan pysyvän rahoituksen vähäisyyys on hankaloittanut suunnittelua. Tältä osin tilanne parani olennaisesti, kun STEA myönsi työpajatoimin-

nan pyörittämiseen ja laajentamiseen riittävän avustuksen kahdeksi ja puoleksi vuodeksi. Kulttuuriin myönnetävien hankerahoitusten avulla edellä mainitut tuotannot on kyetty toteuttamaan. Tärkeimpää rahoittajia olivat Kirkkohallitus, Helsingin kulttuuriasiainkeskus (kolmivuotinen kehittämисavustus) ja Suomen Kulttuurirahasto.

Porttiteatteri tuotti vuonna 2017 kaksi isoa ensi-iltaa, esittävän rikosseuraamus/vankilataiteen Porttiteatterifestivaalit, ja vieraili musiikkiohjelmistolla. Porttiteatterin taiteellis-pedagoginen konsepti ei tuota vankilaan vapausteatteria. YLEn Tuula Viitanen kirjoitti Joulutarinoiden jälkeen: *"Esiintyjät ovat karismaattisia, suoria ilmaisussaan. He puhuvat, soittavat ja laulavat luontevasti ja taitavasti, elätyvät omiin ja toistensa kertomuksiin. Ohjaaja Tuija Minkkinen ja muusikko Sanna Salmenkallio ovat saaneet yhdessä työryhmän kanssa synnytettyä näyttämölle luottamuksellisen, pakottoman tunnelman. Minä katsomossa tunsin, että esiintyjät haluavat kertoa tarinansa, ja ovat iloisia siitä, että olemme tulleet niitä kuulemaan. Siltoja toisiaan rakentuu: esitys tuntuu oikealta kohtaamiselta. Istun katsomossa syvästi kiitollisena siitä, että saan jakaa tämän pienien, yhteisen hetken. Joulutarinoita on rajun yhteiskunnallinen teos. Katsomiskokemuksen poliittisuutta korostaa se, että katsomossa istuvat kanssamme presidentti Tarja Halonen ja puolisonsa Pentti Arajärvi. Samassa tilassa on läsnä huima läpileikkaus kotimaamme väestä."*

Kuva: Tuleeko kuvatekstiä? Kuvaaja Matti Snellman

PORTTITEATTERISSA EI TEHDÄ VENKULA-VAANYHTEISÖTEATTERIA

Työpajoihin ja etenkin esityksiin osallistuville Porttiteatterin konsepti on haastava. Tekstejä ei voi opetella valmiista käsikirjoitusvihosta vaan ne on luotava itse, toki vahvassa ammatillisessa ohjauksessa. Työpajoissa läpikäytävä asia eivät nekään ole helppoja, ”vähintäänkin puolitraumoja”, joiden työstäminen esityskuntaan on samalla sukelus itse kunkin unohdettuun ja vaiettuun minuuteen. Jos terapijan tarkoitus on korjata mielen virhekyytkentöjä eli asianomaisia vahingoittavia uskomuksia itsestään, voi yhteiseen kokemusmaailmaan kiinnittyvä yhteisöteatteri tunteiden areenana toimia myös ”terapeuttisesti” eli palauttaa kadonneita yhteyksiä. Se ei kuitenkaan ole Porttiteatterin tarkoitus, vaan tavoite on mahdollisimman korkea taiteellinen taso. Niinpä kenenkään sisäiseen maailmaan ei tunkeuduta eikä varsinkaan jäädä vellomaan. Siitä huolimatta yhteisöteatteri lisää kykyä ymmärtää mennyttä. Taide jos mikä parantaa, siitä on monenlaista näyttöä. Teatterissa on tekstien ja tekniikan lisäksi tunne, jota manipuloimalla esitys koskettaa myös yleisöä.

Useimmilla porttilaisista on kokemusta joko NA- tai AA-ryhmässä, ja monen muunkin terapijan läpikäyneitä löytyy. Hyvä niin, mutta Porttiteatterissa mennään taide edellä - ja kas – se johtaa monista terapioista (terapia = hoito) tuttuihinasioihin kuten kannattelevaan yhteisöllisyyteen, uusien voimavarojen löytämiseen ja oman potentiaalin tutkimiseen taiteen tekemisen avulla, ja myös vertaistuen kehittymiseen osana yhteistä tekemistä.

SOSIAALINEN ULOTTUVUUUS

Yhteisöteatteri kuten Porttiteatteri luo taiteen keinoin siltoja ja yhteisvastuuta ihmisten välttämättömyydestä. Porttiteatteri ei syntynyt tyhjästä eikä itsestään. Kansallisteatterin Kiertuenäytämön ohjaaja Jussi Lehtonen otti keväällä 2013 yhteyttä Suomen Mielenterveysseuraan, Helsingin Diakonissalaitokseen, Suoja-Pirtti ry:hyn, Kriminaalihuollon tutkisäätiöön ja KRIS-Etelä-Suomi ry:hyn. Nämä ovat edelleen Porttiteatterin taustayhteisötä ja tärkeä tukirakenne.

Porttiteatteri on lyhyen toimintansa aikana osoittanut yhteisöteatterin olevan hyvä tapa tukea vapautumisesta ja rikostaustaisen henkilöiden sosiaalista kuntoutumista. Porttiteatteri sai STEAn Arvokas – eriarvoisuuden vähentämisen -erillisohjelmasta kolmen ja puolen vuoden avustuksen tämän toiminnan vakiinnuttamiseksi ja toimintamallin kehittämiseksi.

Toiminnassa on vuosien varrella törmäetty muutamiin sellaisiin tilanteisiin, joissa taiteellisesta työssä vastaavien osaaminen ja ennen kaikkea aikaresurssit ovat osoittautuneet riittämättöviksi. Useimmiten sellaiset tilanteet ovat liittyneet tavalla tai toisella pähiteisiin. Muutamankin vuoden kokemuksen perusteella on osoittautunut, että aika monella osallistujalla on sosiaaliturvaan, TE-palveluihin ym. liittyviä kysymyksiä, joissa on ollut tarvetta neuvontaan ja ohjaukseen. Lisäksi useampikin on kysynyt mahdollisuutta suorittaa yhdyskuntapalvelu, osallistua Porttiteatterissa työkokeliuun tai kuntouttavaan työtoimintaan. Kaikki nämä ja myös työllistymisen tuki kuten palkkatuki edellyttävät niihin erikseen paneutuvaa henkilöä eli meidän tapauksessamme sosiaaliohjaajaa, joka toistaiseksi on vain osa-aikainen. Nämä olivat myös perusteita, joilla saimme STEAlta myönteisen päätöksen suunnitelmaamme ”Sellistä stagelle”- hankkeeseen.

Kahden porttiteatterilaisen arvio vankilasta vapautuneiden kohtaamasta eriarvoisuuden tai oikeastaan arvottomuuden kokemuksista liittyy toisaalta työmarkkinoiden uloslyöntimekanismiin ja toisaalta syrjäytämis- ja kriisitilanteiden vaikutukseen. Tämä on erään porttiteatterilaisen kriteeritys tilanteestaan oli se, että eräissä kriisitilanteissa hän sinnitteli pysyvästi mukana, eikä retkahtanut kuten on aikaisemmin elämässä monesti käynyt. Uuden porttiteatterilaisen sanoin: ”Tästä tulee taas uusi sopivan kokoinen etappi olla selvin pään.” (Haastattelut 7.3.2018.)

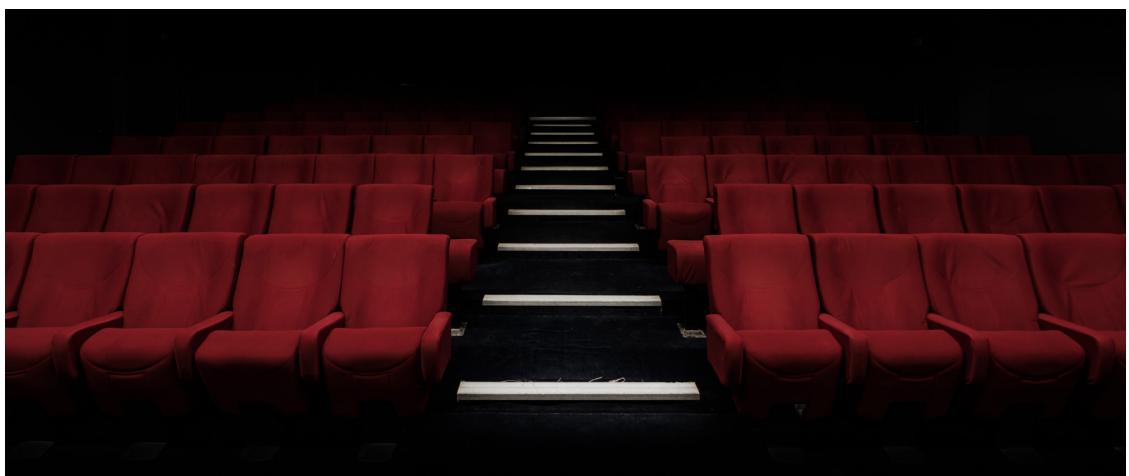
Positiivisen kriminologian näkökulmassa menetelmien vaikuttavuuden vahvistamiseksi asiakkaan tarpeet tulisi kartoittaa hänen näkökulmastaan, eikä ulkoapäin määrittelemällä, ja välttämällä liikaa kaavamaisutta. (Laine 2011.) Toisaalta on tärkeää, että arvioinnissa nojataan koeteltuihin menetelmiin, jotta yksittäisistä koke-muksista voi nostaa yleisiä päätelmiä. Positiivisen kriminologian lähtökohdista negatiivisten kokemusten lisäksi on nostettava myös positiiviset tekijät, jotka vaikuttavat rikollisuudesta irrottautumiseen. Niinpä esimerkiksi sosialisessa kuntoutuksessa ei aina tärkeintä ole ammatin tai työpaikan saavutaminen, vaan arvokkainta voi olla onnistuminen vaikkapa teatterin puitteissa ja minäkuvan kehittyminen positiivisempaan suuntaan. "Löysin itsestäni uusia puolia!"

Kiitos STEAlta saadun hankerahoituksen voidaan työpajoihin osallistuvien sosiaalisiin tarpeisiinkin tarttua aikaisempaa konkreettisemmin. Kehittämisen tärkeä sivujuonne tulee olemaan sosiaaliohjauksen ja mahdol-lisen sosiaalisen tuen tarpeiden kartoittaminen. Jokaiselle niin haluavalle luodaan henkilökohtaiset tavoitteet, kevyemmät tai haastavammat, joita seurataan matkan varrella. Vertaisohjaajille luodaan yksilölliset osaamisen kehitystavoitteet. Vertaisohjaaja kyetään nyt työllistämään yksi ja työkoileluun mahdollisesti toinen.

Kaikki porttiteatterilaiset ovat saaneet paljon palautetta, ihan tuiki tuntemattomiltakin, pelkästään posi-tiivista. Oma yleisökin alkaa jo syntyä, moni tuntee tyyppejä, jotka ovat näheet kaikki ensi-illat. Miten pääsee mukaan? Tällaiset tarinat ovat typillisiä esitysten jälkeen.

Porttiteatterista on huolimatta sen lyhyestä toimintahistoriasta tehty jo muutama ammattikorkeakoulu-tasoinen tutkielma. Tätä kirjoitettaessa viimeisin niistä on viime keväällä 2018 valmistunut Laura Makkosen opinnäytettyö "Porttiteatteri – teatteritoiminta toimijuuden ja osallisuuden vahvistajana: "Se on antanu mulle ja monelle muulle tavallaan elämän takaisin"". Tulokset kertovat Porttiteatteri-toiminnalla olevan myönteinen merkitys sen toimintaan osallistuneiden sosiaaliseen pääomaan, osallisuuden, toimintakyvyn sekä toimijuuden muutoksiin elämän eri osa-alueilla, ja minäkuvaan sekä rikoksettoman ja päähteettömän elämäntavan säilyttää-miseen. (Makkonen 2018.)

Hiukan tosin askarruttaa sosiaalisen pääoman lisääntymisen mittaus ja tässä yhteydessä koko käsitteen käyttöala. Tämän tekstin kokoajana liittäisin sen sellaisiin tilanteisiin, jossa muutokset ovat lisänneet teatterilais-ten valmiuksia tulla toimeen erilaisissa sosialisissa tilanteissa. Aika monelle haastavia ovat viranomaiskohta-aiset, joissa hermo ei aina pidä – mikä ei ollenkaan aina ole ihme. Ihan jo vaikkapa toimeentulon varmistaminen vaatii kuitenkin asioimista järjestelmän edustajien kanssa.

EI VAIN VANKILASTA VAPAUTUVIEN VAAN MAAILMAN PELASTAMISTA

Yhteisöteatteri, joka lähtee oman elämän kokemuksista, voi vahvistaa mahdollisuksia henkilökohtaiseen sovintoon – kauempaan tai lähempään olevan menneisyyden kanssa. Tehtyä ei saa tekemättömäksi, mutta eteenpäin pitää jossain vaiheessa mennä, elämä jatkuu – useimmissa tapauksissa. Prosessia voisi kuvata vaikka omien ”puolitraumojen” louhinnaksi, kuten keväällä työn alla olleessa ”Harha-askeleessa” tehtiin. Teemat ajautuvat tavallistakin syvempiin vesiihin ja kohti niitä vielä vaikeampia muistoja.

Siinä kysytään turvallisen luottamuksen yhteisöä, mikä ei ole ihan tavallinen asento ns. kunnon kansalaisten keskuudessa, eikä muutten rosvojoukoissakaan, vaikka sellainenkin genre löytyy. Kenellä meistä ns. tavallisista ihmisiä on sanotaan vaikka kymmenen seläistä kaveria, joiden kanssa voi moisiaasioita käsitellä? Ilmankos olemme niin ahdistunut kansa. Toki kovin henkilökohtaisten kokemusten avaaminen edellyttää hyvää ohjausta ja ohjaajilta tilannetajua, ei kuitenkaan terapeutin otetta, koska Porttiteatteri on teatteriyhteisö, ei terapiayhteisö.

Sovinto 2019, jonka esitykset olivat Suomenlinnan kirkossa 15. – 17.4.2019, otti tässä suhteessa uuden askeleen. Esitykset ajoittuivat muutamia viikkoja Suomenlinnan vankileirin suljemisen satavuotispäiviin. Esitys oli Suomenlinnassa olevien, sieltä vapautuneiden sekä muiden rikokseensa sovitavien ja sovittaneiden kädenojennus sadan vuoden yli kaikille noina aikoina kovia kokeneille. Porttiteatteri avaa jälkipolvien symbolisena tekona 14.3.1919 suljetun vankileirin portit, joiden takana oli enimmillään 10 000 punavankia.

**Kohtalonani oli
syntyä tälle planeetalle,
jossa julmuus on ehtona
elämälle
hyvä minäkin oisin,
jalo jos voisim.
Olosuhteet vain,
miks' usein määräväät
toisin?**

Kari Vähä-Aho (2018)

Päivi Rainò & Maija Koivisto

'Muuna' omassa perheessä ja suvussa. Yhteisöllisyydestä ja verenperinnöstä.

PÄIVI:

Puntaroin silloin tällöin, yli puoli vuosisataa elettyäni, omaa identiteettiäni ja suhdettani kielivähemmistöön, jonka parissa olen elänyt ja jonka kieltä olen tutkinut. Mutta olenko sen kielenpuhujaryhmän varsinainen jäsen vai ulkojäsen? Ja kuka sen määrittelee? Löydän uutisia saamelaisten oikeuskiistoista, joissa viljellään käsittitää verenperintö ja saamelaisveri. Takaako siis sama veri hyväksynnän omien joukossa? Saamelaisten kohdalla jopa oikeusistuin on ottanut asiaan kantaa:

Helpotus, oikeus voitti. Kielen voi opetella kuka vain, mutta perintötekijät saadaan perintönä vanhemmilta, Korkemman hallinto-oikeuden päätöksellä saamelaiseksi hyväksyty... kommentoi. (Yle Uutiset 30.9.2015.)

Toisen saamelaiskansan edustajan mukaan (Vuomajoki 2018; Yle Sápmi 2015) saamelaisuus ja tieto omasta ryhmäidentiteetistä ei periytyisi, mutta sukuverkostoon kuuluminen on olennaista:

Saamelaiset eivät ole "verisaamelaisia" tai "paperisaamelaisia" eivätkä saamelaiset myöskään puhu itsestään se-ja-se-osa-saamelaisina vaan saamelaisia joko ollaan tai ei olla. Yhteys nykyään elävään saamelaiseen kulttuuriin, sukuverkostoon ja yhteisöön joko on tai ei ole, eikä saamelaisten tarvitse sen toteamiseksi tutkia asiakirjoista vuosisatojen takaisia tietoja sillä tieto tästä on saamelaissa keskuudessaan. (Vuomajoki 2018.)

Viittomakieltä käyttävät kuurot kyllä keskustelevat siitä, kuka on kuuro ja kuka ei ole. Minulla ei kuitenkaan ole kuuroa tai viittomakielistä sukuverkostoa. Minulla oli vain toisella korvallaan kuullut äitini ja molemmista korvistaan kuuro isäni, joiden kieltä suostuin vasta aikuisiän kynnyksellä opettelemaan paremmin. Jos kieli ratkaisee, ainakin pieni osa minusta kuuluu viittomakielisiin. Jos siis verenperintö ratkaisee, en kuulu tuohon kielivähemmistöön.

Olen joskus kokeillut Vuomajoen tarjoamaa "olemista", mutta onnistun siinä vain lyhyen aikaa. Ymmärrän helpommin käsien kautta tilasuhteita ja palautan nimet mieleeni parhaiten viittomalla. Osaan myös (tosin vasta harjoittelun) aistia kehollani äänen värinää eri pintojen kautta. Nautin äärettömästi linnunsiipiin tai puidenoksiien liikekielestä, mutta kohta korvani palauttavat minut takaisin.

MAIJA:

Keskustelut siitä, kuka on kuuro ja kuka ei ole, ovat muuttuneet ajan saatossa monenlaisten käsitteiden käyttöönnoton ja taas syrjään sysäämisen myötä. Ja onhan viittomakielinen yhteisökin muuttunut. Viittomakielinen yhteisö on ollut kolonialismin kohtena saamelaisten lailla (ks. Ladd, 2005, Koivisto, 2010). Suomessa tuo kolonialismin aika johti ensin siihen, että koulissa ei saanut enää viittoa. Sitten rotuhygienia-aatteenv myötä vuonna 1929 säädettiin avioliitolaki, jonka mukaan syntymäkuurous tuli esteeksi avioliitolle. Vuonna 1935 voimaan astunut sterilisaatiolaki taas ”mahdollisti” syntymäkuurojen avioitumisen, mutta vain jos suostui sterilisaatioon. Näiden toimenpiteiden pahantekijöinä pidettiin kuulevia. Jako meihin (kuuroihin) ja muihin (kuuleviin) oli toki helpoa, mutta jakolinja toimi myös kuurojen yhteisön suojamuurina. – Sanoisin, että kärsijöinä tässä ovat codat (termistä myöhemmin), kuurojen vanhempien kuulevat lapset, jotka on usein jätetty yhteisön ulkopuolelle koska ovat...kuulevia.

1970–1980-luvut olivat Suomen kuurojenyhteisölle mullistusten vuosikymmenenä: kouluissa alettiin viittoa, viittomakielen tutkimus alkoi ja niin sanottu kuurotietoisuus levisi meille Yhdysvalloista. Samaan aikaan kuuloteknologia kehittyi entisestään. Kunnallisissa kouluissa kuurot ja huonokuuloiset laitettiin eri luokkiin, ja vähitellen monet kuulolaitteita käyttävät huonokuuloiset siirryivät ”kuuleviin kouluihin” (palaan tähänkin vielä). Viittomakielen tutkimuksen ja kuurotietoisuuden myötä yhteisön kielitietoisuus lisääntyi. Viittomakielen ei enää katsottu olevan vain kuurojen käytämä kommunikaation väline, se oli kieli muiden kielten joukossa. Alettiin ymmärtää, ettei äidinkieli riipu kuulosta ja että viittomakieli voi olla myös codien kieli. Mutta yksinkertaistiksi tämä asiaita? Ei.

Ketkä ovat viittomakielisiä? Ketkä voivat kuulua viittomakieliseen yhteisöön? Todellakin: esitämme samankaltaisia kysymyksiä kuin saamelaiset.

Minä olen tuon 1980-luvun kulta-ajan lapsi. Olen syntymäkuuro, joka syntyi umpikuulevaan sukuun. Kukaan svuustani ei osannut viittoa lainkaan, lukuun ottamatta kummitätiäni, joka oli lastentarhaopettaja-opinnoissaan opiskellut hieman viittomakielitää. 1980-luvun ajan hengen mukaisesti lähes koko lähisuku aloitti syntymäni myötä viittomakielen opiskelun. Siksi olen aina voinut viittoa heidän kanssaan. Olin lapsena myös niin sanotussa intergroidussa päiväkodissa, sitten myöhemmin kävin kuulovammaisten koulua, ja niissä molemmissa viitottiin.

PÄIVI:

Palaan takaisin verisukulaisuuteen. Selaan tutkimusta, jonka mukaan romaniveri-käsite näkyy sanomalehdissä liittyvän kuitenkin enemmän romanttiseen sankari- tai taiteilijakuvaukseen (Toiviainen 2012). Löydän vielä maininnan autentisesta inkerinsuomalaisuudesta, jonka katsotaan kulkevan verenperintönä (Mononen 2013, 133). Kokeilen käsitettä kuuroveri – eikä se toisiaan toimi edes sanana. Onneksi jotain heimoverta, nimittäin karjalaisista ja savolaista, minustakin löytyy: äitiini syntyi Kuopiossa ja kävi siellä kuurojenkoulua 1920-luvulla, kun taas Karjalankannakselta kotoisin ollut isäni joutui matkustamaan Suomen poikki Turkuun kuurojenkouluun ja lukukauden lopussa taas kotiin. Sukupolvien perintönä saattaa autenttista ”kuuroa verta” ei minussa siis ole, vaikka aivan äskettäin löyisin isänisän puolelta papintodistukseen mykäksi 1800-luvulla merkityn aikuisen miessukulaisen. Olen ollut löyöksestä kohtalaisen tohkeissani.

Sijoitan vielä uudelleen Vuomajoen käsitteitä kokeeksi itseeni: verikuuro...veriviittomakielinen...paperikuuro? En ole mitään näistä, vaikka vanhempani olivat – mutta eivät hekään ”verikuuroja”, heidän vanhempansa ja kaikki sukulaisensa olivat kuulevia. Heille vain oli lapsena tapahtunut ikävä, ja he olivat menettäneet kuulonsa. Sitten he olivat joutuneet kuurojenkouluun, missä myös oli tapahtunut ikävä. Mutta heistä oli tullut viittomakieltä käyttävä. Niin ei tosin pitänyt käydä, sillä viime vuosisadalla kuurojenkouluissa viittominen oli ankarasti kiellettyä. Siitä lyötiin tuntien aikana näpeille tai piirrettiin otsaan hiilellä risti ja pantiin nurkkaan häpeämään.

Viittoma: Kuka? Kuva: SignWiki-sanakirja

Mutta puhumisesta (äännähtelystäkin) sai numeron todistukseen, olipa kyseessä matematiikka tai käsityöt. Viittoninen opittiin koulutovereilta vapaa-aikoina, piilossa kuulevien opettajien katseilta, tai vasta myöhemmin koulunkäynnin jälkeen, kuurojenyhdistyksissä käyden ja kuuroilta tuttavilta. Ja heitähän riitti.

Omat kotialbumimme olivat täynnä kuuroja. ("Kuuro". Se oli ikuinen vastaus kysymykseeni, keitää kuvissa on.) Niissä poseerataan ystävälle, seistään talouskoulun tai kuurojen kesäpaikan edessä, ollaan kekkereillä, vietetään joulua ja vappua kuurojenyhdistyksellä, saatetaan junalle, ollaan reissun päällä ja yhteiskuvassa kotimaisilla kulttuuripäivillä ja yhteispohjoismaisilla leireillä, nauretaan ulkomaisen vieraitten kanssa kuurojen olympialaisissa. Aina yhdessä, pienellä tai suurella porukalla, kotimaassa, ulkomailla. Kaikki vanhempien ystävät, tuttavat ja pahanpäivälinnutkin olivat kuuroja. Paitsi me lapset ja meidän kaverit, meidän naapurit ja meidän sukulaiset. Kylässä kävimme vain kuurojen luona, ja meillä kävivät kylässä vain kuurot.

Mutta minä ja sisareni olimme kuulevia. Tiesin tämän jo sylilapsena, sillä kaikissa käenteissä äiti ja isä muistivat mainita uusille kuuroille tuttavilleen, että tytär on kuuleva. Minua nimittiin siis samalla nimellä kuin (veri) sukulaisiamme, leikki- ja koulukaveritani ja kaikkia ulkopuolisia, joita olivat kaupantädit, talonmies, isännöitsijä, poliisiit, lastensuojeluviranomaiset ja sosiaalivirkailijat, lääkärit ja niin edelleen. Joskus, esimerkiksi puheissa ja kuurojen omassa lehdessä näkyivät myös sellaiset kuin kuurojenpappi, kuurojendiakonissa ja kuurojentyöntekijä. Hekin olivat kuulevia mutta osasivat viittoa, ainakin jotenkuten. Minä en.

MAIJA:

Kuurous ja verisukulaisuu... Väittäisin, että sinulla sitä "verta" on enemmän kuin minulla. Meillä kun on täysin päinvastainen tilanne. Minulla ei ole tippakaan kuuroa verta suonissani. Vaikka kasvoi ympäristössä jossa viitottiin, oli suurin osa viitovista ei-viittonakieliä – he olivat oppineet kielen aikuisena. Koulukaverit olivat kuuroja, mutta hekin tulivat samanlaisista taustoista kuin minä, eikä heidän suonissaan virtaa "kuuroverta". Kuuroja viittovia aikuisia ei lapsuudessani ollut paljon, mutta monet olivat tärkeitä minulle ja vanhemmillenkin. Meillä kävi joka viikko kuuro viittonakielen kotiopettaja, vanhempiani opettamassa. Nämä vierailut olivat toivottuja: äitini leipoi mustikkapiirakkia ja opettajan mukana oli usein minua vanhempi kuuro tytär, jonka kanssa sain leikkiä. Päiväkodissani oli kuuro lastenhoitaja, joka oli vahvasti mukana kuurotietoisuusliikkeessä. Minulla on vieläkin tallessa kaksoi hänen ottamaansa kuva minusta: ensimmäisessä kuvassa viitoin KUURO ja toisessa MAAILMA. Tämä käsitepari kuurojen maailma kuvastaa minulle ja meille kuurojen yhteisöä, kuurojen kulttuuria ja viittonakieltä.

Olen selvästi kuurotietisuuden lapsi, ja olen aina tuntenut kuuluvani kuurojenyhteisöön.

PÄIVI:

Olen joutunut myös eri yhteyksissä miettimään, voisinko kuvata itseäni viittomakielisyden kautta? Sano-taanhan tuossa alun uutisessakin: "kielen voi oppia kuka tahansa". Mutta kun minulle viittomakielinen ei ole kuka tahansa.

Vanhemmillani oli todistus kuuroudestaan, ei viittomakielisyydestään. Heistä oli tullut viittomakielisiä vaivihkaa, luonnonmenetelmällä. Mutta olenko "viittomakielinen", vaikka en aivan pienestä pitäen suostunut viittomaan? Toisaalta minulla on lukuisia todistuksia myöhemmiltä viittomakielen kursseilta ja suorituksista kie-litaitotesteistä, ja jopa korkein mahdollinen tutkintotodistus opinnoistani viittomakielen parissa kielitieteilijänä.

Olen tallentanut kuulonmittauksesta saamani kuulokäyrän, joten kuulevuudestanakin on dokumentti. Olen siis paperien todistamana kuuleva ja viittomakieltä taitava henkilö. Vai olenko sittenkin se toinen, "muukalainen ja kuuleva", siitä huolimatta että elin kuuroa todellisuutta yön ja päivät läpeensä – tosin vain kotona ollessani. Kodin ulkopuolellahan olin ja elin kuin muut kuulevat. Juuri tästä minulle (ja meille) joskus tarkoituksellisesti vih-jallaan, jolloin se tarkoittaa: 'Olet kuitenkin samankaltainen kuin nuo muut, et ole voinut kokea kaikkea samaa kuin me' (Tarinameri 2011). Tämä 'kuulevuden taakka' tuntuu joskus aika epäoikeudenmukaiselta.

Keihin minä sitten kuulun? Aiemmin minunlaisillani ei ollut mitään muuta nimikettä, eikä edes omaa viite-ryhmääkään kuten vanhemmillani oli. Sitten 1970–1980-lukujen aikana kielenkäyttöömmme hiipi Yhdysvalloista kirjainyhdistelmä CODA, lyhenne ilmauksesta Child(ren) of Deaf Adults. Tätä ennen olin jonkin aikaa yritynyt totutella ryhmäniemeen "meikäläiset", joiden kokoontumisissa minua oli Kuurojen Liitosta ohjattu käymään. Niiden myötä huomasin muillakin olevan samanlaisia kokemuksia ja tulkintoja puhuttua sekä viitottua kieltä käyttävistä ja näiden kahden ryhmän välisistä, usein tulehtuneista suhteista. Ymmärsin, että kannoimme tie-dostamattamme taakkaa pinnalla kytevästä konfliktista ja että siivilöimme automaattisesti korvillamme ja silmillämme molempien osapuolien heittoja ja letkautuksia toisistaan. Tukahdutimme ne itseemme ja olimme hiljaa – kumpaankin suuntaan.

MAIJA:

Tajan vasta nyt, että kuurotietoisuus-liike ja CODA-termi tulivat Suomeen samoihin aikoihin! Tämä jos mikä kertoo myös koko yhteisöämme koskettaneesta uudesta käanteestä ja kuurouden näkemisestä positiivise-na asiana. Termin myötä tuli ikään kuin näkyviin, että codien ryhmä on todella olemassa, että he eivät ole mitään "umpikuulevia". Samalla codistakin tuli tiiviimpi osa yhteisöä.

PÄIVI:

Siltikin pidän "meikäläiset"-termistä ja sen epämääräisyydestä. Sijoitumme jonnekin välitilaan, kuurojen ja kuulevien rajamaille – riippumatta siitä olemmeko imeväisinä ja äidinmaidon kautta oppineet viittomaan tai emme. Minä ja sisareni kuulumme pikemminkin tähän jälkimmäiseen ryhmään, sillä vanhempani ja heidän ystävänsä viittoivat keskenään, mistä me lapset emme ymmärtäneet puoliakaan (mutta kyllä sen toisen puolen). Me puhuimme keskenämme, mistä taas vanhempamme eivät saaneet tolkkua. Vanhempamme puhuivat meille, mistä saimme hyvinkin selvää mutta muut taas eivät. Niinpä äiti ja isä joutuivat usein kirjoittamaan asiansa su-kulaisissa ja kaupassa käydessään pienille lapuille. Viittomakielentulkkeja kun ei yksinkertaisesti ollut olemassa!

Tarpeen vaatiessa me lapset tulkkasimme hitaasti ja selvästi huulia liikuttaen, oli vastassa sitten isännöitsijä, isän äiti tai poliisi, pankinjohtaja tai television uutistenlukija (vrt. Tarinameri 2011).

Joissakin perheissä lapset osasivat kyllä viittoa kuurojen lailla, mitä emme sisarteni kanssa lakanneet ihm-telemästä. Niin rakkaita kuin vanhempamme meille olivatkin, miksi ikimaailmassa olisimme halunneet viittoa, tai 'olla kuin kuuro'? Jos äitini kävi lääkärissä, siitä seurasи meille kaikille paha mieli, sillä hänen papereitaan

tulkatessa opin sanat imbesilli ja kretiini. Äiti nimittäin käytti väliin outoja ilmaisuja ja vastasi varmaankin asian vierestä, jos ei kuullut paremmalla korvallaan kysymystä edes useaan kertaan toistettuna. Lastensuojeluviranomaisetkin kävivät tarkkailemassa meitä. Siitäkin seurasivat alakulo, jo silloin ja myös vuosikymmeniä myöhemmin, kun löysin heidän vanhempiani vähättelevät lausuntansa.

Tietenkään en suostunut lapsena viittomaan sanaakaan, sillä 50 vuotta sitten oli parempi olla vaikka mustalainen tai lappalainen (kuten silloin näitä kansanryhmiä kutsuttiin) kuin kuuro. Tämän oli itsestään selvä seurattessani vaikkapa sitä, kun kuurot tädit yltyivät vuodattamaan koulu muistojaan. Kun erilaiset, viittonisen aikana kuuluvat tavalliset äänet hiljenivät, ja suu meni viivasuoraksi, tiesin että nyt SE taas toistuu. Vihasin jo etukäteen nimeä, jonka äiti tulisi kohta sanomaan ääneen. Se tarkoitti erästä puhumista vaatinutta opettajaa. Ja aina tuon legendaarisen nimen jälkeen joku lausui myös ääneen epiteetit: julma...paha. Ja samalla minä opin nuo viitmat, luonnonmenetelmällä.

Olin sivullinen ja toisaalta osallinen tuosta kaikesta, koska en voinut suojauduta noilta kauhutarinoilta enkä vielä pahemmilta viittomilta. Yhdessä tädit nipistivät suun yhteen, molempien käsienväli ja keskisormet leikkasivat ilmaa saksien lailla ja sitten ne suuntasivat alavatsan päälle. Sen jälkeen oltiin aivan lyhyt hetki hiljaa, päänyökkäsi ja katse pysähtyi. Se tarkoitti: "Niin siinä sitten kävi." Toisessa viittonassa käsi tarttui johonkin ja heitti jotain pois.

Tiesinkö – vai ymmärsinkö, mitä ne viitmat tarkoittivat? Tulkkasiko äiti? Eihän lapsi ole voineet tietää sanaa steriliisaatio. Siitä huolimatta minulle oli jo aivan pienestä pitäen selvä vaikkapa se, kenen kuuron rouvan isä oli ollut niin rikas, että kun papilta saatiaan lupa mennä naimisiin, niin sitten ei lapsia tullutkaan. Ja jos oli sattunut vahinko ja sillä tavalla päästy avioliittoon, ei enää muita lapsia sen yhden perään syntynyt. Itse tunsin epämääräisen huonoa oloa, kun äiti kertoi isäni sukulaista, jotka olivat muitta mutkitta ehdottaneet keskeytystä, kun minä ilmoitin tulostani. Vai pitivätkö he vanhempiani vain liian köyhinä elättämään vielä neljättäkin lasta, tiedä häntä.

MAIJA:

Olen ehkä onnekas kun olen vältynyt noilta keskusteluita, mutta yhteisössä niistä on aina tiedetty. En edes muista, milloin olisin ensimmäistä kertaa kuullut oralismista, avoliittolaista ja pakkosterilisaatioista. Niistä on aina kuurojen kesken kerrottu. Vaikken ole koskaan itse kokenut niiden seuraamuksia, on yhteisön trauma jotenkin siirtynyt minuun. Voin edelleen tuntea inhoa niitä kuulevia kohtaan, jotka vahingoittivat (tai vahingoittavat edelleen) viittonakielistä yhteisöä. Minua suuttuttaa se, että näistä väärityksistä tiedetään vain vähän, ja asiat lakaistaan edelleen maton alle "kuulevien" toimesta.

PÄIVI:

Naimaikään tullessani äiti ja isä juttelivat silloin tällöin kuuroista miehistä väyvehdokkaina. Kerran käväisi meillä jopa eräs australiansuomalainen matkustettuaan Suomeen asti (tosi kuuron) tyttöystävä etsintään. Jälkeenpäin ymmärsin, että kuuron vävyn kautta vanhempiani olisivat saaneet minut naitettua, niin sanotusti väärän puun kautta, takaisin omaan kieliperheeseensä ja yhteisöönsä. Samalla olisi tullut taattua lapsenlapsillekin viitottu äidinkieli. Mutta niin ei sitten käynyt. Tosin tyttäreni ensimmäisiä sanoja oli mummo, viitottuna. Olen siis kuvaannollisesti viittonakielen kanssa naimisissa – työni kautta.

MAIJA:

Niin, nuo kuurojen endogaamiset avioliitot ovat olleet Suomessakin yleisiä (Jokinen 2000, Jalonen & Pohjoinen 1972). Kuurojen historiaa, etnisyyttä ja etiikkaa tutkinut Harlan Lane (2005) selittää kuurojen välisten avioliittojen yleisyyttä kommunikaation helppoudella, kurolla identiteetillä ja ”perheen korvikkeella”, sillä suurin osa kuuroista syntyy ei-viittomakieliseen kuulevaan perheeseen. Tämä toive kommunikaation helppoudesta näyttää koskevan myös jälkeläisiä: kerran eräs kuuro vanhempi murehti saatuaan kuulevan lapsen, että tämän häissä varmaankin kaikki puhuvat! Oma kuuleva äitiini taas sanoi minulle, etten saisi koskaan naida kuulevaa. – Yllättävän tuttu ilmiö muuten omassa ystäväpiirissäni.

Loppujen lopuksi nain huonokuuloinen miehen, ja tässä naimakaupassa sain kuurot appivanhemmat ja langon. Meille syntyi kaksi lasta, kuuleva esikoinen ja kuuro kuopus. Tämä näyttää tuottavan murheita, mutta ei niinkään kodin sisällä vaan sen ulkopuolella. Kuulevalle esikoisellellemme ei nimittäin tarjota viittomakielisiä palveluja (vaikkapa opetusta), koska hän ei ole vammainen. Nykypäivänä edelleen kaikki viittomakieliset palvelut ja kielelliset oikeudet saadaan yleensä vasta, kun on todistanut vammaisutensa lääkärintodistuksella! Codilta riistetään tällä tavoin oikeus täyteen viittomakielisyteen. Heidän kasvuaan viittomakieliseksi ei tueta meidän yhteiskunnassamme, ei edes nykypäivänä.

PÄIVI:

Mutta olenko viittomakielinenkään? En ole kielessä vierailija, enkä kyläile kuurojen parissa, sillä vanhempani ja heidän tuttavansa ovat lähes kaikki kuolleet. Kun tapaan vaikkapa sinut, Maija, tunnen kävyni kotona. Aina kun tapaan kuuroja ja viiton, olen kotona. Viittomakielisyys ikään kuin asuu minussa eikä kuurojen menneisyyssä lähde minusta irti – vaikka olenkin mitä suurimmassa määrin kuuleva.

MAIJA:

Minun ei ole tarvinnut sinun laillasi kysyä, olenko viittomakielinen. Kuurous ja viittomakielisyys ovat niin tiivisti minussa ja toisisaan kiinni. Kuurojen yhteisössä on aina ollut kuuroja (ja kuulevia), jotka ovat oppineet viittomakielen vasta myöhemmällä iällä.

Olen alkanut pitää uudesta englanninkielisestä termistä (deaf) new signer, jolle ei ole vielä kehittynyt suomenkielistä vastinetta. Sitä käsittelee esimerkiksi kuuron kielisosiologin Maartje De Meulderin uusin artikkeli (2018). New signerit ovat siis niitä, jotka ovat oppineet viittomakielen myöhemmällä iällä, ja tähän prosessiin liittyy myös yhteisön jäsenyys sekä kuuron identiteetin löytyminen.

Palataan vielä tuohon veriperintöönkin. Voivatko kuurot new signerit olla viittomakielisiä? Ja milloin ihmisiä tulee viittomakielisiä? Milloin he eivät enää ole viittomakielisiä? Olet, Päivi, kuulevana syntynyt kuuroon perheeseen, jossa sinulle ei viitottu mutta sen sijaan olet elänyt viittomakielisessä kulttuurissa. Minä taas synnyin kuulevan perheeseen, mutta minulle on viitottu siitä alkaen kun kuurouteni huomattiin. Perheeni ”otti käyttöön” samalla monia kuurojen kulttuuriin kuuluvia elementtejä, kuten keskustelemisen kasvotusten ja esimerkiksi sen, että muille tulee ilmoittaa, kun poistuu näkyvistä (silloinkin kun menee käymään WC:ssä). Me myös osallistuimme koko perheen voimin kuurojen tapahtumiin.

Yhteisömme on aina jatkuvassa muutoksessa. Nyt puhutaan paljon intersektionaalisuudesta ja monikielisyydestä. Tuliko minusta viittomakielinen heti, kun opin viittomaan? En tiedä.

Kuurouteni ansiosta minulla ja muilla kuuroilla new signereillä on kuitenkin ”pääsy ohituskaistalle viittomakieliseen yhteisöön”. Mutta tarvitseeko määritellä, ketkä ovat viittomakielisiä? Tarvitseeko toisiaan määritellä, ketkä ovat saamelaisia? Sanoisin, että kyllä. Kieli, kulttuuri ja arvot ovat sellaisia asioita, joita on helppo riistää. Sen on meidän omakin historiamme osoittanut. Mutta toimivatko yksin kuurous tai kuulevuus määrittelynä tai määritelmänä? Ei. Toimiiko kielitaito? Ei. Entäs kielenoppimiskä? Ei.

Vuomajoen (2018) mukaan ”saamelaisia joko ollaan tai ei olla”. Päätikö tämä myös viittomakieliseen yhteisöön ja sen jäsenyyteen? Ja mitä oleminen oikeastaan on? Sanoisin, että se on rakkautta ja kunnioitusta kieltä ja yhteisöä kohtaan sekä sitä, että yhteisö on iso osa elämää – sitä mitä ei saa itsestä pois.

Lähteet:

- Alajärvi, M. 2015.** Saamelaiseksi hyväksytty: ”Verenperintö ratkaisi eikä kieli”. Yle Uutiset/Saame 30.9.2015. https://yle.fi/uutiset/osasto/sapmi/saamelaiseksi_hyväksytty_verenperinto_ratkaisi_eika_kieli/8343059 (haettu 10.4.2018).
- De Meulder, M. 2018.** ”So, why do you sign?” Deaf and hearing new signers, their motivation, and revitalisation policies for sign languages. Applied Linguistics Review 2018. <https://doi.org/10.1515/applrev-2017-0100> (haettu 16.4.2018).
- Jalonen, I. & Pohjonen U. 1975.** Tutkimus työikäisten kuurojen asemasta suomalaisessa yhteiskunnassa. Helsinki: Kuurojen Liitto.
- Jokinen, M. 2000.** Kuurojen oma maailma – kuurous kielenä ja kulttuurina. Teoksessa Viittomakieliset Suomessa (toim. A. Malm). Helsinki: Finn Lectura, 79-101.
- Koivisto, M. 2010.** Ottaisiko soihdun vai lähtisikö kulkemaan pimeässä - Lausunta viittomakielisen yhteisön kieli-identiteetin ilmentäjänä Kuurojen valtakunnallisten kulttuuripäivien 50-vuotisessa historiassa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro Gradu-työ.
- Ladd, P. 2005.** Understanding Deaf Culture. In Search of Deafhood. Clevedon: Multilingual Matters.
- Lane, H. 2005.** Ethnicity, ethics and the Deaf-World. Journal of Deaf Studies and Deaf Education 10 (3), 291–310. <https://doi.org/10.1093/deafed/eni030> (haettu 16.4.2018)
- Mononen, K. 2013.** Inkerinsuomalaisten suomen kielen käyttö Pietarissa ja sen lähialueella. Tohtorinväitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopiston suomen kielen, suomalais-ugrilaisen ja pohjoismaisten kielten ja kirjallisuuksien laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-8657-1> (haettu 10.4.2018).
- Tarinameri 2011.** Dokumenttiohjelma [DVD]. Celen, Riia [ohjaaja]; Päivi Rainò & Birgitta Wallvik [tuottanto-ryhmä]; Maria Palavamäki [leikkaus]. Helsinki: Mediatext Finland 2011. Nähtävissä myös osoitteessa <http://www.viittomakielinenkirjasto.fi/fi/tarinameri#.VySulHbhBD8> (haettu 10.4.2018).
- Toivainen, M. 2012.** Eksoottisia uhreja, toivottomia sankareita? Romanidiskurssit Helsingin Sanomissa 2000-2010. Pro gradu -tutkielma, Helsingin yliopisto Valtiotieteellinen tiedekunta, Viestintä. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32476/ProGraduMarjaanaToivainen.pdf?sequence=3> (haettu 10.4.2018.)
- Yle Sápmi 30.9.2018.** KHO hyväksyi 93 uutta ihmistä saamelaisiksi. <https://yle.fi/uutiset/3-8341788> (haettu 10.4.2018).
- Vuomajoki, H. 2018.** Mikä tekee saamelaisen. Fáktalávvu. Faktoja saamelaisista. <https://faktalavvu.net/2018/02/23/mika-tekee-saamelaisen/> (haettu 10.4.2018).

Lopuksi

Kimmo Kumlander & Janika Lindström

Itsen hyvä olla tässä

Kimmo: *Kun tapasin ensi kertaa Janikan, soitin psykologille ja kysyin millainen tyyppi tämä ihminen on. Hänessä oli jotakin voimakasta ja aitoa. Väijäämätöntä uskoa että kun me päätetään mennä tuosta läpi, niin kyllä tuo kallio väistää. Psykologi kuulostii puhelimessa tosi hiljaiselta. Hän sanoi että se on tosi hyvä työyhteisön jäsen. Että se pitää aina ja kaikissa tilanteissa ihmisen puolta. Ja että se tekee hulluna töitä silloin kun se uskoo siihen mitä se tekee. Olen vielä tänään samaa mieltä hänen kanssaan toimittajakumppanistani ja kollegastani.*

Tässäkin teoksessa viitattiin useita kertoja Valo-Valmennusyhdistyksen, Silta-Valmennusyhdistyksen ja Laurea-ammattikorkeakoulun yhdessä toteuttamaan KEIJO-hankkeeseen, joka on yksi osoitus tuosta vuosia sitten alkaneesta yhteistyöstä meidän teoksen toimittajien välillä. Aloimme kerätä tekstejä tähän teokseen ja samalla kirjoitimme yhden niistä ideatuokiossamme pulpunneista hankkeista yhdessä luottokirjoittajiemme kanssa (kiitos erityisesti Maijastille Valossa): miten luomme koulutuskonseptin joka perustuu niin vahvan yhteisön, että voimme yhdistää kuntoutumisen, koulutuksen ja eteenpäin työmarkkinoille polutsumisen samaan intensiiviseen kokonaisuuteen.

Hankkeen rahoittaja kutsui meidät neuvotteluihin ja puhui paljon merkityksellisiä sanoja kohderyhmästä, osallisuuden merkityksestä. Siitäkin että ehkä hankkeemme on enemmän osallisuuden hanke kuin työllisyshanke, jollaisena sitä haimme. Mutta että kun me selvästi uskomme siihen, että hankkeen pystyy toteuttamaan ja sillä pystyy saavuttamaan kuvatunkalaisia vaikutuksia, se kannattaa kyllä rahoittaa jopa siinä tilanteessa, että jääsimme isolta osin puoliväliin: sinne turvalliseen osallisuuteen, omaan hyvään, tavalliseen elämään, normaaloihin yhteisöihin ja yhteiskunnan jäsenyyteen, vaikka itse työllistymisen vaikutukset jääisivätkin vielä vaativatommiksi.

Kati Komulainen kirjoittaa omassa artikkeliissaan siitä, miten jokainen ihminen Laureassa luo osan Laurea-yhteisöstä. Ja miten myös jokainen KEIJO on antanut itsensä kokoinen ja näköisen palasen siihen, mitä Laurea-ammattikorkeakoulu ja sen Tikkurilan yksikkö nykyään on.

Ei yhteisössä lopulta sen ihmeellisemmästä ole kyse. Että ihminen kohtaa eri tilanteissa, eri paikoissa ja eri viitekehysissä erilaisia ihmisiä. Osasta niistä kohtaamisia muodostuu yhteisöjä, jotka muistavat ja

kuljettavat mukanaan pienen palan jokaista yhteisön jäsentä, nykyistä ja myös aiempia. Yhteisöt kuljettavat mukanaan hirmuisen määräni muistitietoa, kulttuureja, eri ihmisten muodostamia kuvia toisista ihmisiä, tilanteista, yhteiskunnallisia hetkistä ja kysymyksistä ja niin edelleen.

Anu Hagman viittaa artikkelissaan yhteisön turvallisuteen. Ja siihen että se pitää tietoisesti rakentaa, että ihmisten täytyy vuorovaikuttaa keskenään, myös vaikeina hetkinä. Monelta työssämme kohtaamalta ihmisieltä sosiaali- ja rikosseuraamusalan työssä nuo turvalliset yhteisöt ovat puuttuneet niin monessa kohdassa elämää. Kotona. Koulutuksessa. Kaveripiirissä. Voit olla mukana olematta läsnä. Voit olla samassa tilassa yhteisön muodostavien ihmisten kanssa olematta osallinen. Anu Kettunen kirjoittaa artikkelissaan siitä että se on usein kiinni niin pienistä asioista. Normaalista tervehtimisestä kun tavataan. Mukaan ottamisesta ja kohtaamisesta. Ihmisenä olemisesta.

Tätä kirjoittaessamme KEIJO-hankekin on jo taittunut yli puolivälin. Koska toiminta on näyttänyt hienosti potentiaalinsa ja ihmiset ovat aidosti edenneet kohti koulutusta ja työmarkkinoita (ja itselleen mieluisia, hyviä yhteisöjä jotka toimivat peileinä ja heijastavat takaisin aitoa omakuua), olemme käyneet tapaamassa keskeisiä sidosryhmiä työn juuruttamisen kannalta kuten kaupunkien johtoa, rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin johtoa ja arjen tason toimijoita, koulutuskumppaneita ja työnantajia. Äänessä ovat luonnollisesti olleet keskeisesti Keijot itse. Olemme myös perustaneet Keijojen kanssa jatkotyön yhdeksi alustaksi Irti rikoksista ry:n, joka voi toimia yhtenä alan ammattilaisten ja rikostaustalaisten yhteisen yhteisön alustana. Sellaisena jossa jokainen meistä uskaltaa olla se minä, jonka on vähitellen oppinut tuntemaan ja hyväksymään. Ei joka päivä ihan kokonaisvaltaisesti ja parhaalla mahdollisella tavalla. Mutta aina-kin elämään sen kanssa. Koska tässä on ihan hyvä olla. Osana tätkin yhteisöä.

Kimmo: Se lupasi pukea päälle paidan jossa on tipun kuva. Ja jossa lukee että "tee äläkä piipitä". Se on aika kova. Minä lupasin laittaa päähäni kukkahatun. Ehkä se vähän silottaa pörröistä kuontaloa.

Pieniä ihmisten yhteisöjä. Moni sanoo ettei yhden ihmisen kannata kauheasti tehdä kun ei sillä ole juurikaan merkitystä. Ne ei tunne sitä. Kyllä yhdellä ihmisenä on iso merkitys. Kun jokainen meistä tekee vähän enemmän ja piippittää vähemmän.

Ja kun sillekin on paikkansa. Väillä saa olla ihan pieni ja pörröinen. Turvassa sykkyällä. Piippittää vähän. Sitä varten on niin tärkeää, että jokaisella meistä on edes se yksi turvallinen yhteisö, jossa voi turvallisesti olla oma itsensä. Joka toimii peilinä jotta näkee itsensä oikein – niinäkin aamuina kun se ei ole kivaa katsottavaa. Elämää se kuitenkin on.

Helsingissä 16.1.2020

Kimmo Kumlander ja Janika Lindström

AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Tämä teos on lyhyt yleiskatsaus yhteisöihin, yhteisön voimaan sekä erilaisiin yhteisöihin kuulumisesta, niiden rajamailla olemisesta – sekä yksin jäämisestä. Teos ei anna niinkään vastauksia kuin avaa ovia ja antaa yhteisössä eläneen tai elävän näyttää meille tietä ja opastaa meidät pienelle kiertokäynnille, missä yhteisöteemaa lähestytään erilaisista näkökulmista käsin.